

**ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელობის
სახელმწიფო უნივერსიტეტის პედაგოგიკის
კათედრა**

**ალექსანდრე
გობრონიძე**

**იური
ბიბილაიშვილი**

**უმაღლესი სკოლის პედაგოგიკის
საკითხები**

**გამომცემლობა
„ბათუმის უნივერსიტეტი“
2001**

რედაქტორი: ციხლა შეგრელაძე
რეცენზენტები: პედაგოგიურ მეცნიერებათა
კანდიდატი ლელა თავდგარიძე
ნოდარ ბასილაძე

© ISBN 99928-48-72-3
გამოცემლობა „ბათუმის უნივერსიტეტი“

წ ი ნ ა თ ქ მ ა

თანამედროვე საქართველოს საუნივერსიტეტო განათლება განვითარების ახალ ფაზაში შევიდა. ახალი საუნივერსიტეტო განათლების კონცეფციის მიხედვით საუნივერსიტეტო მაგისტრატურა მიზნად ისახავს სპეციალისტთა მომზადებას მეცნიერების, განათლების, მეურნეობის, კულტურისა და სახელმწიფო მართვის სფეროებისათვის.

მაგისტრატურის ძირითად მიზანთა შორის ჩვენს ყურადღებას განსაკუთრებით ორი ასპექტი იმსახურებს. ესენია: 1. სამეცნიერო-კვლევითი და სამეცნიერო-პედაგოგიური მოღვაწეობისათვის მაღალკვალიფიციური და მაღალზნეობრივი კადრების მომზადება მეცნიერებისა და განათლების მიღწევების თანამედროვე დონეზე. 2. უფროსკლასელებთან და სტუდენტებთან პედაგოგიური მუშაობის ხელოვნების დაუფლება.

ამ მიზან-ამოცანების გადაწყვეტის საფუძველზე მაგისტრმა შეიძლება დაიკავოს უმაღლეს სასწავლებელსა და სამეცნიერო-კვლევით დაწესებულებაში სწავლებისა ან კვლევის პროცესებთან დაკავშირებული თანამდებობა (ასისტენტი, უმცროსი მეცნიერთანამშრომელი, მასწავლებელი და ა.შ.). აი, აქედან გამომდინარე წინამდებარე ნაშრომში გთავაზობთ უმაღლესი სკოლის პედაგოგიკის კურსის ნაწილის დამუშავებას, რომლის შესწავლა ხელს შეუწყობს მაგისტრის მომზადებას უმაღლესი სასწავლებლის ჯერ ასისტენტისა და მასწავლებლის, შემდგომ დოცენტისა და პროფესორის მოვალეობათა შესრულებისათვის.

უმაღლესი სკოლის პედაგოგიკის კურსი მაგისტრატურისათვის ახლა ყალიბდება. საქართველოს უმაღლეს სკოლას ამ დარგში სათანადო გამოცდილება არ გააჩნია, რაც, ბუნებრივია, ახლანდელ ეტაპზე მნიშვნელოვნად აძნელებს უმაღლესი სკოლის პედაგოგიკის სრული კურსის გადაცემას მომავალი ლექტორებისათვის.

ჩვენი გამოცდილებით, მაგისტრატურაში უმაღლესი სკოლის პედაგოგიკის კურსი, უბირატესად, მეთოდის განხრით უნდა იქნეს წარმოდგენილი. ამ დისციპლინის შესწავლისათვის გამოყოფილი 12 აკადემიური საათი სხვა მიზნების განხორციელების საშუალებას არც იძლევა. ამიტომ, ვფიქრობთ, რომ მაგისტრს, რომელიც მომავალში უმაღლესი სასწავლებლის

ბედაგოგად ემზადება, შედარებით სრულყოფილი წარმოდგენა უნდა ჰქონდეთ საკითხზე „ლექცია უმაღლეს სკოლაში“. დარწმუნებული ვართ, რომ „ლექცია უმაღლეს სკოლაში“ უმაღლესი სკოლის ბედაგოგიკის არსში ჩაწვდომას გაუადვილებს უმაღლესი სასწავლებლის მომავალ ლექტორს. ეს საკითხებია: სტუდენტური ასაკის ძირითადი თავისებურებანი, სწავლების შინაარსი უმაღლეს სკოლაში, სწავლების სპეციფიკა უმაღლეს სკოლაში, სწავლების მეთოდთა სისტემა უმაღლეს სკოლაში, სწავლების ორგანიზაციის ფორმები უმაღლეს სკოლაში, უმაღლესი სკოლის ლექტორი. მაგისტრმა უნდა იცოდეს, რომ უმაღლესი სკოლის მასწავლებელი ბედაგოგიც არის და მეცნიერიც.

ნაშრომში ცალკე გვაქვს წარმოდგენილი სტუდენტთა დამოუკიდებელი მუშაობის შინაარსი და ფორმები; კათედრის სამეცნიერო-კვლევითი მუშაობა და სტუდენტის მონაწილეობა მასში; სწავლების არსი და სტუდენტთა შექმნებითი უნარების აქტივიზაციის გზები.

მნიშვნელოვანია სტუდენტთა საწარმოო და ბედაგოგიური პრაქტიკის ორგანიზაციის საკითხები, აღმზრდელობითი მუშაობა უმაღლეს სკოლაში. განსაკუთრებული ყურადღება დაგვთმეთ სტუდენტთა ზნეობრივ აღზრდას, ამასთან, იგი განვიხილოთ აღზრდის სხვა ნაწილებთან კავშირში.

აღზრდის წამყვან ნაწილზე — ზნეობრივ აღზრდაზე ყურადღების გამახვილება სასიცოცხლო აუცილებლობად მიგვაჩნია, მით უმეტეს უმაღლეს სკოლაში. საქმე ისაა, რომ სტუდენტობის ასაკი ისეთია, როცა უკვე ძირითადად ყალიბდება მორალური სახე თანამედროვე მოქალაქისა. ეს სათუთი პროცესია, ამიტომ დიდი ყურადღება და ზრუნვაა საჭირო მომავალი სპეციალისტის ზნეობრივი სახის ფორმირების პროცესში.

ჩვენ წინამდებარე წიგნის შექმნისას გასაგები მიზეზების გამო ვჩქარობდით, გვინდოდა, რომ ახალი 2001-2002 სასწავლო წლისათვის, როცა ჩვენს უნივერსიტეტში პირველად იწყებს ფუნქციონირებას მაგისტრატურა, სტუდენტ მაგისტრებისათვის დამხმარე წიგნის სახით ეს ნაშრომი მიგვეწოდებინა. ამის გამო წიგნში ამჯერად ვერ მოვასწარიტ შეგვეტანა ჩათვლა-გამოცდების, სამეცნიერო-საკვლევი მუშაობის და ზოგიერთი

საკითხი, რასაც მეორე გამოცემის დროს აუცილებლად გავითვალისწინებთ. ავტორები ყველა საკითხზე გულითადი მადლიერებით მიიღებენ წინადადებას და შენიშვნას, რომელიც გამიზნული იქნება კურსის უფრო სრულყოფილად მომზადებისათვის.

შესავლის მაგიერ

დამოუკიდებელი საქართველოსათვის ბრძოლა მხოლოდ მაღალი კულტურითა და პროფესიული ოსტატობით აღჭურვილი ქართველების ძალისხმევით შეიძლება დაგვირგვინდეს გამარჯვებით.

სოციოლოგების გამოკვლევით დადგენილია, რომ უმაღლესი სკოლის კურსდამთავრებულთა კვალიფიკაციური დონით მკვეთრად განსხვავდება ერთმანეთისაგან მსოფლიოს რიგი ქვეყნების უმაღლესი განათლების სისტემები. თავისუფალი საბაზრო ეკონომიკის ქვეყნის ახალგაზრდობამ იცის, რომ მისი მომავალი ცხოვრება მთლიანად მის ახლანდელ სწავლა-განათლებაზეა დამოკიდებული. მას არც შეღავათების იმედი აქვს და არც ვისიმე დახმარებისა. ჩვენ უშუალოდ ვიყავით მოწმენი, თუ როგორი მონდომებით ეწაფებიან სპეციალობას გერმანიის, თურქეთის, ჩეხოსლოვაკიის, იუგოსლავიის უმაღლესი სასწავლებლების სტუდენტები. საპსუნის უნივერსიტეტში, (რომლის მარტო ერთ სამედიცინო ფაკულტეტზე 3000 სტუდენტი სწავლობს) ლაბარაკი არ არის ლექციაზე თავისუფალი დასწრება-არდასწრების შესახებ. სტუდენტი აუცილებლად უნდა ესწრებოდეს ლექციას, როგორც ცოდნის ერთ-ერთ ძირითად წყაროს. ჩვენთან კი მოწადინებული არიან რაც შეიძლება მალე დაინერგოს ლექციაზე თავისუფალი დასწრების წესი, მაშინ როცა არც ფსიქოლოგიურად და არც მატერიალურად (მხედველობაში გვაქვს თანამედროვე სამეცნიერო ბიბლიოთეკის სიღარიბე, სახელმძღვანელოების უქონლობა) საამისოდ შეიძალებულნი არ არიან.

განვითარებულ ქვეყნებში, როგორც წესი, ახალგაზრდას არ ეკითხებიან რომელი უმაღლესი სასწავლებელი დაამთავრა მან. იქ ეკითხებიან „თქვენ რა შეგიძლიათ?“. ამიტომ გასაკვირი არაფერია, თუ რატომ ემზადება განვითარებულ ქვეყანაში სპეციალისტი უშეღავათოდ და მის მომზადებაზე დახარჯული თანხის უკუგება რატომ არის ასე მაღალი! სოციოლოგიური გამოკვლევები გვიჩვენებს, რომ იაბონიაში ერთ სტუდენტზე დახარჯული ყოველი ერთი იენა წარმოებაში სპეციალისტად ახალგაზრდის დაბრუნების შემდეგ 11 იენა უკუგებას იძლევა. აშშ

ეს შეფარდება შეადგენს 1 : 8. საქართველოში კი ეს შეფარდება ყველაზე დაბალია — 1 : 2. დიდია განსხვავება! ამ განსხვავების საფუძველი ცალსახად არ დადგინდება. მაგრამ ერთ-ერთ მიზეზად კი უმაღლესი განათლებისადმი ჩვენეული, „ეროვნული“ დამოკიდებულება უნდა მივიჩნიოთ.

ჩვენში ახალგაზრდებისათვის, ჯერ-ჯერობით სასახელოა არა ის, თუ სად მუშაობს, არამედ სად სწავლობს. ამიტომ ახალგაზრდა კაცის გარშემო იქმნება აშკარად მაზინჯი ტენდენციები საზოგადოებრივად სასარგებლო შრომისაგან გაუცხოებისა. ამასთან დაკავშირებით უნდა განვაცხადოთ: საყოველთაო-სავალდებულო განათლების კანონმა დიდი ზიანი მხოტანა საშუალო სკოლას. საყოველთაო უმაღლესი განათლების შემოღება კი ეროვნულ უბედურებას უქადის საქართველოს. ცხადია, როგორც ყველა ცივილიზებულ ქვეყანას, საქართველოსაც სჭირდება ინტელექტუალური ელიტა, მაგრამ აგი უნდა ჩამოყალიბდეს მეცნიერულად დასაბუთებული განათლების სისტემით (ინტენსიური) და არა საყოველთაო უმაღლესი განათლების დანერგვით (ექსტენსიური). საქმე ის არის, რომ ყოველგვარი განათლება ორიგანულ კავშირშია ადამიანის ბუნებრივ ნიჭიერებასთან. ევროპის ქვეყნებში სავალდებულოდ მიიწეულია ახალგაზრდების სწავლება 14-15 წლამდე. შემდეგ მათი დიდი უმრავლესობა მასობრივ პროფესიებს უნდა დაეეფლოს, ხოლო გამონაკლისები, ბუნებრივი ნიჭით გამორჩეულები, საშუალო სკოლებში (გიმნაზიებში) განაგრძობენ სწავლას, უმაღლეს სასწავლებლებში კი კიდევ უფრო გამორჩეულნი. მიუხედავად ამისა, ვერც ამ ქვეყნების უმაღლესი სასწავლებლები აღწევენ თავს „ფუნქციონალურ გაუნათლებლობას“, „პროფესიულ არაკომპეტენტურობას“ და „უმაღლესის ნახევარფაბრიკატებს“. დღეს ეს ტერმინები ისე ფართოდაა გავრცელებული, რომ 1990 წლის 25 ივნისს იუნესკოს ეგიდით აუცილებელი გახდა ლენინგრადში საერთაშორისო სემინარის ჩატარება თემაზე „ფუნქციონალური გაუნათლებლობა, პროფესიული არაკომპეტენტურობა, როგორც იანამედროვე ცივილიზაციისათვის მოსალოდნელი საფრთხე“.

ამ საფრთხეს ჩვენ ორი მხრიდან ველოდებით: 1. საშუალო სკოლაში ცხოვრებისათვის მოსწავლეთა მომზადების დაბალი დონე (მხედველობაში გვაქვს არა ერთი რომელიმე რეგიონის

სკოლებში სწავლა-აღზრდის მდგომარეობა, არამედ საერთო მდგომარეობა თანამედროვე სკოლებისა) და 2. საბაზო განათლების დაბალი დონის მქონე აბიტურიენტისაგან მომზადებული ასევე დაბალი დონის უმაღლესი განათლების დიპლომის მქონე სპეციალისტი.

ამერიკელი სოციოლოგის ჰელაბის ხელმძღვანელობით აშშ და ყოფილ სსრ კავშირში ჩატარდა საშუალო სკოლის კურსდამთავრებულთა დიდი ჯგუფების სოციოლოგიური გამოკვლევა. აღმოჩნდა, რომ ამერიკის საშუალო სკოლის კურსდამთავრებულთა 13 პროცენტმა პოლიტიკურ რუკაზე ვერ მონახა . . . საკუთარი სამშობლო. ძნელია იმის მტკიცება, რომ ამ ახალგაზრდებისათვის არ ესწავლებინათ მსოფლიოს პოლიტიკური და ეკონომიკური რეკები. უბრალოდ, ამ ახალგაზრდებს დაავიწყდათ ნასწავლი მასალა. რატომ? იმიტომ, რომ ისინი ამ მასალას მხოლოდ მექანიკური დაძახისოვნების ძალით სწავლობდნენ და არავითარი განცდა ცოდნის საჭიროებისა თუ სარგებლობის შესახებ მათ არ გააჩნდათ. ცოცხალი სასკოლო პრაქტიკა ამის უაშრავ მაგალითს იცნობს. მასწავლებელი, რომელიც ახალ სასწავლო მასალას ინფორმაციის დონეზე გადასცემს, ბუნებრივია, ვერ აღუძრავს მოსწავლეს შეძენილი ცოდნისადმი ცხოვრებისეულ დამოკიდებულებას და მოსწავლეც აქ „ცოდნას“ მხოლოდ მშრალი ცნებების დონეზე დაისწავლის. ამ შემთხვევაში მასწავლებელიც და მოსწავლეც თითქოს შეთანხმებულად მოქმედებენ, არც ერთი იწუნებს თავს, რომ საფუძვლიანად ასწავლოს და არც მეორე იკლავს თავს, რომ დაისწავლოს, შესაბამისად, შეფასების დროს ასეთი მასწავლებელი, ასევე ცალსახად, მხოლოდ მეხსიერების დონეზე აუბასებს მოსწავლის ცოდნას. მასწავლებელს თავი მოსწონს იმით, რომ მოსწავლეს ახსოვს ის, რაც უნდა იცოდეს. არადა, ეს ინტელექტის საშინელი სიღარიბეა, რომ არაფერი ვთქვათ, ასეთი ახალგაზრდის სულიერ სიღატაკეზე.

ამ წინააღმდეგობის მოხსნის საუკეთესო გამოცდილება აქვთ მოწინავე მასწავლებლებს. ისინი ყოველ მასალას ძიების დონეზე გადასცემენ მოსწავლეებს. სვამენ კითხვას, აყენებენ პრობლემას და მოსწავლეებთან ერთად თანდათანობით მიდიან ქეშმარიტების დადგენისაკენ. ასე გადაცემულ მასალას მოსწავლე განცდის დონეზე დაისწავლის.

რა იგულისხმება განცდის დონეზე დასწავლაში? უწინარეს ყოვლისა, ცოდნის საჭიროებისა და სარგებლობის წევდომა. კარგად თქვა ამის შესახებ ნოდარ დუმბაძემ საქართველოს მასწავლებელთა V ყრილობაზე: „პირადად მე ჩემს მასწავლებლად ის ადამიანები მიმაჩნია, რომლებმაც საგანი კი არ შემასწავლეს, არამედ შემაყვარეს. ჩემთვის მასწავლებლობა საგნის ცოდნა კი არ არის, არამედ ღვთით მინიჭებული უნარი — სხვას გადასცე ცოდნა და ისე შეაყვარო საგანი, რომ განცვიფრებულმა იფიქროს, ეს რომ არ მცოდნოდა, რა მეშველებოდა, ან რა ფასი ექნებოდა ჩემს ცხოვრებას“. როცა ასეთი სიყვარულია საგნისა და ცოდნის მიმართ, მასწავლებელი და მოსწავლე შეთანხმებულად მოქმედებენ და მოსწავლის ცოდნას მასწავლებელი აზროვნების დონეზე აფასებს. დარწმუნებული ბრძანდებოდეთ, ამგვარად შეთვისებული ცოდნა მოსწავლეს მთელი სიცოცხლის მანძილზე გაჰყვება, როგორც სულიერი სიმდიდრე.

ამრიგად, ფუნქციონალური გაუნათლებლობის პირველი მიზეზი ცუდად სწავლებაა, ხოლო იმისათვის, რომ უმაღლესი სასწავლებლიდან „ნახევარფაბრიკატები“ არ გამოდიოდნენ, საშუალო სკოლაში კარგად სწავლებაა საჭირო. დღემდე ეს კარგი მასწავლებლის პირად ინიციატივაზე იყო და არის დამოკიდებული, საჭიროა ისეთი სისტემის შექმნა, რომელიც უზრუნველყოფს კარგად სწავლების მასობრივ ხასიათს. ასეთი სისტემა დიფერენცირებული სწავლება მიგვაჩნია. საქართველოს კანონის „განათლების შესახებ“ მისეღვით დაინერგა მოსწავლეთა ნიჭის, მიდრეკილებებისა და ინტერესების მიხედვით დიფერენცირებული სწავლება და ხაზგასმით უნდა აღვნიშნოთ, რომ პირველი შედეგები მოლოდინს აჭარბებს. ინტერესის და უნარის მიხედვით მოსწავლეთა დაჯგუფება კლასებში მაქსიმალურად აღძრავს თითოეული მათგანის დაინტერესებას შესასწავლი მასალისადმი. მომავალში, რაც უფრო ფართო ხასიათს შეიძენს პროფილური სწავლების პრაქტიკა საშუალო სკოლაში, მით უკეთეს შევსებას მიიღებს უმაღლესი სასწავლებელი. ამასთან იგი მანამ ვერ დააღწევს თავს ნახევარფაბრიკატებს, სანამ არსებითად არ გარდაიქმნება უმაღლეს სასწავლებელში მისაღები კონტიგენტის შერჩევის სისტემა. არსებულ ბირობებში კი წარმატებით ეწყობიან არა

მოაზროვნე ახალგაზრდები, არამედ ისინი, ვისაც დაზეპირებისა და მექანიკური დამახსოვრების დიდი უნარი აქვთ. ესენი კი, სალექციო და სასემინარო მუშაობაში ჩაბმის შემდეგ, სრულ უსუსურობას ავლენენ. დღეს ჩვენი ცხოვრების მოუწყობლობამ, საშუაწაროდ, ფასი დაუკარგა უმაღლესი განათლების მქონე სპეციალისტის შრომას. მიუხედავად ამისა, მაინც მკაცრად უნდა შეირჩეს უმაღლესი სასწავლებლის კონტიგენტი. შეღავათების დაშვება უმაღლესი კვალიფიკაციის სპეციალისტის მომზადებაში განუხრელად ზრდის სპეციალისტის კომპეტენციის დეფიციტს, რაც საბოლოოდ სახალხო მეურნეობის დაქვეითებას და ერის ინტელექტუალურ სიღარიბეს უფრო იწვევს, ვიდრე სოციალურ სიკეთეს. სახელმწიფო ვალდებულია ქვეყნის წინაშე ვალმოხდილ ახალგაზრდას ყოველმხრივ დაუფასოს შრომა, გარჯა და ბრძოლა, მაგრამ არაფითარ შემთხვევაში უმაღლესი განათლების დიპლომის მიცემით, თუ ამის ინტელექტუალური შესაძლებლობა ბუნებრივად არ გააჩნია ახალგაზრდას. ჩვენ წინააღმდეგი ვართ ყოველგვარი შეღავათებისა ცოდნის შეძენის საქმეში. ცოდნა, თუ გულით გვინდა ერის სიკეთე, — აუცილებლად რეალური უნდა იყოს.

უმაღლესი კვალიფიკაციის სპეციალისტების მომზადების ერთ-ერთ მთავარ მიმართულებად მიგვაჩნია სტუდენტის პირადი პასუხისმგებლობის ამაღლება ცოდნის მოცულობისა და ხარისხისათვის. დღემდე ისეთი წესი ბატონობს, რომლის მიხედვით, თუ სტუდენტი ვერ ასწრებს საგანში, ლექტორს ეკისრება პასუხისმგებლობა. ცხადია, ლექტორი, რომელიც უინტერესოდ კითხულობს ლექციას, ვერ აღუძრავს სტუდენტს საჭირო ინტერესსა და მონდომებას. მაგრამ როცა ლექტორი თანაბარი მოწადინებით მუშაობს და 20 სტუდენტიდან 15 სწავლობს და 5 ჩამორჩება, — დასკვნა იმ ხუთმა ჩამორჩენილმა სტუდენტმა უნდა გააკეთოს: სწორად აირჩია თუ არა მან მომავალი ცხოვრების გზა.

დემარტიზაცია და დემოლიტიზაცია, პირველ რიგში, უმაღლესი სასწავლებლის გაუმჯობესებას უწყობს ხელს. მეცნიერება და მეცნიერული ცოდნა თანდათან დგება თავის ტრადიციულ ფორმაში.

მაღალი კვალიფიკაციის სპეციალისტის მომზადება ჩვენი ეროვნული საქმეა. მისი რეალური შინაარსი, ჩვენი აზრით, უნდა მოიცავდეს შემდეგ ძირითად ასპექტებს:

1. ეროვნული მრწამსი
2. კვალიფიკაცია მსოფლიო სტანდარტების დონეზე
3. წიგნიერების კულტურა
4. სრული განათლება
5. ზნეობრივი სახე

უმაღლესმა სასწავლებელმა ქვეყანას უნდა მოუმზადოს სპეციალისტი, რომლის მრწამსიც, ცოდნაც, ზნეობაც საშობლოს სამსახურს მოხმარდება.

თანამედროვე სპეციალისტის მომზადების პროგრამაში განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს უცხო ენების დაუფლება და კომპიუტერული განათლება. შეუძლებელია დღეს რაიმე ღირებულების შექმნა, მეტადრე მეცნიერებაში, ამ ორი კომპონენტის გარეშე. ამიტომ გასაგებია, თუ რატომ ექცევა სპეციალისტთა მომზადების ამ მხარეებს ესოდენი ყურადღება ბათუმის შ. რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტში. აქ სისტემატურად ივსება კომპიუტერების ბლოკი უახლესი თაობის სისტემებით. ევროპის რეგიონთა ასამბლეაში აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მიღების შემდეგ არსებითად გარდაიქმნა უცხო ენების სწავლება ბათუმის შ. რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტში. დღეს აქ თითქმის ყველა ევროპული ენა ისწავლება. ენების ცოდნას პრინციპული ყურადღება ექცევა ასპირანტურაში მისაღები გამოცდების დროს. კიდევ მეტი, — უნივერსიტეტის რექტორი პროფესორი ნური გერძაძე, სპეციალისტთა მონაწილეობით, პირადად აკონტროლებს ასპირანტურაში მისაღები კონტინგენტის მომზადებას უცხო ენებში.

თანამედროვე სპეციალისტი თავის დარგში უცხო ენაზე გამოქვეყნებულ სპეციალურ ლიტერატურას უცხო ენაზევე უნდა კითხულობდეს, ხილო რაც შეეხება სტუდენტის წიგნიერების დონის ამაღლებასა და ეროვნული ინტელექტუალური ელიტის მომზადებას, ეს მისია მშობლიურ, სააზროვნო ენაზე შექმნილმა სამეცნიერო ლიტერატურამ უნდა გადაწყვიტოს.

მაღალი კვალიფიკაციის სპეციალისტთა მომზადება, — ვამბობთ, — სახელმწიფოს ზრუნვის საგანიაო. ეს ტრივიალური მტკიცება დარჩება უსაგნო სიტყვად, თუ იგი განმტკიცებული არ იქნა საქმით, თუ ჩვენს ქვეყანაში ჯერ კიდევ პრობლემად რჩება კარგი სპეციალისტის მომზადება მხოლოდ იმიტომ, რომ

ხელისუფლების სიტყვა ყოველთვის არ იყო განმტკიცებული ცოცხალი საქმით. დღეს კი აჭარაში სწორედ ცოცხალ საქმეშია განსხლელადებული მაღალკვალიფიციური სპეციალისტის მომზადებისათვის ზრუნვა. მხედველობაში გვაქვს აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მეთაურის ბატონ ასლან აბაშიძის ზრუნვა ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის განახლებისათვის. საქართველომ უმადლესი სასწავლებლის ქეშმარიტად სანახაობრივი არქიტექტურული ნაგებობა შეიძინა. მსოფლიო უნივერსიტეტების მნახველი ცნობილი მოღვაწენი აღფრთოვანებით ღაბარაკობენ ბათუმის შ. რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სიკეთეზე. ამერიკელმა სტუდენტმა ქამელ დევისმა, რომელმაც 2001 წლის 14 აპრილს დაათვალიერა ჩვენი უნივერსიტეტი, განაცხადა, — „თქვენი მშვენიერი უნივერსიტეტი ჩვენს უნივერსიტეტებს მაგონებს, მაგრამ ეს ბევრად უკეთესია, ვიდრე ჩვენი“. ამრიგად ახლა საბოლოოდ ჩამოყალიბდა საზოგადოებრივი აზრი იმის შესახებ, რომ ამ გარემოში არ შეიძლება კარგად არ ისწავლოს ახალგაზრდამ. კარგი გარემო კარგ განწყობილებასთან ერთად პასუხისმგებლობასაც ზრდის ჩვენში — პროფესორმა კარგად ისწავლოს, სტუდენტმა კარგად ისწავლოს.

ნაწილი I

უმაღლეს სასწავლებელში სწავლების ორგანიზაციის ფორმები.

უმაღლეს სასწავლებელში გამოიყენება სწავლების ორგანიზაციის სხვადასხვაგვარი ფორმა: ლექცია, პრაქტიკული სამუშაოების მრავალსახეობა — სემინარი, სპეცსემინარი, ლაბორატორიული სამუშაო, პრაქტიკუმი, სტუდენტთა დამოუკიდებელი სამეცნიერო-კვლევითი მუშაობა, საწარმოო პრაქტიკა. დიდაქტიკაში ისინი დახასიათებულია, როგორც სტუდენტთა შემეცნებითი მოღვაწეობის მართვის საშუალება. მასთან არის დაკავშირებული გარკვეული სასწავლო-აღმზრდელობითი ამოცანების გადაწყვეტაც.

უმაღლესი სკოლის მთელი ისტორიის მანძილზე — მისი დაარსების მომენტიდან დღემდე — სწავლების წამყვან საორგანიზაციო ფორმას და სწავლების მეთოდს წარმოადგენს ლექცია. პირველად ლექციით ეცნობა სტუდენტი პირველად სასწავლო დისციპლინას, ლექტორის ცოცხალ სიტყვას შეჰყავს ახალგაზრდები მეცნიერების სამყაროში.

1. ლექციის როლი და ადგილი უმაღლეს სასწავლებელში.

თანამედროვე უმაღლესი სკოლის ცხოვრებაში ლექციას ხშირად ცხელ წერტილს უწოდებენ. მისი ძირითადი დიდაქტიკური მიზანია — პროფესიული ორიენტაციის საფუძვლის ფორმირება სტუდენტთა მიერ სასწავლო მასალის ათვისების პროცესში. სასწავლო ლექციას, როგორც სწავლების ძირითადი ორგანიზაციული ფორმის ეფექტიანობას, მრავალი მეცნიერი იკვლევს, მათ შორის თვალსაჩინო შედეგი აქვთ მოპოვებული დ. ლორთქიფანიძეს, გ. ჯიბლაძეს, ტ. სარიშვილს, ს. ი. ზინოვიევს, ტ. ა. ილინას და სხვ.

სიტყვა „ლექცია“-ს ფუძედ უდევს ლათინური სიტყვა lectio — კითხვა. ლექციას ჯერ კიდევ ძველ საბერძნეთში იყენებდნენ, შემდგომ იგი გავრცელდა ძველ რომში და შუა საუკუნეების უმაღლეს სასწავლებლებში.

ბეჭდვითი საქმის განვითარებისა და წიგნის გავრცელების გამო ლექციას დღესაც არ დაუკარგავს თავისი მნიშვნელობა უმაღლესი განათლებისათვის.

ფართოდ გამოიყენებოდა ლექცია საქართველოსა და რუსეთის ბირველ უნივერსიტეტებში. ნათელი ფურცლები ჩაწერეს ლექციური სწავლების პრაქტიკაში მოსკოვის ბირველი უნივერსიტეტის დამაარსებელმა მ. გ. ლომონოსოვმა და თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ფუძემდებელმა აკადემიკოსმა ივანე ჯავახიშვილმა. ისინი დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდნენ მასწავლებლის ცოცხალ სიტყვას. მათ აუცილებლად მიაჩნდათ „მჭერმეტყველების“ სისტემატური და გულმოდგინე სწავლება, რომელშიც გულისხმობდნენ „ხელოვნებას, ყოველი საგნის შესახებ ლამაზი საუბრისათვის და ამით სხვების ყურადღების მიპყრობას მოსმენილი აზრისადმი“, ურჩევდნენ „საკუთარი აზრების გალესკას თხზულებებში სისტემატური გარჯიშით“.

სასწავლო ლექციების, როგორც მეთოდის დახვეწაში მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანეს შესანიშნავმა ლექტორებმა -- მათემატიკოსებმა მ. გ. ოსტროგრადსკიმ, ა. რაზმაძემ, ისტორიკოსებმა ნ. ბერძენიშვილმა, ა. აფაქიძემ, ტ. ნ. გრანოვსკიმ, ვ. ო. კლიუჩევსკიმ. უმაღლესი სკოლის გამოჩენილი პედაგოგები აკაკი შანიძე, გიორგი ახვლედიანი მიხეილ ვასილის ძე ოსტროგრადსკი ლექციებს სერიოზულად და გააზრებულად უღებოდნენ. ყურადღებას აქცევდნენ არა მხოლოდ მეცნიერულ, არამედ მეთოდურ მხარესაც. ჩვეულებისამებრ ლექციას იწყებდნენ ადრე წაკითხულის მოკლე მიმოხილვით, შემდგომ იწყებოდა გადასვლა „განსჯისა და მტკიცების მეთოდით“ ახალ თემაზე. შემდეგ უახლოვდებოდნენ დასკვნებს, მოხერხებულად ამანვილებდნენ მსმენელთა ყურადღებას ძირითადზე.

XIX საუკუნის ნახევრიდან მეცნიერული და ტექნიკური ცოდნის ამაღლების და წარმოების ზრდასთან ერთად აუცილებელი გახდა უნივერსიტეტებში პრაქტიკული მეცადინეობის შემოღება, რომელიც სტუდენტთათვის დამოუკიდებლობისა და აქტიურობის მასტიმულირებელი იქნებოდა. შეხედულება ლექციის შესახებ შეიცვალა. გაისმოდა ხშები ლექციების შემცირების თაობაზე, რამდენადაც მის აუცილებელ დანიშნულებად ითვლებოდა — სტუდენტის შეყვანა

საქირო ცოდნის სფეროში და მათი მომზადება წიგნზე დამოუკიდებელი მუშაობისათვის.

ამგვარად, 60-იან წლებში საკითხი ლექციის შესახებ, ერთობ ორიგინალურად იყო დაყენებული. ავტორი — საკითხის ამგვარად დაყენებისა იყო ცნობილი ქირურგი და პედაგოგი ნ. ი. ბიროგოვი. ჩამოყალიბდა აზრი, თითქოს მეცნიერი ცდილობდა საერთოდ ამოეღოთ ლექციები უმაღლესი სკოლის სწავლების სისტემიდან. ეს არ შეეფერებოდა სინამდვილეს: სტუდენტთა დამოუკიდებლობისა და აქტიურობის იდეის განვითარების მხურვალე დამცველმა, ნ. ი. ბიროგოვმა წამოაყენა წინადადება იმის შესახებ, რომ ლექციები უნდა იკითხებოდეს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა ლექტორი ფლობს აბსოლუტურად ახალ, გამოუქვეყნებელ მასალას, ან ის დაჯილდოებულია სიტყვის ოსტატობით, მჭერმეტყველებით.

XIX ს. ცნობილი რუსი განმანათლებლები, რევოლუციონერ-დემოკრატები ნ. გ. ჩერნიშევსკი, ნ. ა. დობროლიუბოვი, დ. ი. ბისარევი, უმაღლეს სასწავლებლებში სწავლების ორგანიზაციის შესახებ საუბრისას ასევე გამოთქვამდნენ აზრს სტუდენტთა დამოუკიდებელი მუშაობის გაძლიერების შესახებ, აღიარებდნენ აგრეთვე ლექციის მნიშვნელობას და მის ღირსებას ხედავდნენ იმაში, რომ ის წიგნზე უფრო მეტად აღვივებს სტუდენტის სიყვარულს მეცნიერებისადმი. ლექციის დასაცავად მტკიცედ გამოთქვა აზრი 1896 წ. რუს მიღებაწათ II ყრილობამ, ხაზი გაუსვა, რომ ლექტორის ცოცხალ სიტყვას — მეცნიერული ცოდნის გადმოცემის უდიდეს საშუალებას და იმის უნარით, რომ მტკიცედ აღბეჭდოს საგნის მნიშვნელოვანი მხარე, არ შეედრება არცერთი წიგნი.

ასევე გაისმოდა ხმები ლექციების წინააღმდეგ საბჭოთა უმაღლესი სკოლის განვითარების ისტორიაშიც, ხოლო 30-იან წლებში ზოგიერთ უმაღლეს სასწავლებელში, ექსპერიმენტის სახით, ლექციების კითხვა შეწყვიტეს, მაგრამ ასეთმა სიახლის შემოღებამ არ გაამართლა და იძულებულნი იყვნენ მასზე უარი ეთქვათ. ჩვენს დროშიაც ამ საკითხის ირგვლივ კამათი არ შეჩერებულა. სასწავლო თემის ლექციის სახით გადმოცემის მოწინააღმდეგეთა არგუმენტებში არის რიგი მომენტები, რომლებიც დაგაფიქრებენ. ამრიგად, ერთნი საყვედურობენ ლექციას იმის გამო, რომ ის აჩვენებს სხვისი აზრის ბასიურ,

უკრიტიკო აღქმას, ამუხრუჭებს დამოუკიდებელი აზროვნებისაკენ სწრაფვას, თანაც თითქოს რაც უფრო უკეთესი ლექტორია, მით მეტია აუცილებლობა სხვისი აზრის უკრიტიკო აღქმისა. სხვები ლექციების ნაკლად თვლიან იმას, რომ ის დამოუკიდებელ მეცადინეობას აკარგევენ გემოს. მესამენი კი ბოულობენ გამოსავალს და ამტკიცებენ — მაშინ არის აუცილებელი ლექციის კითხვა თუ კურსი არ არის უზრუნველყოფილი სახელმძღვანელოთი, მეოთხენი ყურადღებას ამახვილებენ იმაზე, რომ ყველა ერთნაირად ვერ აღიქვამს ლექციის მასალას, რის შედეგადაც ზოგიერთი სტუდენტი ვერ გაიაზრებს გადმოცემულ მასალას და მხოლოდ მექანიკურად იწერს ლექტორის სიტყვებს.

ლექციის მოწინააღმდეგეთა გამონათქვამებში, უეჭველად, არის ჭეშმარიტების მარცვალი, ამავე დროს, უმაღლესი სკოლის გამოცდილებამ ცხადყო, რომ ლექციებზე უარის თქმამ შეიძლება მიჰვიყვანოს მხოლოდ სტუდენტის მომზადების მეცნიერული დონის დაცემამდე, სემესტრის მანძილზე მის მუშაობაში სისტემატურობისა და თანაფარდობის დარღვევამდე. ამიტომაც ლექცია დღესაც კვლავინდებურად რჩება წამყვან ფორმად უმაღლეს სასწავლებელში. მითითებული ნაკლოვანებები, ხარვეზები შეიძლება დაძლეულ იქნას სწორი მეთოდის შედეგად და მთელი სალექციო კურსის რაციონალური აგებით.

უმაღლესი სკოლის სასწავლო პროცესში სწორად იქმნება სიტუაციები, როდესაც სტუდენტთა სწავლების სალექციო ფორმა არ შეიძლება შეიცვალოს არანაირი სხვა ფორმით. ამგვარად, სახელმძღვანელოების უქონლობისას ლექცია ასრულებს სასწავლო ინფორმაციის ძირითადი წყაროს ფუნქციას. ამავე ფუნქციას ლექცია ასრულებს მაშინაც, როდესაც ახალმა სასწავლო მასალამ კონკრეტული თემის სრულყოფილი გერ ვერ ბოვა გამოსახულება სახელმძღვანელოებში ან კიდევ გადმოცემულია მოძველებული სახით. ზოგიერთი ნაწილები და თემები განსაკუთრებულად რთულია სახელმძღვანელოებით დამოუკიდებლად სწავლებისათვის და საჭიროებს მეთოდურ გადამუშავებას, რომელსაც ახორციელებს ლექტორი. იმ შემთხვევაში, როდესაც კურსის ძირითად პრობლემებზე, სახელმძღვანელოებსა და მეცნიერულ სტატიებში ჩამოყალიბებულია სადავო და საპირისპირო კონცეფციები,

ლექცია აუცილებელია, რათა მიეცეს ობიექტური შეფასება სხვადასხვა მოსაზრებას.

ბოლოს და ბოლოს ლექცია არაფრით არ შეიცვლება იმ შემთხვევაშიც, როცა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ბირადი ემოციური გავლენა სტუდენტზე დარწმუნების, მათ შეხედულებათა ფორმირებაზე გავლენის მიზნით თამამად შეიძლება ითქვას, რომ ლექციამ, ლექტორის მიერ უინტერესოდ წაკითხულმა, არ შეიძლება არ მოახდინოს რაიმე ქმედითი გავლენა სტუდენტზე. უმაღლესი სკოლის ლექტორმა არ უნდა დაივიწყოს, რომ სტუდენტთათვის, განსაკუთრებით დაბალკურსელთათვის, დამახასიათებელია ნაცნობი „ამაღლება“. ობტაინიტური განწყობა. სწავლის წყურვილი მათში შერწყმულია ნათელი ფერებისაკენ მისწრაფებით.

რა თქმა უნდა, ლექციის ემოციური სახე ბუნებრივად უნდა ეხამებოდეს ღრმა მეცნიერულ შინაარსს. სწორედ ეს ქმნის აზრის, სიტყვისა და მსმენელთა განწყობის საბოლოო პარმონიას. კ. ა. ტიმირიაზევის მიაჩნდა, რომ ლექტორი არ შეიძლება დარჩეს გულგრილი მეცნიერული საკითხების გაშუქებისას.

კ. ა. ტიმირიაზევი ცნობდა მხოლოდ „სუბიექტურ“ ლექციებს. „მედაგოგი საგანს უნდა ეპყრობოდეს როგორც მხატვარი და არა როგორც ფოტოგრაფი; ის არ უნდა ეშვებოდეს უბრალო გადამცემის დონემდე, ოკუსტიკურ ხელსაწყომდე, წიგნიდან დაზეპირების გადმოცემამდე . . . ყოველივე ის, რასაც ლექტორი გადმოსცემს, უნდა იყოს მის მიერ აღქმული, გააზრებული, გადამუშავებული, შესისხლხორცებული და უნდა წარმოადგენდეს ცხოვრებისეულ პროდუქტს“, — წერდა კ. ა. ტიმირიაზევი. ამიტომაც ის მოითხოვდა მასწავლებლისაგან სულისკვეთებას, გასაშუქებელი იდეით გატაცებას, ღრმა რწმენას მეცნიერული პრობლემის გადაჭრის სისწორეში. ტიმირიაზევი ამას უწოდებდა წესიერებას მეცნიერებაში და აღნიშნავდა, რომ „მასწავლებელს, ისევე, როგორც მოქალაქეს, ყოველთვის უნდა ახსოვდეს, რომ მისგან მოითხოვენ არა მარტო სიმართლეს, არამედ სრულ სიმართლეს და არაფერს თუ არა სიმართლის გარდა.“

მოწაყვითა მოგონებებით შთაბეჭდავი, დასამახსოვრებელი, კომპოზიციურად გამოკვეთილი იყო დ. ი. მენდელეევის ლექციები, ერთ-ერთი მისი მსმენელი იხსენებდა: „თუ ჩვეულებრივი

მეცნიერის სიტყვა შეიძლება შევადაროთ სუფთა ბაღს, სადაც უდიდესი ბილიკებზე კიდეა ეტიკეტები, მაშინ მენდელეევის სიტყვა წარმოადგენდა სასწაულს: მსმენელთა თვალწინ აზრთა მარცვლებიდან აღმოცენდებოდა ძლიერი ღეროები, იტოტებოდნენ, სწრაფად ყვავოდნენ და მსმენელები იცხებოდნენ ოქროს ნაყოფებით . . . ამ მსმენელებზე შეიძლება ითქვას - ბედნიერნი“.

უმაღლესი სასწავლებლის კარგი ლექცია — ეს შემოქმედებითი ურთიერთობაა ლექტორისა სტუდენტთა აუდიტორიასთან. ამგვარი ურთიერთობის ეფექტი, როგორც წესი, შეუმცნებითი და ემოციური გაგებით უფრო მაღლა დგას, ვიდრე სტუდენტების მიერ შესაბამისი ტექსტის კითხვა. ლექციას ახასიათებს განსაკუთრებული, მხოლოდ მისთვის დამახასიათებელი თვისება, რომელსაც შეუძლია ძლიერი და განუმეორებელი გავლენა მოახდინოს მსმენელზე. ამის გარდა, არ შეიძლება ხაზი არ გავესვათ იმას, რომ ლექცია წარმოადგენს ცოდნის მიღების საგნებით ეკონომიურ ფორმას.

ლექციაზე მოსმენილი ახალი სასწავლო მასალა კარგად აითვისება სტუდენტების მიერ, თუ ის აქტიურებს გონებრივ მოქმედებას. ამიტომ ლექციაში მთავარია მსმენელთა აქტიური ყურადღების და აზროვნების გამოწვევა.

სასწავლო მასალის გადმოცემის ლექციური ფორმა სტუდენტებზე საერთო გავლენის მხრივ, ჯერ კიდევ შეუცვლელია. ლექტორის ბიროვნების გავლენის ძალით, მისი კინტაქტი აუდიტორიასთან შეუცვლელია. ლექტორზეა დამოკიდებული, რომ ლექციაში შეძლებისდაგვარად იყოს გამოყენებული ამ წამყვანი ფორმის ყველა პოტენციური შესაძლებლობანი.

მაგრამ დაუფლო ცოდნას სპეციალისტის დონემდე — ეს გელისნისობის მოღვაწეობის გარკვეული სახეობების დაუფლებას. იცოდე — ეს ნიშნავს, გამოიყენო საგნის ცოდნა მოღვაწეობის ისეთ სახეობებში, რომელიც აუცილებელია სპეციალისტისათვის, ამიტომაც სწავლების პროცესი, ლექციაზე დაწყებული, გრძელდება პრაქტიკულ მეცადინეობებზე და ღრმავდება დამოუკიდებელი მუშაობით.

ლექციას საშუალო სკოლაში და საშუალო-სპეციალურ სასწავლებლებშიც იყენებენ, როგორც გაკვეთილის დამხმარე

ფორმას. ბედაგოგიკური ლიტერატურა იცნობს ლექციის სხვა ფორმებსაც, მათ შორის საჯარო და ბოძულარულ ლექციებს, რომლებიც, მართალია, ყოველთვის მნიშვნელოვან ბრობლემას ეძღვნება და დიდ სამსახურს უწევს ფართო მასებში მეცნიერული და პოლიტიკური ცოდნის გავრცელებას, მაგრამ კონკრეტულად არავის არაფერს არ ავალებს, გარდა ყურადღებით მოსმენისა. სრულიად განსხვავებულია ლექცია უმაღლეს სასწავლებელში. როგორც სწავლებისა და აღზრდის, მაღალი კვალიფიკაციის სპეციალისტთა მომზადების ძირითადი ფორმა. სამწუხაროდ, უმაღლესი სკოლის ბედაგოგიკაში, როგორც ბევრი სხვა საკითხი, ისე ლექცია, როგორც უმაღლესი კვალიფიკაციის სპეციალისტის მომზადების ძირითადი ფორმა ჯერ კიდევ არ არის სათანადოდ დამუშავებული. ამ საკითხის ყოველმხრივი დამუშავების აუცილებლობა განსაკუთრებით იგრობობა დღეს. მხედველობაში გვაქვს მასიური სახით ფასიანი უმაღლესი სასწავლებლების გახსნა. ბევრ ფასიან უმაღლეს სასწავლებელში ბედაგოგებად მოწვეულნი არიან ნიჭიერი მეცნიერ-მკვლევარები, ინჟინრები, აგრონომები ექიმები, რომელთაც სოლიდური სპეციალური მომზადება გააჩნიათ, მაგრამ არ, ან სუსტად ფლობენ უმაღლესი სკოლის ბედაგოგიკას. უმაღლესი სკოლის ბედაგოგიკას სუსტად ფლობენ ბედაგოგიური ინსტიტუტის კურსდამთავრებული საშუალო სკოლის მასწავლებლებიც. შესაძლოა ისინი კიდევ უფრო მეტ დანშარებას საჭიროებენ იმის გამო, რომ უმაღლეს სკოლაში დასაქმებულ საშუალო სკოლის მასწავლებელთა უმეტესობას გამომუშავებული ჩვევების კარნახით უმაღლესი სასწავლებლის სტუდენტებთან საშუალო სკოლის მოსწავლეებთან მუშაობის ბრინციპებითა და მეთოდებით ხელმძღვანელობენ. ამიტომ დღეს კიდევ უფრო აქტუალურად უდერს აკად. გიორგი ჯიბლაძის ეს სიტყვები: „თანამედროვე უმაღლესი სკოლა ობტიმალური გზით წინ ვერ წავა, თუ საკუთარი ბედაგოგიკა არ გააფორმა, როგორც მეცნიერება“. ამას აკად. გიორგი ჯიბლაძე ასაბუთებდა იმით, რომ არსებითი და ბრინციპული ხასიათისაა ის განსხვავება, რაც საშუალო სკოლასა და უმაღლეს სასწავლებელს შორის არსებობს.

2 უმაღლეს და საშუალო სკოლას შორის განსხვავების ათი ნიშანი

უმაღლეს და საშუალო სკოლას შორის განსხვავების დეტალებზე ბირველად აკად. გიორგი ჯიბლაძემ მიუთითა.

1. უმაღლეს სკოლაში მეცნიერებას ასწავლიან, ხოლო საშუალო სკოლაში მეცნიერების საფუძვლებს.

2. საშუალო სკოლა ახალგაზრდებს საშუალო განათლებას აძლევს, უმაღლესი სკოლა სპეციალისტებად ამზადებს.

3. საშუალო სკოლა 11 წელიწადს მუშაობს მოსწავლესთან, უმაღლესი სასწავლებელი 4-5 წელიწადს მოიცავს მხოლოდ.

4. საშუალო სკოლა 11 წლის მანძილზე 24-25 საგანს ასწავლის მოსწავლეს. უმაღლესი სკოლა ორჯერ მეტ საგანს -- (50-55 დისციპლინას) ასწავლის საშუალო სკოლასთან შედარებით ორჯერ ნაკლებ დროში.

5. საშუალო სკოლა ანბანით იწყებს და მეცნიერების საფუძვლებით ამთავრებს. უმაღლეს სკოლას საქმე აქვს ადამიანებთან, რომლებიც უკვე მოქალაქეები არიან და მეცნიერებას ეჭიდებიან.

6. საშუალო სკოლაში შედის 6-7 წლის ბავშვი და სკოლას ამთავრებს 17-18 წლის ახალგაზრდა.

უმაღლეს სასწავლებელში კი 18-24 წლის ადამიანები იღებენ განათლებას.

7. გარდა ასაკობრივი, გონებრივი, სულიერი, წმინდა ფსიქიკური დიდი სხვაობისა, რომელიც არსებობს საშუალო სკოლის მოსწავლესა და უმაღლესი სასწავლებლის სტუდენტს შორის, წინა პლანზე გამოდის ფიზიკური მხარეც. ის, რაც შეუძლია სტუდენტს, არ შეუძლია სკოლის მოსწავლეს.

8. საშუალო სკოლა სწავლებისა და აღზრდის ძირითად ორგანიზაციულ ფორმად იყენებს გაკვეთილს.

უმაღლესი სკოლა — ლექციას. გაკვეთილსა და ლექციას შორის იმდენია განსხვავება რამდენიც საშუალო სკოლასა და უმაღლეს სასწავლებელს შორის.

9. საშუალო სკოლაში მოსწავლეთა ცოდნის შემოწმება-შეფასების ტრადიციული მეთოდები, სახეები და კრიტერიუმები ჩამოყალიბდა.

უმაღლეს სასწავლებელში უნდა შემოწმდეს და შეფასდეს სტუდენტის ინტეგრალური ცოდნა. გამომცდელმა უნდა შეამოწმოს სტუდენტის არა მხოლოდ ცოდნა, არამედ ისიც, თუ როგორ მუშაობდა სტუდენტი სემესტრის მანძილზე. სტუდენტის სახით ჩვენს წინაშე დგას ზეაღინდელი სპეციალისტი, რომლისთვისაც გადაშვებული მნიშვნელობა აქვს არა მხოლოდ იმას, რა იცის, არამედ იმასაც, თუ შრომის როგორი ორგანიზაციით, ნებისყოფით და ინტერესით შეიძინა მან ეს ცოდნა.

10. საშუალო სკოლის მოსწავლის წიგნიერების კულტურის ამაღლებისათვის წრეობრივი მუშაობის ფორმებში რეფერატის მომზადებაც საკმარისია.

უმაღლეს სასწავლებელში სტუდენტმა მეცნიერული ნაშრომის დაშუშაება უნდა ისწავლოს სამეცნიერო აბარატის სრული გამოყენებით (ე. ჯიბლაძე „ბედაგოგიკა და მეთოდიკა“ — თბ., 1974 წ.).

3. ლექცია უმაღლეს სასწავლებელში -- აკადემიური ლექცია

უმაღლესი სკოლისათვის დამახასიათებელი ყველა ზემოაღნიშნული თავისებურება (რომელთა ჩამოთვლა შეიძლება კიდევ გაგრძელდეს) ბირველ რიგში ასახვას პოულობს უმაღლეს სასწავლებელში სასწავლო მუშაობის ძირითადი ფორმის — ლექციისადმი ჩვენს დამოკიდებულებაში, ლექციის მომზადებაში, ჩატარებაში, შედეგების აღრიცხვაში და ა. შ. როცა ამ თვალსაზრისით გუდგებით ლექციას უმაღლეს სასწავლებელში, მივდივართ იმ დასკვნამდე, რომ ლექციას ყველა ვერ წაიკითხავს. ყველა კარგი მკვლევარი შეიძლება კარგი ლექტორი ვერ დადგეს, ისე როგორც, ყველა ვინც კარგად ლაბარაკობს ლექციაზე, შეიძლება ვერ იყოს კარგი მკვლევარი. ლექცია უმაღლეს სასწავლებელში სერიოზული შემოქმედებითი პროცესია, რომლისთვისაც შინაგანი მოწოდებით უნდა იყოს მეცნიერი შემზადებული. სწორად განსაზღვრავდა პროფესორი ოთარ ქინქლაძე ლექციის ადგილს უმაღლეს სასწავლებელში: „უმაღლესი სკოლის საგანმანათლებლო სისტემაში ლექციას წამყვანი ადგილი ეთმობა. სასწავლო მუშაობის ყველა დანარჩენ

ფორმას აქ სწორედ ლექციის ხასიათი, ხარისხი და მიმართულება განსაზღვრავს. მისი მთავარი ამოცანა და დანიშნულებაა აზიაროს სტუდენტი მეცნიერულ აზრს, მიაწვიოს იგი ასეთ აზროვნებას და გამოუშუშაოს ანალიზის, განზოგადების, აგრეთვე მეცნიერულად დასაბუთებული დასკვნების გამოტანის უნარი და ჩვევები“ (ოთ. ქინქლაძე — „ლექცია“ — „სახალხო განათლება“ 22. XI, 1985 წ.).

დანიტერესებული მკითხველი უმაღლეს სკოლაში ლექციის შესახებ ფართო წარმოდგენას შეიძუშაგებს აკად. დავით ლორთქიფანიძის სპეციალური ნაშრომით, რომელიც ეურნალ „კომადზრდის“ 1957 წლის მე-12 ნომერში გამოქვეყნდა სათაურით „ლექცია — უმაღლეს სკოლაში სწავლების ძირითადი ფორმა და მეთოდი“. ამავსე საკითხზე საგულისხმო მეცნიერულ და მეთოდიკურ რეკომენდაციებს გაეცნობა მკითხველი წიგნში „უმაღლესი სკოლის პედაგოგიკის საკითხები“ (თბილისი, 1981 წ.).

4. აკადემიური ლექციის თავისებურებები

ლექცია უმაღლეს სასწავლებელში მუშაობის როგორც ძირითადი ფორმა და მეთოდი, შემდეგი თავისებურებებით ხასიათდება.

1. სტუდენტთა აუდიტორიის მტკიცე, უცვლელი შემადგენლობა.

2. მეცადინეობის მოწყობა ზუსტად განსაზღვრულ დროს სტაბილური ცხრილის მიხედვით.

3. პროფესორ-მასწავლებლის მიერ მეცადინეობის წარმართვა ერთდროულად მთელ აუდიტორიასთან.

4. პროფესორ-მასწავლებლის წამყვანი როლის უზრუნველყოფა ლექციის მთელ პროცესში.

5. ლექცია, როგორც მეცნიერების მოცემულ დარგში უკანასკნელი მიღწევების ასახვა.

ამ ხუთი თავისებურებიდან განსაკუთრებით უნდა გაგამახვილოთ ყურადღება ბირველ და მეხუთე ნიშნებზე, რადგან, ჩვენი აზრით, ისინი უადრესად ბრინციბული მნიშვნელობის შემცველ თავისებურებებად გვესახება.

ლექცია უმაღლეს სასწავლებელში, როგორც სპეციალისტის მომზადების ძირითადი ფორმა, მოითხოვს სტუდენტთა აუდიტორიას მტკიცე, უცვლელი შემადგენლობით.

უკანასკნელ ხანებში მომძლავრდა მოსაზრებები ლექციაზე სტუდენტთა თავისუფალი დასწრების სასარგებლოდ. ფიქრობენ, რომ დემოკრატიულ სახელმწიფოში დემოკრატიულად უნდა მოეწყოს სტუდენტის სწავლება. ამას ახლა ემატება ქვეყანაში გავრცელებული კრიზისული მოვლენებიც და ბევრი მხარდამჭერი ნამოუწინა ლექციებისადმი თავისუფალი დამოკიდებულების მომხრეებს. ეს არ არის ქვეყნის ინტერესებით ნაკარნახევი საზოგადოებრივი აზრი. ლექციაზე დასწრების თავისუფლებისათვის სტუდენტი და ჩვენი უმაღლესი სასწავლებელი ჯერ მზად არ არიან. ლექციაზე დასწრების თავისუფლება სტუდენტს არ ათავისუფლებს დატვირთვისაგან. მომავალი სპეციალისტი კარგად უნდა სწავლობდეს და ღრმად უნდა ეუფლებოდეს დარგს. ლექციიდან გათავისუფლებული სტუდენტი ბიბლიოთეკაში უნდა მუშაობდეს, წიგნზე უნდა მუშაობდეს. ხოლო წიგნზე დამოუკიდებლად მუშაობისათვის სტუდენტს კვალიფიციური პროფესორი უნდა ხელმძღვანელობდეს. ჩვენში ეს პირობები დღეს ყველა უმაღლეს სასწავლებელში არ არის. ამიტომ დღის წესრიგიდან უნდა მოიხსნას სტუდენტის ლექციაზე თავისუფალი დასწრების საკითხიც.

ასევე პრინციპულად დგას ლექციის, როგორც ჩაწერის, დაკონსპექტების მეცნიერების მოცემულ დარგში უკანასკნელი მიღწევების ასახვის საკითხი. ფიქრობენ, რომ იმ დისციპლინებში, რომლებშიც სახელმძღვანელო აქვთ, არ არის აუცილებელი ლექციის ჩაწერა. ამასთან დაკავშირებით დამაჯერებელი მოსაზრება აქვს გამოთქმული პროფ. იროდიონ ქვაჩაჩიას ნაშრომში „როგორ ვისწავლოთ“: კითხვაზე — „რა საჭიროა ლექციის ჩაწერა, თუ სახელმძღვანელო არსებობს“, პროფ. ირ. ქვაჩაჩია პასუხობს: „ერთი შეხედვით, ასეთი კითხვა საკმაოდ რეზონულია. მაგრამ საქმე იმაშია, რომ სახელმძღვანელოს შეუძლია ასახოს მეცნიერების მხოლოდ გუშინდელი დღე, ხოლო ლექცია აცნობს მის დღევანდელ მიღწევებს. თანამედროვე მეცნიერება და მისი პრაქტიკული გამოყენება დღეს ისეთი ტემპებით ვითარდება, რომ ბევრი რამ, რაც სახელმძღვანელოებში მოხვდა, იმ დროისათვის, როცა ჩვენ ამ სახელმძღვანელოებს ვკითხულობთ, უკვე „ასწრებს“ მოძველებას, რადგან სახელმძღვანელოების შექმნას და გამოცემას საკმაოდ

ხანგრძლივი დრო სჭირდება. მასწავლებელი ფეხდაფეხ მისდევს ამ განვითარებას და სტუდენტთან მიაქვს ის სიახლეც, რაც სახელმძღვანელოებში ჯერჯერობით შეტანილი არ არის“. (იროდიონ ქვანახია — „როგორ ვისწავლოთ“ — თბ., 1989 წ. გვ. 35). ამ აკადემიური თვალსაზრისით, ლექცია უმაღლეს სასწავლებელში შეუცვლელი ფორმაა სწავლებისა და სპეციალისტის მომზადებისათვის.

ლექციის პროცესში, როგორც წესი, ორი ამოცანა წყდება. გადაცემა და შეთვისება, სწავლება და სწავლა. აკადემიკოსი დავით ღორთქიფანიძე ამ ამოცანებს ერთიან პროცესად მიიჩნევს და მას პედაგოგიურ პროცესს უწოდებს. იგულისხმება, რომ ლექციაზე სტუდენტისათვის ახალი ცოდნის გადაცემით არ მთავრდება ლექციის დანიშნულება. ლექციაზე ლექტორის ხელმძღვანელობით სტუდენტმა უნდა შეითვისოს გადაცემული ცოდნა. არ ვარგა, როცა ლექტორი მხოლოდ „თავის საქმეს“ აქცევს ყურადღებას — კეთილსინდისიერად გადმოსცეს ლექციის პროცესში პროგრამით გათვალისწინებული მასალა. ასეთი „დამოუკიდებლობა“ ლექტორს არც საჯარო ლექციის კითხვის დროს ებატიება. ლექტორი სისტემატურად უნდა აკონტროლებდეს მსმენელის აზრის მოძრაობას — როგორ ითვისებს ის მოსმენილს და საჭიროების შემთხვევაში გაიმეოროს ნათქვამი, ან შეცვალოს საკითხი და მსმენელი (სტუდენტი) ჯერ „დაუბრუნოს“ ლექციას და შემდეგ განაგრძოს დაწყებული მსჯელობა. ლექციის, როგორც ერთიანი პროცესის, დასასიათებისათვის სწორად შენიშნავს პროფ. ირ. ქვანახია: „ლექციაზე მასწავლებელი-მეცნიერი ხმამაღლა აზროვნებს, მსჯელობს. სტუდენტი დაძაბულად უსმენს მას, აანალიზებს გაგონილს, ეთანხმება, ან არ ეთანხმება მასწავლებლის ნათქვამს. ინტერესით ამოწმებს თავისი შეხედულებების სისწორეს და ა. შ. ამ პროცესში ახალგაზრდას უვითარდება მეცნიერული აზროვნების უნარი და ჩვევები“ (იქვე. გვ. 33).

5. მოთხოვნები აკადემიური ლექციის მიმართ

აკადემიური ლექცია უმაღლეს სასწავლებელში მომავალი სპეციალისტის სწავლებისა და აღზრდის ძირითადი ფორმაა.

აკადემიური ლექცია შემდეგ ძირითად მოთხოვნებს უნდა აკმაყოფილებდეს:

1. ლექცია იდეურად გამართული და ნათელი მიმართულების გამომხატველი უნდა იყოს.

ადრე, საბჭოთა ხელისუფლების პერიოდში და ხშირად დღესაც, იდეურობა ერთადერთი მნიშვნელობით გაიაზრებოდა და გაიაზრება. იდეურობა მიჩნეული იყო კომუნიზმის კამარჯვებაში ადამიანების დარწმუნების საშუალებად. ლექციის პროცესში სტუდენტს უნდა შეეთვისებინა მარქსისტულ-ლენინური მოძღვრების ძირითადი პრინციპები და კომუნისტური მსოფლმხედველობა. რა თქმა უნდა ასეთი შეხედულება არ ამოწურავს იდეურის შინაარსს. იდეურობა არ არის მხოლოდ კომუნისტურის სინონიმი. იდეურობა ისტორიული კატეგორიაა. ყოველი ისტორიული ეპოქა გარკვეულ თვალსაზრისს სთავაზობს საზოგადოებას არსებული სახელმწიფო წესრიგის განმტკიცებისათვის. მსოფლიო ლიტერატურის კლასიკოსი სტენდალი არაორაზროვნად წერდა: „დიდია ის ხელოვნება, რომელიც ადამიანებს მშვენიერ იდეებს უნერგავს და თავგანწირვას ასწავლის ადამიანთა ბედნიერებისათვის“. იდეურ ცხოვრებაზე ასეთივე მაღალი შეხედულება ჰქონდა გამოჩენილ რუს მწერალსა და მოაზროვნეს სალტიკოვ-შჩედრინს: „უკეთუ არსებობს საზოგადოების განვითარების ხარისხი ანდა, უკიდურეს შემთხვევაში, მისი განვითარების უნარის შემოწმების ხერხი, მაშინ, რასაკვირველია, ეს ხერხი იმ იდეალთა გარკვევაში მდგომარეობს, რომლებითაც საზოგადოება მოცემულ ისტორიულ მომენტში ხელმძღვანელობს“.

კიდევ უფრო კატეგორიულია ამ საკითხში გენიალური გერმანელი ბოეტი და მოაზროვნე ვოლფგანგ გოეთე. მისი აზრით „ყველას, ვინც იდეებს შორდება, ბოლოსდაბოლოს, შეგრძნებები შეირება ხელთ“.

ადამიანი საზოგადოებრივი არსებაა და არ შეიძლება მისი ცხოვრება საზოგადოებრივი ცხოვრებისა და საზოგადოებრივი იდეალებისაგან მოწყვეტით გაიაზრებოდეს. სწორად შენიშნავდა თავის დროზე ანტონ ჩეხოვი: „ვინც ყველაფერზე მაღლა თავის მახლობელთა მყუდროებას აყენებს, მან იდეურ ცხოვრებაზე საგსებით უნდა აიღოს ხელი“.

დაგვერწმუნებით, რომ გერც სტენდალს, გერც გოეთეს, გერც სალტიკოვ-შჩედრინსა და ჩეხოვს გერაგინ დასწამებს კომუნისტური იდეოლოგიის სამსახურს. ბირიქით, ეს მოსაზრებები გვარწმუნებენ იმაში, რომ ყოველი ისტორიული ეპოქა გარკვეული საზოგადოებრივი იდეალებით ცხოვრობდა. სხვა საკითხია ეს იდეები რამდენად სწორად გამოხატავენ თვით იმ ეპოქების ისტორიულ შინაარსს. ამრიგად, დღეს უნდა გილაპარაკოთ სწავლებისა და აღზრდის არა დეიდოლოგიზაციის შესახებ, არამედ ეპოქის შესატყვისი ახალი იდეოლოგიური პრინციპების მეცნიერულ დამუშავებაზე, რათა საზოგადოებრივი ცხოვრება სწორი მიმართულებით განვითარდეს. ჩვენ გასაგებად უნდა განვაცხადოთ: — უმაღლეს და საშუალო სკოლებში უნდა დავიცვათ დებარტიზაციის პრინციპი, მაგრამ უნდა უარყვოთ დეიდოლოგიზაციის მოთხოვნა. დებარტიზაცია და დეიდოლოგიზაცია არ არის სინონიმური შინაარსის პატარებულ ბოლიტიკური ტერმინები. სამწუხაროდ დღეს ეს ტერმინები სწორედ სინონიმური მნიშვნელობით მკვიდრდება ახალგაზრდობის ცნობიერებაში და ამაში დროულად უნდა შევიტანოთ სიცხადე.

აქედან გამომდინარე უმაღლეს და საშუალო სკოლებში უნდა აღსდგეს იდეურ-აღმზრდელობითი მუშაობისადმი ხელმძღვანელი ორგანოების ფუნქციონირება. უმაღლეს სასწავლებელში მას გადამწვეტი მნიშვნელობა ეკისრება, რადგან სპეციალისტი, რომელიც ფორმირების პროცესში მოწყვეტილი იყო საზოგადოებრივ იდეალებს, ის საზოგადოებრივი მუშაკის სახით ვერ დაუდგება მხარში ცხოვრებას. მომავალი სპეციალისტის ფორმირების ძირითადი ყოვმა უმაღლეს სასწავლებელში არის ლექცია, რომელიც გარკვეული, ნათელი იდეალებით უნდა ზრდიდეს ახალგაზრდობას.

რა გვესმის ჩვენი ეპოქისათვის დამახასიათებელი იდეური ცხოვრების ცნებაში? ვინ არის თანამედროვე იდეური ადამიანი, რომელიც სასწავლო დაწესებულებამ უნდა მოუშალოს ცხოვრებას? იდეურობა ჩვენ გვესმის როგორც მზადყოფნა თანამედროვე საქართველოს რეალური სახელმწიფოებრივი, ეროვნული და ეკონომიკური დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლა. „ჩვენი თავი ჩვენადვე გვეყუდნოდეს“ — ამბობს ხალხის სახელით ილია ჭავჭავაძის „მეზავრის წერილების“ უკვდავი ბერსონაჟი

ღელთ ღუნია და ეს მოწოდება სავსებით გამოხატავს საქართველოს ისტორიის მთელ მანძილზე ჩვენი ხალხის ბრძოლისა და ყოფის გამოცდილებას. ეს იდეოლოგია დღესაც განაგრძობს სიცოცხლეს.

კაცობრიობის ისტორიაში ყოველთვის იყო აზრთა სხვადასხვაობა მრავალრიცხოვანი და მცირერიცხოვანი ხალხების ურთიერთ დამოკიდებულების საკითხზე, მეტადრე თუ ეს მრავალრიცხოვანი და მცირერიცხოვანი ხალხები ერთმანეთის მეზობლად ცხოვრობენ, ერთნი ფიქრობენ, რომ ნორმალური არსებობის შენარჩუნებისათვის მცირერიცხოვანი ხალხები მრავალრიცხოვანი ხალხების მფარველობაში უნდა იმყოფებოდნენ. იყო ასეთი თვალსაზრისი XIX და XX საუკუნეების საქართველოში. მეორენი ამტკიცებდნენ, რომ მრავალრიცხოვანი და მცირერიცხოვანი ხალხები პატივს უნდა სცემდნენ ერთმანეთის ეროვნულ სუვერენიტეტს და ცივილიზებულად უნდა ითანამშრომლობდნენ ერთმანეთთან პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და კულტურულ ცხოვრებაში. ეს პრინციპული საკითხებია და მეცნიერების ვერც ერთი დარგი მეტნაკლები სიღრმით გვერდს ვერ აუვლის ამ ბრძოლემებს. განსაკუთრებული მისია აკისრიათ მსოფლმხედველობრივ მეცნიერებათა ციკლის დისციპლინებს. მათ უნდა შთააგონონ ახალგაზრდობას ეროვნული დამოუკიდებლობის ქვეშაღიკად მეცნიერული იდეები.

მაგრამ იდეური აღზრდა არ ამოიწურება მხოლოდ მეზობელ სახელმწიფოთა შორის ურთიერთობების გარკვევისა და სამშობლოს დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლის სულისკვეთების აღზრდის მიზნებით. იდეური აღზრდა ფართოცნებაა და იგი რელიგიური მორალით აღზრდასაც მოიცავს, იმ მორალით, რომელიც კაცობრიობის ცხოვრების ათეული საუკუნეების მანძილზე საზოგადოებრივი ცხოვრების პრაქტიკით არის შემოწმებული და განმტკიცებული. „გიყვარდეს მოყვასი შენი ვითარცა თავი შენი“, „გიყვარდეს მტერი შენი“ — რადგან მან მტრობაზე აიღოს ხელი და მოშავალში იქცეს ღვთისნიერ მოყვარედ — ამ იდეებით ცხოვრობს განათლებული კაცობრიობა ორი ათასი წლის მანძილზე და ცხოვრებამ მთლიანად დაადასტურა მისი სიცოცხლისუნარიანობა. ძველი აღთქმის ათი მცნება და ახალი აღთქმის ცხრა ნეტარება კაცობრიობის განვითარების ყველა ეტაპზე სწორ მიმართულებას აძლევდა

აღამიანთა ცხოვრებას. სხვა საკითხია ვინ როგორი სიმტკიცითა და შეგნებით იცავდა ამ პრინციპებს რეალურ ურთიერთობაში. დღეს ჩვენი საზოგადოებრივი ცნობიერების გადარჩენისათვის არ გვეგულება სხვა უფრო საიმედო ძალა გარდა იმისა, რომ კარგად ვისწავლოთ და ასევე კარგად ვასწავლოთ შემოაღნიშნული პრინციპები. საკმარისია იოქვას, რომ გენიალური შოთა რუსთაველის უკედაგი ბოემა გეფხისტყაოსანი ამ იდეებზეა აგებული და ბოლომდე იცავს მათ. მკითხველს შეეახსენებთ ადგილს ავთანდილის ანდერძიდან: „გაგიგია სიყვარულსა მოციქულნი რაგვარ სწერენ: „სიყვარული აღგვამადლებს“, ვით ეუყანნი ამას უღერენ“. ბოეტი მოყვასის სიყვარულზე ამხსვილებს ყურადღებას და ამით უსაზღვროდ აფართოებს ჩვენს წარმოდგენას პიროვნების საზოგადოებრ დანიშნულებაზე.

იდეური ცხოვრების ამ ორი ბოსტულატი-ეროვნულისა და ეთიკურის გათვალისწინების გარეშე შეუძლებელია არა თუ მომავალ სპეციალისტთა საზოგადოებრივი შეგნების ფორმირება, არამედ მეცნიერების ისეთი დარგების შესწავლა და კვლევა, როგორიცაა ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, რუსთველოლოგია, ქართული ფილოსოფიის ისტორია, თვით XIX და XX საუკუნეების ქართველ მწერართა შემოქმედება.

ლექცია უმაღლეს სკოლაში უნდა მიმდინარეობდეს მაღალ მეცნიერულ დონეზე. უმაღლესი სკოლის ბედაგოგიკის საკითხების (თბილისი, 1981 წ.) ავტორთა თვალსაზრისით ლექტორმა სტუდენტს მეცნიერულად გააზრებული და დასაბუთებული მასალა უნდა მიაწოდოს. ეს კი თავის მხრივ გარკვეულ სიძნელესთან არის დაკავშირებული, რადგან მასწავლებელს ყოველთვის სწორად არა აქვს წარმოდგენილი ის განსხვავება, რაც მოვლენის ახსნასა და მოვლენის აღწერას შორის არსებობს. უმეტეს შემთხვევაში ლექტორი ეწევა მოვლენის აღწერას, მაშინ როცა სტუდენტი მისგან მოვლენის მეცნიერულ ახსნას მოელის და მოითხოვს.

ჩვეულებრივ, მეცნიერებას განმარტავენ, როგორც ბუნების, საზოგადოებისა და აზროვნების ობიექტური კანონების ცოდნის უწყვეტად განვითარებად სისტემას, რომელიც მიიღება და გარდაიქმნება საზოგადოების უშუალო საწარმოო ძალად (მეცნიერული კვლევის საფუძვლები — თბილისი 1981 წ. გვ. 7). მაგრამ მეცნიერების ისტორია იცნობს აგრეთვე ე. წ.

„მეცნიერების საზღვრებს“. აღნიშნავენ, რომ კანტმა დიდი საქმე გააკეთა იმით, რომ გაარკვია შემეცნების საზღვრები, ის თუ რა შეუძლია ადამიანს შეიცნოს და რა არა. იმას, რა ცადაშიანს არ შეუძლია შეიცნოს, კანტმა საგანი თავისთავადი უწოდა, ხოლო იმას, რაც მას შეუძლია შეიცნოს — მოვლენა. კანტმა დაინახა ისეთი სახე სინამდვილისა, რომელიც შემეცნების საგნად გერ იქცევა, რის შესახებაც მეცნიერება ვერ აიგება. (გ. შუშანიშვილი — „მეცნიერების ბუნება, — თბ., 1985 წ. გვ. 8).

თანამედროვე პირობებში, როცა მეცნიერება თანდათან თავისუფლდება ერთი ბოლიტიკური პარტიის იდეოლოგიური სტერეოტიპებისაგან, მეცნიერმა-პედაგოგმა მოვლენების ახსნის დროს საგნებს თავის სახელი უნდა უწოდოს.

მოვლენის მეცნიერული ახსნა მეცნიერული აზროვნების ისტორიის ცოდნასაც მოითხოვს. მიუთითებენ, რომ ყოველ საკითხს შევხედოთ იმ თვალსაზრისით, თუ როგორ წარმოიშვა ისტორიაში განსაზღვრული მოვლენა, რა ეტაპები განვლო ამ მოვლენამ თავის განვითარებაში და სწორედ განვითარების თვალსაზრისით შევხედოთ თუ რად იქცა ის მოვლენა ამჟამად.

3. ყოველი ლექცია მეთოდოლოგიურად გამართული უნდა იყოს, ყოველი საკითხი უქედებოდეს მეცნიერული ლოგიკის კარნახით.

ამ საკითხშიც ჩვენს თაობას ძველ ღირებულებათა გადაუასება უხდება. ჩვენი თაობა აღიზარდა იმ რწმენით, რომ მეცნიერების მეთოდოლოგიურ საფუძველს წარმოადგენდა მარქსიზმ-ლენინიზმი. ეს საზოგადოებრივ მეცნიერებათა დარგში ნიშნავდა მოვლენების ახსნას კლასობრივი ბრძოლის პოზიციებიდან. საზოგადოების ისტორია ეს არის კლასთა ბრძოლის ისტორია — ამტკიცებდნენ მარქსისტები. ამასთან მეცნიერების ზოგადმეთოდოლოგიურ საფუძველს წარმოადგენდა მატერიალიზმი. ცხოვრებამ არ მიიღო ასეთი დოქტრინები მეცნიერების დარგში. მეცნიერება ვერ იქნება იდეოლოგიის მსახური. დღეს მეცნიერება თავისუფლდება კომუნისტური იდეოლოგიის სამსახურისაგან და შესაბამისად მაღლდება მეცნიერის ავტორიტეტი და პასუხისმგებლობა. მეცნიერების ისტორია გვარწმუნებს, რომ მეცნიერული კვლევის მეთოდოლოგია უნდა გამომდინარეობდეს თვით საგნიდან, რომელსაც ვიკვლევთ და ვსწავლობთ. აქედან გამომდინარე

ლექცია უმაღლეს სკოლაში უნდა იყოს არა უბრალოდ ჭეშმარიტებათა გადაცემა სტუდენტებისათვის, არამედ სტუდენტი ლექციის მოსმენის პროცესში უნდა ეუფლებოდეს ჭეშმარიტების მოძოვების მეცნიერულ მეთოდოლოგიას.

4. ლექცია უმაღლეს სკოლაში უნდა ტარდებოდეს პროგრამის საფუძველზე და მის მიხედვით.

ლექცია, ჩვეულებრივ პროგრამული მოთხოვნების გაცნობით იწყება. სტუდენტი, ბირველ რიგში, თემის დასახელებასთან ერთად, პროგრამული საკითხების ჩამონათვალს იწერს ლექციაზე. მაგრამ ლექციის მსვლელობაში აუცილებელი არ არის პროგრამის ყველა საკითხზე მოასწროს ლექტორმა ძირითადი შინაარსის გადმოცემა. ლექცია არ უნდა გადაიტვირთოს პროგრამის ყველა დეტალით, რომელსაც სტუდენტი ადვილად დაძლეოს სახელმძღვანელოთი და სხვა დამხმარე ლიტერატურაზე მუშაობით. მოავარია ლექციაში აისახოს თვითონ ლექტორის საკუთარი მეცნიერული გამოკვლევების შედეგები, რომლებიც პროგრამას უკავშირდება. ამით ლექცია სტუდენტებში უნდა იწვევდეს მისწრაფებას კვლევითი მუშაობისაკენ (აკად. დ. ლორთქიფანიძე).

5. ლექცია მტკიცედ უნდა იყოს დაკავშირებული ცხოვრებასთან. რა გვესმის ცხოვრებაში? ვინ ცხოვრობს, ვინ ცოცხლობს? ცხოვრება გვესმის, როგორც ადამიანთა ურთიერთობა, რომლის შედეგად წარმოიქმნება საზოგადოებისათვის აუცილებელი მატერიალური და სულიერი დოვლათი. ადამიანთა საზოგადოება არსებობს იმდენად, რამდენადაც იწარმოება აუცილებელი მატერიალური და სულიერი დოვლათი. აქედან გამომდინარე ადვილად გასაგები ხდება განსხვავება იმათ შორის ვინ ცხოვრობს და ვინ ცოცხლობს. ცხოვრობს ის, ვინც ქმნის მატერიალურ და სულიერ დოვლათს მუშისა და გლეხის შრომაზე არაფერს ვიტყვით. გასარკვევი ხდება ლექტორისა და სტუდენტის შრომა. სტუდენტი ცხოვრობს თუ იგი სისტემატურად იძენს ახალ მეცნიერულ ცოდნას თავის მომავალ სპეციალობაში კვალიფიციური მომზადებისათვის. სტუდენტი არ ცხოვრობს, თუ იგი სისტემატურად კარგავს შესაძლებლობებს ახალი ცოდნის შეძენისა მომავალ სპეციალობაში მომზადებისათვის. სტუდენტისათვის სწავლაც

შრომათა, რომელიც მას ამდიდრებს ცოდნით მომავალ სპეციალობაში მომზადებისათვის.

ლექტორი, რომელიც კითხულობს ლექციას — ცხოვრობს, თუ იგი ლექციის პროცესში აზროვნებს, ე. ი. სვამს და წყვეტს გარკვეულ ამოცანებს და დასმულ პრობლემათა მეცნიერული გადაწყვეტის გზით სტუდენტს აიარალებს მეცნიერულ ქეშმარიტებათა აღმოჩენის ტექნოლოგიით, ამდიდრებს ახალი ცოდნით.

ლექტორი არ ცხოვრობს თუ მისი ლექცია სტუდენტისათვის არ წარმოადგენს ამაღლებას მეცნიერული ცოდნის ასპარეზზე. თუ ლექცია არის მხოლოდ მოვლენის აღწერა და არ არის ამავე დროს მოვლენის არსის

მეცნიერული ახსნა, ვერ ჩაითვლება მომავალ სპეციალისტთა აღზრდისა და მომზადების საშუალებად.

ამრიგად, როგორ გვესმის მოთხოვნა იმის შესახებ, რომ ლექცია მტკიცედ უნდა იყოს დაკავშირებული ცხოვრებასთან?

ლექცია უმაღლეს სკოლაში ცხოვრებასთან თავის კავშირს ავლენს იმით, რომ: 1. სტუდენტს აიარალებს ახალი ცოდნის დამოუკიდებელი გზით შეძენის მეცნიერული ტექნოლოგიით, 2. სტუდენტს აიარალებს ცოდნით, რომელიც ხელს უწყობს მისი, როგორც მომავალი სპეციალისტად მომზადებას. 3. აყალიბებს სტუდენტში მეცნიერული აზროვნების ჩვევებს და ამზადებს მას დამოუკიდებელი შემოქმედებითი შრომისათვის.

6. ლექცია უნდა ტარდებოდეს დიდაქტიკურ-მეთოდურ მოთხოვნათა სრული დაცვით.

ლექციას სტუდენტი უნდა ელოდებოდეს. ლექცია უმაღლეს სასწავლებელში ლექტორსა და სტუდენტს შორის პედაგოგიური ურთიერთობის ყველაზე ნაყოფიერი ფორმაა, რომლის შედეგად სტუდენტი იძენს ახალ ინტელექტუალურ და მორალურ ღირებულებებს. ამისათვის, პირველ რიგში, ლექტორი თავისი პედაგოგიურ-პროფესიული მომზადებით, სათანადო პედაგოგიური კულტურით უნდა აკმაყოფილებდეს ლექტორის მაღალ და საბაბიო მოვალეობას. ლექტორის სახით სტუდენტთა წინაშე უნდა იდგას თანამედროვე ინტელიგენტი.

ლექციის მაღალ-პედაგოგიურ მეთოდურ დონეზე ჩატარების მაჩვენებლებად მიაჩნიათ: 1. ლექციაზე მოცემულ საგანში სწავლებისა და განათლების შინაარსის მაღალი დონე. 2.

სწავლებისა და აღზრდის პრინციპების, სწავლების მეთოდების, ტექნიკური და სხვა სადემონსტრაციო-საილუსტრაციო საშუალებათა მიზანშეწონილი შერჩევა-გამოყენება, 3. სასწავლო-საგანმანათლებლო მასალის თეორიული მნიშვნელობასთან ერთად მისი პრაქტიკულ ასპექტში განხილვა. 4. ლექციაზე უნდა მიმდინარეობდეს აღზრდაც. 5. ლექტორს უნდა ჰქონდეს აუდიტორიის გრძნობა და იჩენდეს მის მიმართ სათანადო აღლოსა და ექსტს. ყოველთვის იპყრობდეს მის ყურადღებას. 6. ლექციას ლექტორი ზეპირად უნდა კითხულობდეს. კონსპექტი, ჩანაწერები და ა. შ. მის ხელში დამხმარე საშუალებას წარმოადგენს. ლექტორის პირად მაგალითზე სტუდენტმა უნდა შეიძინოს ლოგიკური აზროვნების საუკეთესო ნიმუში.

როცა ლექციის დიდაქტიკურ-მეთოდურ მოთხოვნებზე გლაპარაკობთ, არ შეიძლება არ მოვიგონოთ მწერალ ნოდარ დუმბაძის მიერ საქართველოს მასწავლებელთა მეხუთე ყრილობაზე წარმოთქმული სიტყვა, რომელშიც მართალია საშუალო სკოლის მასწავლებელზე ლაპარაკობს მწერალი, მაგრამ იგი საესებით მიესადაგება უმაღლესი სკოლის ლექტორ-მასწავლებელსაც: „მასწავლებლობა უდიდესი საიდუმლოს გაჩვენებს უნდა ჰგავდეს. მოძვარი შეგირდებისათვის მისანი უნდა იყოს, მისანი, რომელიც მას ბუნების საიდუმლოს ანდობს . . .

აქედან გამომდინარე, როგორც მინიმუმი, ოთხ საიდუმლოს მაინც უნდა ფლობდეს მასწავლებელი.

1. უსაზღვროდ უყვარდეს ბავშვები.
2. უსაზღვროდ უყვარდეს საგანი, რომელსაც ასწავლის.
3. ჰქონდეს უნარი — ეს სიყვარული სხვასაც შეჰყაროს, როგორც სენი უკურნელი.

4. იყოს უადრესად თანამედროვე, ჰქონდეს ცოდვა-მადლის ან სიპართლის გაჩენისა და მოთმინების დიდი უნარი“

დარწმუნებული ვართ მწერალი ნოდარ დუმბაძის ამ რეკომენდაციებიდან სათანადო დასკვნებს გააკეთებს უმაღლესი სკოლის პროფესორ-მასწავლებელიც.

7. ლექციის აგების ფსიქოლოგიურ-ფიზიოლოგიური საფუძვლები. აკად. დ. ლორთქიფანიძე ლექციის აგების ფსიქოლოგიურ-ფიზიოლოგიური აგების სამ მომენტზე მიუთითებს:

1. სწავლების შესაბამისობა სტუდენტთა ძალებისადმი, მათი ფსიქოლოგიური განვითარების დონის გათვალისწინებით.

2. აზროვნება, ყურადღების, მეხსიერების, ემოციების და სხვა პროცესების კანონზომიერებათა გათვალისწინება ლექციის დროს.

3. ლექციის მოსმენის ფიზიოლოგიური მოთხოვნების (ბიროვნებითი რეფლექსების, ალგუნებადობის, დაღლილობის და სხვ.) გათვალისწინება.

6. ლექციის შინაარსი

„უმაღლესი სკოლის პედაგოგიკის საკითხების“ (თბილისი, 1981 წ.) ავტორები მიუთითებენ, რომ ლექციის შინაარსის განსაზღვრის დროს უნდა გაჩოვდიოდეთ სასწავლო გეგმიდან. ლექტორისა და ლექციისათვის მნიშვნელობა აქვს, თუ როდის არის დაპტკიცებული სასწავლო გეგმა, (როგორც ოფიციალური დოკუმენტი) და თავისი სტრუქტურითა და შინაარსით რამდენად აკმაყოფილებს სპეციალობის მიხედვით თანადროულობის მოთხოვნებს კადრების მომზადების დარგში. ლექტორისათვის მნიშვნელობა აქვს იმასაც, რა ადგილი უკავია მოცემულ სასწავლო საგანს კადრების მომზადების სისტემაში, ძირითადი, მამროფილებელი და წამყვანია იგი თუ არა. ლექტორისათვის განსაკუთრებით დიდი მნიშვნელობა აქვს იმას, თუ რამდენი საათი აქვს დათმობილი სასწავლო გეგმაში იმ კურსს, რომელიც მას მიჰყავს, რამდენად საკმარისია მოცემული საათების რაოდენობა ამ საგნისათვის და რამდენად ითვალისწინებს იგი მოცემული საგნის პედაგოგიურ მნიშვნელობას მომავალი სპეციალისტთა მომზადების სისტემაში. ამ საკითხებზე ყურადღებას უნდა ამახვილებდეს კათედრაც და რექტორატიც. ჩვენ გვქონდა შემთხვევა დავრწმუნებულიყავით ამ მოთხოვნების შეუფასებლობაში, რის შედეგადაც ლექტორმა ვერ შესძლო დადგენილ კალენდარულ ვადებში გამოცდისათვის კურსის მომზადება. ამ შემთხვევაში მთელი ბასუხისმგებლობა ლექტორმა უნდა იკისროს.

ლექტორი, რომელიც არასპეციალურ ფაკულტეტზე კითხულობდა თავის საგანს ვალდებული იყო ანგარიში გაეწია, ბირველ რიგში, სასწავლო გეგმით მოცემულ სპეციალობაზე მისი საგნის განსაზღვრული ადგილისა და საათების რაოდენობისათვის.

უმაღლეს სკოლაში ლექციის შინაარსის განსაზღვრისათვის მთავარ საფუძველს სასწავლო პროგრამა წარმოადგენს.

უმაღლესი სკოლის პედაგოგიკის საკითხების ავტორები ამასთან დაკავშირებით მიუთითებენ, რომ ლექტორისათვის მნიშვნელობა აქვს იმას, თუ როდის არის შედგენილი და გამოცემული საგნის პროგრამა, რამდენად სრულყოფილად ასახავს იგი საგნის მეცნიერულ შინაარსს, რამდენადაა პროგრამაში დაცული მოცემული მეცნიერების ისტორიული განვითარების მნიშვნელოვანი მომენტები და რამდენად იოვალისწინებს იგი უახლეს მიღწევებს ამ დარგში.

უმაღლესი სკოლის პრაქტიკაში ზოგჯერ წამოიჭრება კითხვა? აუცილებელია თუ არა სალექციო კურსი იკითხებოდეს ზუსტად იმ მოცულობითა და იმ თანმიმდევრობით, როგორც ეს მოცემულია პროგრამაში? ცხადია, პროგრამა როგორც სახელმწიფოებრივი დოკუმენტი, საჭიროებს აღნიშნულ მხარეთა დაცვას, მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, რომ იგი უცვლელი დოკმაა. ცხადია, ლექტორს, მით უმეტეს, თუ იგი საკმაოდ მომზადებული და გამოცდილია, სწავლების გაუმჯობესების მიზნით, შეუძლია შეიტანოს საჭირო ცვლილებები სალექციო კურსის შინაარსში ასე, რომ არ შეიძლება ლექტორის შეშოქმედებითი ინიციატივის, ნიჭისა და უნარის შეზღუდვა და მისი მოქცევა სტანდარტულ ჩარჩოებში, მაგრამ ამასთან ერთად, უმაღლესი სკოლის პედაგოგიკის საკითხთა ავტორები იმაზეც ამახვილებენ ჩვენს ყურადღებას, რომ არ ვარგა, როდესაც პროგრამაში მოცემული ზოგიერთი თემა ლექციის წაკითხვის გარეშე ეძლეაო სტუდენტებს დამოუკიდებელი გზით დასაძუშავებლად და ამით ირღევა საგნის სტრუქტურული მთლიანობის პრინციპი. ლექციაში აუცილებლად უნდა გაშუქდეს პროგრამით გათვალისწინებული საკვანძო, ძირითადი საკითხები.

სათანადოდ უნდა შეფასდეს და განისაზღვროს სახელმძღვანელოს ადგილი ლექტორის მუშაობაში. სახელმძღვანელოც ერთერთი ძირითადი დოკუმენტია, რომელშიც მუდავნდება როგორც ზოგადად განათლების შინაარსი, ისე ყოველი კონკრეტული პროგრამული ლექციის შინაარსი. მას სახელმძღვანელო მნიშვნელობა აქვს როგორც სტუდენტისათვის, ისე ლექტორისათვის, რა თქმა უნდა, იმ განსხვავებით, რომ ლექტორისათვის მას უფრო დამხმარე მნიშვნელობა აქვს, ვიდრე

სტუდენტისათვის. „სახელმძღვანელო არაერთად შემოხვევაში არ შეიძლება საკმარისი იყოს ლექტორისათვის. ლექტორის ხელში სახელმძღვანელოს მასალა უნდა გაცოცხლდეს, ამეტყველდეს ისე, რომ მან სტუდენტის აზროვნება და გრძნობა აამოქმედოს, მაგრამ ეს ყველაფერი ლექციის ძირითადი მასალისა და მისი დანიშნულების სფეროში“ (უმაღლესი სკოლის პედაგოგიკის საკითხები, გვ. 105).

პედაგოგიურად გაუმართლებელია სტუდენტების შეზღუდვა ლექტორის კონსპექტით, როცა დისციპლინაში სახელმძღვანელო არსებობს. ლექტორის კონსპექტი, თუ იგი მეცნიერებაში უკანასკნელი მიღწევებით არის წარმოდგენილი, მაშინაც მხოლოდ დამხმარე საშუალებას წარმოადგენს სტუდენტისათვის. ამ თვალსაზრისით ლექტორის კონსპექტი ყოველწლიურად უნდა ასლდებოდეს. არ არსებობს მუდმივი სტაბილური კონსპექტი ლექტორისა. სტაბილური შეიძლება, გარკვეული აზრით, იყოს სახელმძღვანელო, რომელიც უმეტეს წილად მეცნიერთა კოლექტიური შემოქმედების ნაყოფია, მაგრამ არ შეიძლება სტაბილურ მასალად ლექტორის კონსპექტის მიჩნევა, რადგან იგი როგორც კონსპექტი, სისტემატურად უნდა ასლდებოდეს და ივსებოდეს ინფორმაციით უკანასკნელი მიღწევების შესახებ.

7. ლექციის სტრუქტურა

ნებისმიერ დისციპლინაში აკადემიური ლექცია სამი ნაწილისაგან შედგება:

1. შესავალი ნაწილი. ლექტორი აცნობს აუდიტორიას ლექციის თემას, თემის პროგრამულ საკითხებს, ლიტერატურას.

თემის დახასიათებას ლექტორმა სალექციო მასალა ლოგიკურად და ორგანულად უნდა დაუკავშიროს წინა ლექციის მასალას და ამით უზრუნველყოს სწავლების სისტემური ხასიათი.

2. ლექციის ძირითად ნაწილში ლექტორი წყვეტს ლექციის ძირითად ამოცანას. განისაზღვრება სალექციო თემის ძირითადი და მთავარი პრობლემები, დასაბუთდება მათი თეორიული და პრაქტიკული მნიშვნელობა ლექციაზე ნაწილობრივ შესრულდება კვლევა. ამისათვის ლექტორი ასახელებს ცდებისა და ლაბორატორიული სამუშაოს ნუსხას.

3. ლექციის დასკვნით ნაწილში აუცილებლად უნდა შემოწმდეს სტუდენტის გაგებისა და ათვისების შედეგი რამდენიმე საკვანძო საკითხის გარშემო რეზიუმეს ჩამოყალიბების დროს. ლექციის შემდეგ სტუდენტებს უნდა მიეცეთ დავალება, რომლის შესრულება შემდგომ შეხვედრის დროს ან სემინარული მეთადინეობის პროცესში აუცილებლად უნდა შემოწმდეს.

ლექცია ისე უნდა მთავრდებოდეს, რომ იგი სტუდენტებს აძლევდეს დამოუკიდებელი, სისტემატური, ინტენსიური შრომის განწყობას. „უნდა ვიცოდეთ, რომ მიზანსწრაფვას, შინაგან სტიმულსა და ნებისყოფას მოკლებული სტუდენტი საჭიროებს პედაგოგიურ ზეგავლენას და მტკიცე რეჟიმს“. (იქვე).

მ. ლექციის გააზრებული და გაცნობიერებული ათვისებისათვის.

აკად. დ. ლორთქიფანიძის რეკომენდაციით, სტუდენტის მიერ ლექციის გააზრებული და გაცნობიერებული ათვისების მიღწევისათვის უნდა გავითვალისწინოთ შემდეგი:

1. კურსის შესავალ (პირველ) ლექციაზე ლექტორმა სტუდენტებს საფუძვლიანად გააცნოს საგნის პროგრამა. (პროგრამა თანამედროვე უმაღლეს სასწავლებელში თითოეულ სტუდენტს უნდა ჰქონდეს).

2. ყოველი ლექციის მასალა იყოს გარკვეული სიძნელის შემცველი, მაგრამ ეს სიძნელე უნდა იყოს აუცილებლად დასაძლავი (დაძლევადი).

3. ლექციაში განსაკუთრებული სიზუსტით უნდა იქნეს დაცული პრინციპი: ნაცნობიდან უცნობისაკენ, ზოგადიდან კერძოსაკენ, მარტივიდან რთულისაკენ.

4. ლექციაში საკითხების გაშუქებისას გათვალისწინებულ იქნეს ამ საკითხთა სიძნელე-სინამდვილე.

5. ლექციაში ზომიერად უნდა იყოს გამოყენებული ციტატები, დოკუმენტური მასალა და სხვა ბირველწყაროები.

6. პროფესორ-მასწავლებელი ლექციის დროს უნდა იდგეს ამაღლებულ ადგილზე, კათედრაზე, საიდანაც მას ყველა სტუდენტი ხედავს და თვით ლექტორს ადვილად შეუძლია ყურადღების განაწილება. ის უნდა ამჩნევდეს (ძირითადად სახის

მიმიკაზე დაკვირვებით) გაიგო თუ ვერ გაიგო სტუდენტმა ესა თუ ის დებულება.

7. თეორიულ დებულებებს მოხდენილად უკავშირებდეს ცხოვრებას, პრაქტიკას, ამდიდრებდეს ლექციას გამოცდილების მონაცემებითა და მაგალითებით.

8. ლექციაზე იცავდეს შეგნებულ დისციპლინას.

9. ლექციაზე თვალსაჩინოების შესახებ

ლექციაზე თვალსაჩინოების გამოყენება განისაზღვრება საგნისა და თვით თემის თავისებურებით. ზოლო მისი გამოყენების მეთოდური მხარეები – ლექციის კონკრეტული შინაარსით და ზოგჯერ ტექნიკური შესაძლებლობებით:

ა) პროფესორ-მასწავლებელი წინასწარ არჩევს თვალსაჩინო მასალებს და ითვალისწინებს მათი გამოყენების საერთო მოცულობას სალექციო კურსის კალენდარულ გეგმაში.

ბ) ლექციის გეგმაში ზუსტად ითვალისწინებს თუ რა სახის თვალსაჩინო მასალას (ნატურალურ საგანს, მოდელს, სურათს თუ სხვ.) გამოიყენებს ლექციაში, მის რომელ ნაწილში და რა მიზნით – უშუალო დაკვირვებისათვის თუ ილუსტრაცია-დემონსტრირებისათვის.

გ) ყოველ ჩვენებას თან უნდა ახლდეს პროფესორ-მასწავლებლის ახსნა-განმარტება და დაკვირვების შედეგების ბუნებრივად გამოყენება.

10. ლექტორის მეტყველების კულტურა

სწორად შენიშნავენ: „აღამიანის ემოციების გარეშე არ ყოფილა, არ არის და არც შეიძლება იყოს აღამიანური ძიება ქეშმარიტებისა“. აქედან გამომდინარე ლექტორის მეტყველება ლექციაზე ერთერთი მთავარი ფაქტორია განსახილველი პრობლემის არსის მაქსიმალური სიღრმით აღქმისათვის.

ამასთან დაკავშირებით დღის წესრიგში დგება საკითხი მომავალ მასწავლებელთა მომზადების სისტემაში ორატორული ხელოვნების მინიმუმით მომავალ მასწავლებელთა შეიარაღების შესახებ. ჯერჯერობით, ეს საკითხი უყურადღებოდ არის დარჩენილი. ამან გამოიწვია ის, რომ დღეს ეს საგანი კიდევ რომ

შემოვიტანოთ სასწავლო გეგმაში, ყველაზე მეტად გაძნელება, ალბათ, სათანადო კვალიფიკაციის მასწავლებელთა შერჩევა. ორატორულ ხელოვნებას არც უმაღლეს სასწავლებელში არ ასწავლიან, თუ მხედველობაში არ მივიღებთ მსახიობის მეტყველების კულტურას, რომელსაც თეატრალურ ინსტიტუტში ასწავლიან. მაგრამ როგორც ქართული ორატორული ხელოვნების თეორიისა და ისტორიის ცნობილი მკვლევარი ნიკოლოზ კანდელაკის ნაშრომის „ქართული-მჭერმეტყველება“ მიხედვით არის ცნობილი, სამოძღვრო და საადმინისტრაციო მჭერმეტყველება, როგორც სამქადაგებლო მჭერმეტყველების დარგები, ისეთი მნიშვნელოვანი თავისებურებებით ხასიათდება, რომელთა შესწავლა და ათვისება მხოლოდ მაღალი კვალიფიკაციის ოსტატთა ხელმძღვანელობით არის შესაძლებელი. უმაღლესი სასწავლებლის ლექტორიც უნდა ფლობდეს მჭერმეტყველების ოსტატობის მინიმუმს მაინც. მქადაგებლის მსგავსად ლექციაზე შესული ლექტორის სათქმელიც ოთხი ნაწილისაგან უნდა შემდგებოდეს: 1. საყურადღებო შინაარსი, 2. სიტყვის ლამაზი ფორმა, 3. მსმენელის უთუო დარწმუნება, 4. ოსტატური შესრულება (ნ. კანდელაკი - „ქართული მჭერმეტყველება“ - თბ., 1968, გვ. 15), ე. ი. ლექცია უნდა იძლეოდეს პასუხს კითხვებზე - რა? როგორ? რისთვის? რანაირად? პროფ. ნ. კანდელაკი იქვე მიუთითებს ორატორის სიტყვის ისეთ მახასიათებლებზე, რომლებიც აუცილებლად უნდა ახასიათებდეს ლექტორის მეტყველებასაც. ნიკოლოზ კანდელაკი წერს: „ორატორი თავისი ხელოვნებით მსმენელს ასწავლის, აღელვებს და ატკბობს“ (იქვე, გვ. 24).

ამრიგად, თუ გავითვალისწინებთ იმას, რასაც შეიცავს მსოფლიო ორატორული ხელოვნების საგანძური, რაც უზგად ვლინებოდა ცნობილ მქადაგებელთა და მოძღვართა ლექტორთა და მასწავლებელთა ბირად პრაქტიკაში, თანამედროვე ლექტორის მეტყველება უნდა ხასიათდებოდეს შემდეგი ნიშნებით:

1. ლექტორის მეტყველება ლექციაზე უნდა იყოს საზოგადო, ნათელი, მიმზიდველი, საინტერესო.

2. ხმის ტემბრი იყოს დახვეწილი, სასიამოვნო, მაგრამ არა ხელოვნური.

3. მეტყველების ტონი არ უნდა იყოს არც ზედმეტად მაღალი, რაც ყვირილში გადადის, არც ზედმეტად დაბალი, რაც

ლექციას მონოტონურს ხდის. შეტყვევების ტონი უნდა იყოს ზომიერი, გამოკვეთილი, ნათელი.

4. შეტყვევების ტემპი არ უნდა იყოს არც ზედმეტად ნელი, (დაუსრულებელი ბაუზებით) არც ზედმეტად ჩქარი. ლექციაში წუთში წარმოთქმულ სიტყვათა რაოდენობა საშუალოდ 60-70 არ უნდა აღემატებოდეს.

5. შეტყვევება არ უნდა იყოს მონოტონური, ერთფეროვანი. მას უნდა ახასიათებდეს საჭირო ინტონაციები, აზრების გამოყოფა, სიცხადე და მიმზიდველობა.

6. შეტყვევების დროს ლექტორი უნდა მოერიდოს ზედმეტ მოძრაობას და სიარულს, ზედმეტ ექსტიკულაციას და ხელოვნურ მიმიკას.

11. ა უ დ ი ტ ო რ ი ა

1. აუდიტორია ზომით შეფარდებული უნდა იყოს დაწესებულ ნორმებთან, ნათელი და დაცული უნდა იყოს ხმაურისაგან.

2. სალექციო აუდიტორიაში არ უნდა იყოს ისეთი საგნები, ნივთები, რომლებიც კონკრეტულად მოცემული ლექციისათვის არაა განკუთვნილი.

3. სტუდენტებს უნდა ჰქონდეთ მიჩენილი თავიანთი ადგილი მერხზე. 4. სტუდენტი ზარის დარეკვისთანავე უნდა შედიოდეს აუდიტორიაში.

5. აუდიტორიაში შესულ ლექტორს სტუდენტობა მიესალმება ფეხზე აღდგომით. ამას აქვს არა მარტო აღმზრდელობითი მნიშვნელობა, არამედ ფსიქოლოგიური დატკირთვაც. ფეხზე აღდგომით ადვილად ხერხდება სტუდენტის ყურადღების მოზილღიზაცია და ლექციების მოსმენის განწყობილებაზე გადაყვანა.

12. ლ ე ქ ტ ო რ ი

ლექტორი უნდა ამჟღავნებდეს მაღალ შინაგან და გარეგან კულტურას. თავის მოვალეობისადმი კეთილსინდისიერ დამოკიდებულებას და სიყვარულს. უნდა იყოს ენთუზიასტი, ხალისიანი, მკაცრი და მომთხოვნი, მაგრამ სამართლიანი და

ბრინციბული, ღრმად სწამდეს ის, რასაც ასწავლის სტუდენტობას.

13. ლექტორის მომზადება ლექციისათვის

საკაცობრიო კულტურის ისტორია უხვ მასალას და მაგალითებს იცნობს იმისას, თუ როგორი მონდომებით, პასუხისმგებლობითა და გატაცებით ემზადებოდნენ გამოჩენილი ორატორები ყოველი ახალი გამოსვლისათვის.

გამონაკლისი ვერ იქნება ვერც თანამედროვე უმაღლესი სასწავლებლის ლექტორი.

ლექტორს წინასწარ უნდა ჰქონდეს დაბროგრამებული ლექციის სტრუქტურული სქემა, მისი მთლიანი აღნაგობა, შინაარსი, ფორმა, ასევე სწორი ორიენტაცია და გრძნობა ლექციისათვის განკუთვნილი დროის რაციონალურად გამოყენებისათვის.

ლექტორი ლექციისათვის მომზადებას იწყებს ოფიციალური პროგრამის საფუძველზე შედგენილი თემატური გეგმის მიხედვით. სახელმძღვანელოებიდან და სხვა დამხმარე ლიტერატურიდან, წყაროებიდან ლექციისათვის სასწავლო მასალის შერჩევით. აღიგებს მას საჭიროებისამებრ და ითვალისწინებს (საგნისა და აუდიტორიის სპეციფიკის მიხედვით) მეთოდური ხერხების, ტექნიკური და სხვა თვალსაჩინო საშუალებათა გამოყენების პირობებს.

ლექტორის მომზადებას ლექციისათვის განსაკუთრებით ნაყოფიერს ხდის, თუ როგორი სიღრმითა და თანმიმდევრობით ეწევა ლექტორი ყოველწლიურ სამეცნიერო-კვლევით მუშაობას. ლექციებს უნდა ამდიდრებდეს ლექტორის საკუთარი კვლევა-ძიების შედეგები.

ყველა ზემოაღნიშნულის გათვალისწინების საფუძველზე ლექტორი, სავალდებულო წესით, აღგენს კონსპექტს (გეგმას) ბირადი სარგებლობისათვის. სადაც მოცემული იქნება ლექციის ძირითადი საკითხები ერთიანი სტრუქტურული ფორმით.

14. სტუდენტი ლექციაზე

ლექცია ლექტორისა და სტუდენტის ერთობლივი სასწავლო მუშაობის ერთიანი პედაგოგიური პროცესია. „უმაღლესი სკოლის პედაგოგიკის საკითხები“ (თბ., 1981 წ.) დეტალურად არის დახასიათებული სტუდენტის მუშაობა ლექციაზე. აქ გასათვალისწინებელია ბევრი რამ, კერძოდ, ლექციისადმი დემოკიდებულება ბირველკურსელ სტუდენტისა და სტუდენტისა, რომელიც მეორე-მესამე, მეოთხე, მეხუთე წელიწადია ესწრება ლექციებს. ბირველი კურსის სტუდენტმა ჯერ კიდევ არ იცის როგორ ისწავლოს, მასში ჯერ კიდევ არ არის სათანადოდ ჩამოყალიბებული ინტერესები, მიზანსწრაფვა, პასუხისმგებლობის გრძნობა, ნებისყოფა, შრომისმოყვარეობა, დამოუკიდებელი შემოქმედებითი მუშაობის ჩვევები. „მან ისიც კი არ იცის წესიერად, რას ნიშნავს იყო „სტუდენტი“. როგორია მისი უფლება-მოვალეობანი, არ იცნობს უმაღლესი სკოლის გარემოს, არ იცის რა არის დეკანატი, კათედრა, არ იცნობს უმაღლესი სკოლის რეჟიმს და რაც მთავარია, ისიც არ იცის კარგად როგორ უნდა ისწავლოს. არ არის კარგად გათვითცნობიერებული, როგორ უნდა ისმენდეს და მუშაობდეს ლექციაზე, როგორ აწარმოოს მოსმენილი ლექციის კონსპექტირება და, რაც სტუდენტისათვის განსაკუთრებით დამახასიათებელია, არ იცის (ლექციების შემდეგ) როგორ იმუშაოს დამოუკიდებლად, ყოველივე ამის შესახებ მათი სახელმძღვანელოდაც არაფერი არ აქვს, იძულებულია დამოუკიდებლად, სწავლის პროცესში, ემპირიული გაშოცდილების გზით დაეუფლოს ყოველივე ამას. ყოველივე ამის გამო ხშირია ხოლმე პედაგოგიური შეუსაბამობანი. უმაღლეს სკოლაში ჩარიცხვისადმი აბიტურიენტის დიდ მისწრაფებას ყოველთვის არ შეესატყვისება უმაღლესში ჩარიცხვის შემდეგ მისი სწავლისადმი მისწრაფება“. (უმაღლესი სკოლის პედაგოგიკის საკითხები“, გვ. 115).

როგორც ვხედავთ, ლექციის მომზადების ბარალელურად ლექტორი უნდა ზრუნავდეს ლექციისათვის ბირველკურსელთა მომზადებისათვის, სტუდენტს უნდა ვასწავლოთ სწავლა. ამის გარეშე ლექციის ნაყოფიერება ყოველთვის არაა დამაკმაყოფილები იქნება. უნდა მივადწიოთ იმას, რომ ლექციისათვის ემზადებოდეს არა მარტო ლექტორი, არამედ სტუდენტიც (აღბათ, ცალკე

საუბარი უნდა გაგმართოთ საკითხზე „სტუდენტის მომზადება ლექციისათვის“).

„სტუდენტი ლექციაზე“ — მრავალ საჭირობოროტო პრობლემას მოიცავს. მათ შორის პრინციპული მნიშვნელობის საკითხად გვესახება საკითხი „ლექციას უნდა იწერდეს თუ არა სტუდენტი?“

ბირდაპირ ვიტყვი, რომ ფიქრი იმის შესახებ, რომ ლექციის ჩაწერა საჭირო არ არის, შეფარული გზით, სიზარმაცის გაძართლებათ. ლექციის ჩაწერა საჭიროა და სასარგებლოა, მიუხედავად იმისა, არსებობს თუ არა მოცემულ დისციპლინაში სახელმძღვანელო.

ჩაწერა ხელს უწყობს საკითხების გაგებას და დამახსოვრებას. პროფ. ირ. ქვაჩახიას მიერ დამუშავებული რეკომენდაციები „როგორ ვისწავლოთ“ შეიცავს საგულისხმო მომენტებს. აქ აღნიშნულია: „ჩაწერა ხელს უწყობს საკითხების გაგებას და დამახსოვრებას. სპეციალურად ჩატარებული ცდებით გამოირკვა, რომ სტუდენტებს, რომლებიც ლექციას უსმენდნენ მაგრამ არ იწერდნენ, 10 დღის შემდეგ ახსოვდათ მოსმენილი მასალის 4%, ხოლო იმათ, ვინც უსმენდა და იწერდა კიდევ 42%, ე. ი. ათჯერ მეტი. გარდა ამისა, მეცნიერები ამტკიცებენ, რომ სტუდენტი, რომელიც ლექციას იწერს, უფრო მეტ ხანს ინარჩუნებს შრომისუნარიანობას, რადგან ამ შემთხვევაში იზრდება აქტიურობა, ნაკლებად იფანტება ყურადღება (ირ. ქვაჩახია, „როგორ ვისწავლოთ“, 1989 წ. გვ. 35).

15. ლექციის შემოწმება და კონტროლი

სამეცნიერო ლიტერატურაში დამუშავებულია ლექციის ღირსებების შეფასების ძირითადი კრიტერიუმები, რომელთა გაცნობა და მუშაობაში გათვალისწინება, ვფიქრობთ, სასარგებლოა სამსახურს გაუწევს თითოეულ ლექტორ-მასწავლებელს.

1. ლექციაზე სტუდენტთა დასწრება

- ა) ლექციას სტუდენტები არ აცდენენ
- ბ) ლექციას სანახევროდ ესწრებიან სტუდენტები
- გ) ხშირია ლექციის ჩაშლის შემთხვევა

2. ლექციის შინაარსი

ა) იდეურად გამართულია

ბ) ზომიერად შინაარსიანია

გ) მეცნიერულია

დ) ზედმეტად რთულია

ე) ზედმეტად ბოზულარულია

ვ) არაჰეცნიერულია

ზ) თეორიული მასალა გამდიდრებულია კონკრეტული მაგალითებით

თ) ქარბობს ემპირიული მასალა

3. ლექციის ჩაწერა სტუდენტთა მიერ

ა) ლექციას უმრავლესობა იწერს

ბ) ლექციას უმეტესობა არ იწერს

გ) ლექციის ჩაწერისათვის ლექტორი უწყობს ხელს

დ) ლექციის ჩაწერისათვის ლექტორი არ უწყობს ხელს

4. საკითხები, რომლებიც სტუდენტებში აღვიძებს აზროვნებას

ა) ნორმალურად

ბ) ზედმეტად, ქარბად

გ) მცირედ

დ) საერთოდ არ ისმის აღმძვრელი საკითხები

5. ლექციის დამაჯერებლობა

ა) ჩამოყალიბებული ღირებულების სისწორეში ლექტორი დარწმუნებულად ამტკიცებს

ბ) ლექტორი მტკიცების გარეშე წარმოადგენს ქეშმარიტებას

6. ლექციას კავშირი აქვს სპეციალისტის მომზადების პროფილთან

ა) ძალიან კარგი კავშირი აქვს

ბ) საკმარისი კავშირი აქვს

გ) სუსტი კავშირი აქვს სპეციალისტი მომზადების პროფილთან

7. ლექციის გეგმა და სტრუქტურა

ა) ზუსტია

- ბ) ბუნდოვანია
- გ) მოუწესრიგებელია

მ.ლექციის კითხვის მანერა

- ა) მიმზიდველია
- ბ) ცოცხლად მიმდინარეობს
- გ) გათვალსაზიანებულია
- დ) ლექცია ადვილად ჩაიწერება
- ე) მოსაწყენია
- ვ) ლექცია ძნელად ჩაიწერება

9. ლექტორის დამოკიდებულება სტუდენტებისადმი

- ა) ზედმეტად მკაცრია
- ბ) ზომიერად მომთხონია
- გ) გულგრილია
- დ) ყურადღებიანია

10. კონტაქტი აუდიტორიასთან

- ა) კარგია
- ბ) არასაკმარისია
- გ) კავშირი აუდიტორიასთან არ არის

უმაღლესი სკოლის ლექციის შეფასების ეს ათი პარამეტრი, რომელიც შეიმუშავა „უმაღლესი სკოლის პედაგოგიკის საფუძვლების“ (ლენინგრადი, 1972 წ.) რუს ავტორთა კოლექტივმა, ძირითადად მოიცავს ყველა იმ მხარეს, რომელსაც მოიცავს ლექცია, როგორც შემოქმედებითი და შემეცნებითი პროცესი. ამ პარამეტრებით უნდა შეფასდეს კათედრისა და რექტორატის მიერ ყოველი ლექცია, ყოველი ლექტორის მუშაობა უმაღლეს სასწავლებელში. ლექცია უმაღლეს სასწავლებელში მომავლის ამოცანების გადაწყვეტას უნდა ემსახურებოდეს. ლექციის შედეგად სტუდენტი უკეთესი უნდა ხდებოდეს — როგორც გონებრივი, ისე ზნეობრივი და სხვა თვისებებით. სწორად გვიჩვენებს აკადემიკოსი არნოლდ ჩიქობავა: „ენციკლოპედიზმი სწავლების მიზანი ვერ იქნება, ყველაფრის ცოდნა შეუძლებელია. მთავარია ძირითადი იცოდეს და გაეგებოდეს, თავის დარგში აზროვნება შეეძლოს და მაშინ ის შესძლებს თავის ცოდნის გაღრმავებას დამოუკიდებელი: საჭირო წიგნსაც იპოვის და

გამოიყენებს ისე, როგორც განათლებულ ადამიანს შეეფერება“ („კომუნისტი“ 4. V. 1988 წ.).

ჩვენი მიზანია ეს უნდა იყოს.

16. პრაქტიკული მეცადინეობები უმაღლეს სასწავლებელში

უმაღლეს სასწავლებელში სწავლების პროცესი იცნობს პრაქტიკულ მეცადინეობებს, რომელიც განკუთვნილია ამა თუ იმ დისციპლინის ძირუფესვანად შესწავლისათვის. ტერმინი „პრაქტიკული მეცადინეობა“ ბედაგოგიკაში გამოიყენება, როგორც გვარობითი ცნება და მოიცავს ისეთ სახეებს, როგორიც არის ლაბორატორიული სამუშაო, ვარჯიში, სემინარი მისი ნაირსახეობებით. აუდიტორიული პრაქტიკული მეცადინეობები თამაშობენ განსაკუთრებით მნიშვნელოვან როლს სტუდენტებში, რათა მათ შეძლონ მიღებული ცოდნის გამოყენება პრაქტიკული დაგეგმვების გადასაქრელად მასწავლებელთან ერთობლივი შემოქმედების პროცესში. პრაქტიკული მეცადინეობანი მათი მრავალსახეობით წარმოადგენს აკადემიური დატვირთვის ყველაზე ტევად ნაწილს. დაბალ კურსზე პრაქტიკული მეცადინეობები ატარებენ სისტემატურ ხასიათს.

თუ ლექცია აძლევს მეცნიერული ცოდნის საფუძველს ზოგადი სახით, პრაქტიკული მეცადინეობები მოწოდებულია გააღრმავოს ეს ცოდნა. პრაქტიკული მეცადინეობანი ავითარებენ სტუდენტების მეცნიერულ აზროვნებას და მეტყველებას, შესაძლებელს ხდიან შემოწმდეს მათი ცოდნა, რასთან დაკავშირებითაც ვარჯიში, სემინარები, ლაბორატორიული სამუშაოები წარმოადგენენ საკმაოდ ობერატიული უკუკავშირის მნიშვნელოვან საშუალებას.

პრაქტიკულ მეცადინეობათა გეგმა — საგნის სწავლების გეგმის ნაწილია. როგორც წესი, ის კათედრის სხდომაზე განიხილება და, ჩვეულებისამებრ, საერთოა კათედრის ყველა მასწავლებლისათვის, პასუხობს ძირითად მეცნიერულ იდეებს და ლექციური კურსის საერთო მიმართულებას. მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, რომ კათედრის გეგმით შეიზღუდება მასწავლებელთა ინიციატივა და ბედაგოგიური შემოქმედება. პრაქტიკულ მეცადინეობათა მეთოდოკა შეიძლება იყოს სხვადასხვაგვარი, ეს

დამოკიდებულია მასწავლებლის გამოცდილებასა და მეთოდურ კონცეფციებზე. მთავარია, რომ ეს მეთოდოლოგია ხელს უწყობდეს ცოდნის დაუფლებას, სტუდენტების დამოუკიდებლობის განვითარებას სასწავლო მუშაობისას.

პრაქტიკული მუშაობისათვის წარმატებით მომზადებისათვის სტუდენტი არ უნდა შემოიფარგლოს ლექციის მოსმენით. საჭიროა სტუდენტების დამოუკიდებელი მუშაობა წინასწარ, დაგეგმილი მეცადინეობის გეგმის მიხედვით. არ შეიძლება საუბარიც კი მეცადინეობების ეფექტურობაზე, თუ სტუდენტები წინასწარ არ იმუშაებენ კონსპექტზე, სახელმძღვანელოზე, დამხმარე სახელმძღვანელოზე, რათა წარმატებით, ძირფესვიანად დაეუფლონ საკითხის თეორიას. იმისათვის, რათა მოხდეს ლექციებისა და პრაქტიკული მეცადინეობების წარმატებით კოორდინირება, გამოიიშუშაონ ოპტიმალური პედაგოგიური მიდგომა მათი ჩატარებისათვის, პროფესორისათვის ან დოცენტისათვის, რომელიც კითხულობს ლექციის კურსს, მიზანშეწონილია პრაქტიკულ მეცადინეობებზე დასწრება ან თავად ჩაატაროს ისინი თუნდაც ერთ ჯგუფში, იმისათვის, რათა ასისტენტებმა, რომლებსაც ჩვეულებისამებრ ევალებათ პრაქტიკულ მეცადინეობათა ჩატარება, შეძლონ გაეცნონ მოთხოვნებს, რომელსაც ის უყენებს კურსის მეცნიერული არსის ათვისებისათვის.

პრაქტიკული მეცადინეობები ასრულებენ თეორიისა პრაქტიკასთან კავშირის დამყარების თავისებური ფორმის როლს. პრაქტიკული მეცადინეობების სტრუქტურა ძირითადად ერთნაირია — მასწავლებლის შესავალი საუბარი, სტუდენტთა შეკითხვები თემის ირგვლივ, რომელიც საჭიროებს დამატებით ახსნას, კერძო პრაქტიკული ნაწილი, მასწავლებლის დასკვნითი სიტყვა. მრავალფეროვნება იქმნება ძირითადად, კერძო პრაქტიკულ ნაწილში, რომელშიც შედის რეფერატები, მოხსენებები, დისკუსიები, სავარჯიშოები, ამოცანების ამოხსნა, დაკვირვებები, ექსპერიმენტები და ა.შ. გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ არ შეიძლება პრაქტიკულ მეცადინეობებზე შემოვიფარგლოთ მხოლოდ პრაქტიკული ცოდნის შეძენით, ამოცანათა ამოხსნის ტექნიკით, გრაფიკების ეგებით და ა. შ. სტუდენტები ყოველთვის უნდა ზედავდნენ კურსის წამყვან იდეას და მის კავშირს პრაქტიკასთან. მეცადინეობათა მიზანი გასაგები უნდა იყოს არა

მარტო მასწავლებლისათვის, არამედ სტუდენტებისათვისაც. ეს ანიჭებს სასწავლო მუშაობას ცხოვრებისეულ ხასიათს, განამტკიცებს აუცილებლობას პროფესიული მოღვაწეობის გამოცდილების დაუფლებაში, აკავშირებს მათ ცხოვრებისეულ პრაქტიკასთან.

სტუდენტები, როგორც წესი, აბარებენ საკუთარ თავს ანგარიშს იმაში, თუ რამდენად აუცილებელია მოცემული პრაქტიკული სამუშაოები მომავალი პროფესიონალური მოღვაწეობისათვის. თუ სტუდენტები მიხვდებიან, რომ მეცადინეობების სასწავლო შესაძლებლობანი ამოწურულია, მათდაში ინტერესი დაიკარგება, გაქრება. ამ ფსიქოლოგიური მომენტის გათვალისწინებით, ძალიან მნიშვნელოვანია მეცადინეობების იმგვარად ორგანიზება, რომ სტუდენტები გაძულებით გრძნობდნენ შესრულებული დავალებების სირთულის ზრდას, რასაც მიჰყავს განცდისკენ, სწავლაში საკუთარი წარმატებების მიმართ და დადებითად მოტივირებს სტუდენტს. თუ კი სტუდენტი ამჩნევს „ერთ ადგილზე ტკეპნას“, მოტივაციის დონემ შეიძლება საგრძნობლად დაიწიოს.

მასწავლებელმა მეცადინეობები ისე უნდა ჩაატაროს, რომ ყველა სტუდენტი დაკავებული უნდა იყოს დაძაბული შემოქმედებითი მუშაობით, ზუსტი და მართებული გადაწყვეტილებების ძიებით. ყოველმა სტუდენტმა უნდა მიიღოს შესაძლებლობა „გაიხსნას“, გამოამჟღავნოს თავისი ნიჭი, ამიტომ მეცადინეობათა გეგმის და ინდივიდუალური დავალებების დროის მასწავლებელმა უნდა გაითვალისწინოს ყოველი სტუდენტის მომზადება და ინტერესი. მასწავლებელი ამ დროს გამოდის კონსულტანტის როლში, თითოეული სტუდენტის მეთვალყურედ და მზად არის დროულად აღმოუჩინოს პედაგოგიურად გამართლებული დახმარება, სტუდენტის დამოუკიდებლობისა და ინიციატივის დაუთრგუნველად. მეცადინეობის ჩატარების ამგვარად ორგანიზების დროს, აუდიტორიაში არ წარმოიშვება ღი თვალსაზრისით, ახალ ასპექტში, ახალი მასალით შეძენილი ცოდნის გამდიდრებით, რაც, სამწუხაროდ ყოველთვის არ გამოიყენება უმაღლესი სასწავლებლის სწავლების პრაქტიკაში.

17. სემინარული მეცადინეობები

სემინარული მეცადინეობების სახელწოდება მომდინარეობს ლათინური სიტყვისაგან seminarium, რაც ნიშნავს სანმარბუს. სემინარული მეცადინეობები ტარდებოდა ძველბერძნულ და რომაულ სკოლებში, როგორც დისპუტების, მოსწავლეთა მოხსენებების, მასწავლებელთა კომენტარების და სხვათა სახით.

თანამედროვე უმაღლეს სკოლაში სემინარი — პრაქტიკულ მეცადინეობათა ერთ-ერთი ძირითადი სახეობათაგანია, როგორც პუბლიცისტურ, ასევე საბუნებისმეტყველო დისციპლინებში. სემინარი განკუთვნილია ამა თუ იმ საგნის ძირევესწავლად შესწავლისათვის.

სემინარულ მეცადინეობებს გააჩნიათ მდიდარი შესაძლებლობანი სპეციალისტების მომზადებისათვის, ამიტომ კაოიერა მათში ზედავს ერთ-ერთ ძირითად ფორმას სასწავლო — აღმზრდებლობითი მუშაობის, რომელიც ნებას აძლევს წარმატებით გადაჭრას ყველაზე მრავალფეროვანი და რთული ამოცანები. სემინარები ავითარებენ სტუდენტების შემოქმედებით დამოუკიდებლობას, ამტკიცებენ მათ ინტერესს მეცნიერებისა და მეცნიერული ძიების მიმართ. სემინარული მეცადინეობის პროცესში სტუდენტები ეუფლებიან მეცნიერულ აპარატს, იძენენ მეცნიერული ნაშრომების გაფორმების ცოდნას და ეუფლებიან მასალის ზეპირად და წერილობით გადმოცემის ხელოვნებას.

უმაღლეს სკოლებში ჩამოყალიბდა სამი ტიპის სემინარული მეცადინეობა. პროსემინარი, სპეცსემინარი და კერძოდ სემინარი.

პროსემინარი, როგორც თვით სახელწოდება გვიჩვენებს, არის მეცადინეობა სემინარისტის მოსამზადებლად. ამგვარი მეცადინეობები ტარდება I კურსზე ძირითადად იმისათვის, რათა სტუდენტები გაეცნონ დამოუკიდებელი მუშაობის სპეციფიკას, ასევე ლიტერატურას, წყაროებს, მათზე მუშაობის მეთოდებს. გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ I კურსის სტუდენტებს არ შეუძლიათ მუშაობა რამდენიმე წყაროსთან ერთად და, როდესაც წაიკითხავენ რეკომენდირებული ლიტერატურის სიას, არ იციან, როგორ შეარჩიონ აუცილებელი ლიტერატურა, როგორ გადმოცეს ის თემისა და დასახული მიზნის შესაფერისად. ამიტომ განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს წყაროებთან მუშაობის ცოდნის განვითარებას, ამავე დროს დაიცვას ისინი

მეცნიერული პრობლემის გადაწყვეტისადმი კომპილაციური მიდგომისაგან, რომელიც ზოგჯერ უვითარდებათ სტუდენტებს რიგ წყაროებზე მუშაობისას. პროსემინარში მუშაობის მეორე ეტაპია — სტუდენტების მიერ რეფერატების მომზადება გარკვეულ თემებზე, მათი კითხვა და განსჯა პროსემინარის მონაწილეთა მიერ, რაც ხელმძღვანელის შემაჯამებელი სიტყვით მთავრდება.

მეტად მნიშვნელოვანი აღმზრდელობითი ამოცანები წყდება II-III კურსელთა სემინარებზე, კანსაკუთრებით IV-V კურსის სპეციალურ სემინარებზე, რომელიც სტუდენტებს გამოუმუშავებს მასალის მიმართ კვლევით მიდგომას. უმაღლეს სკოლაში დამკვიდრდა სამი ტიპი სემინარული მეცადინეობის: სემინარი, რომლის ძირითადი მიზანია ღრმად შესწავლა გარკვეული სისტემატიური კურსისა; სემინარი, გათვალისწინებული ძირფესვიანი დამუშავებისთვის ზოგიერთი განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი და ტიპიური მეთოდოლოგიური თვალსაზრისით კურსის თემისა; სემინარი ან სპეცსემინარი მეცნიერების ცალკეული კერძო პრობლემების ძირფესვიანი დამუშავებისთვის. ეს ფაქტიურად არის კვლევითი ხასიათის მუშაობა.

ჩატარების ფორმით სემინარული მეცადინეობები შეიძლება წარმოადგენდნენ გახსნილ საუბარს სტუდენტებისთვის წინასწარ ნაცნობ თემებზე, ან სტუდენტების მცირე მოხსენებების მოსმენას მათი შემდგომი განხილვით სემინარის მონაწილეებთან ერთად. სემინარების ამ სახეობათა დაპირისპირებისაოვის არავითარი საფუძველი არ არსებობს.

სემინარული მეცადინეობისათვის დამახასიათებელია მასწავლებელთან სტუდენტების უშუალო კონტაქტი. ამასთან, ძალზე მნიშვნელოვანია ისიც, რომ ასეთი კონტაქტები იყოს ნდობით სავსე ურთიერთობები. ბევრი სემინარი დასამახსოვრებელია მთელი ცხოვრების მანძილზე იმის წყალობით, რომ სემინარის ხელმძღვანელს შესწევს უნარი შექმნას მეცნიერული შემოქმედების, მეგობრული სიახლოვის, ურთიერთგაგების ატმოსფერო. ასეთ ხელმძღვანელებს სემინარი ხშირად გადაეზრდებათ მეგობრული კოლექტივის სისტემატიურ მეცნიერულ მუშაობაში.

გამოცდილი მასწავლებლები შემოქმედებითი მუშაობის ატმოსფეროს ფორმირებისას ცდილობენ სტუდენტის გამოსვლა

იყოს შეფასებითი ხასიათის, სხვადასხვა დისკუსიის ფორმის, ამავე დროს ზოგიერთი კონცეფციის მარტივი გადმოცემის შენარჩუნებით. მასწავლებელი წინასწარ აცნობებს სტუდენტს, თუ რა სახის პასუხს ელოდება ამა თუ იმ კითხვაზე — რეფერატის ფორმით თუ რეცენზიის ფორმით, შეფასებასა და განხილვაზე ყურადღების აქცენტირებით. ამავე დროს ის ითვალისწინებს ოთხთუელი სტუდენტის მომზადების დონეს, მისი ხასიათის ნიშნებს (კომუნიკაბელობა, თვითდაჯერებულობა, ნერვიულობა, ემოციურობა და ა.შ.). მასწავლებელი ფლობს საკმაოდ მრავალ საშუალებას დისკუსიის ისე წაყვანისა, რომ არ შეიღაჩიოს სტუდენტის თავმოყვარეობა. ნაკლებად გამოცდილ და ნაკლებად თვითდაჯერებულ სტუდენტებს მასწავლებელი იწვევს დისკუსიაში, თავაზობს მათ კერძო ან მარტივ შეკითხვებს, მათაც აძლევს გამოსვლის საშუალებას — ფსიქოლოგიური განცდა წარმატებისა დაეხმარებათ მათ შემდგომში გადავიდნენ უფრო რთულ შეკითხვებზე.

სემინარული მეცადინეობის ორგანიზაციაში განსაკუთრებით აგრძნობა ერთობლივი შემოქმედების პრინციპის რეალიზაციის აუცილებლობა. როგორც ერთობლივი ჯგუფური სასწავლო შემოქმედების მრავალმა ექსპერიმენტულმა გამოკვლევებმა გვიჩვენეს აზროვნებისა და ცოდნის ათვისების პროცესი უფრო ეფექტურია იმ შემთხვევაში, თუ ამოცანის გადაჭრა ხდება არაინდივიდუალურად და მთითხვრის კოლექტიურ ძალისხმევას. ამიტომ სემინარული მეცადინეობები ეფექტურია მაშინ, როდესაც ტარდება, როგორც წინასწარ მომზადებული ერთობლივი განხილვა კითხვებისა სემინარის ყოველი მონაწილის მიერ. ამ შემთხვევაში სემინარის მუშაობა წარმოადგენს სასწავლო ჯგუფის მიერ პასუხების ერთობლივ ძიებას, სტუდენტებში საპირისპირო შეხედულებების გაგების შესაძლებლობას. იგი დამთავრდება მასწავლებლის მიერ დისკუსიის შეჯამებით. სემინარული მეცადინეობების ამგვარი ჩატარება არა მარტო უზრუნველყოფს ათვისებული ცოდნის კონტროლს, არამედ ხელს უწყობს სტუდენტთა აზროვნების განვითარებას.

სემინარს მაღალ კურსებზე თანდათანობით მიჰყავს სტუდენტები სპეცსემინარამდე. სპეციალურად ორგანიზებულ სპეცსემინარის წარმატება უფრო მეტად, ვიდრე პროსემინარის და სემინარისა, დამოკიდებულია იმაზე, თუ ვინ ხელმძღვანელობს

მას. სპეცსემინარი, რომელსაც მაღალი დონის სპეციალისტი ხელმძღვანელობს, ღებულობს სემეცნიერო სკოლის ხასიათს, რომელიც აჩვენებს სტუდენტებს კოლექტიურ აზროვნებასა და შემოქმედებას. მეცადინეობის ბოლოს მასწავლებელი, როგორც წესი, ახდენს სემინარული მუშაობის მთლიან განხილვას და ხსნის პორიზონტებს პრობლემების შემდგომი ძიებისათვის, ამით აყალიბებს სტუდენტის მეცნიერებისადმი ინტერესის ფორმირებას.

სემინარული მეცადინეობის ხარისხის შეფასებაში, მის მომზადებაში შეიძლება სასარგებლო იყოს შემდეგი კრიტერიუმი: მიზანდასახულობა — პრობლემის დაყენება, მიზანი — თეორიული მასალა დაუკავშირო მის პრაქტიკულ გამოყენებას მომავალ პროფესიულ მოღვაწეობაში; დაგეგმვა — ძირითადი საკითხების გამოყოფა, დაკავშირებული მაპროფესიონირებულ დისციპლინებთან, სიახლე ჩამოთვლილი ლიტერატურის სიაში; სემინარის ორგანიზება — დისკუსიის გამოწვევისა და წაყვანის უნარი, სტუდენტების პასუხებისა და გამოსვლების კონსტრუქციული ანალიზი, სასწავლო დროის შევსება პრობლემაზე მსჯელობით, თავად მასწავლებლის საქციელი; სემინარის ჩატარების სტილი — ცოცხალი, მწვავე საკითხების დაყენებით, ცხარე დისკუსიის ან მოიდუნებელი; მასწავლებლის დამოკიდებულება სტუდენტთან — პატივისცემით, ან გულკრილი, კრიტიკული; ჯგუფის გაძლიერება — მასწავლებელი უმაღლეს ამაყარებს კონტაქტს სემინარის მონაწილეებთან, თავდაჯერებულად და თავისუფლად იქერს თავს ჯგუფში, გონივრულად და სამარსულიანად მოქმედებს ყველა სტუდენტთან, ან პირიქით, აკეთებს ბევრ შენიშვნას, დასაშვებად მიაჩნია ხმამაღალი ტონი, მუშაობისას ეყრდნობა რამოდენიმე სტუდენტს, სხვებს ტოვებს პასიურად; მასწავლებლის დასკვნები — კვალიფიცირებული, დამაჯერებელი ან არ ამდიდრებს სტუდენტთა ცოდნას, არ შეიცავს თეორიულ განზოგადებას; სტუდენტებს მიმყავთ ჩანაწერები სემინარებზე — რეგულარულად, იშვიათად ან საერთოდ არ მიმყავთ.

სემინარული მუშაობის მთავარ ღირსებას სტუდენტის თავისუფალი აზროვნების განვითარება წარმოადგენს.

სემინარული მეცადინეობების ხარისხის ამაღლების ერთერთ მთავარ მექანიზმს წარმოადგენს სტუდენტისათვის მიცემული დავალების შესრულების შემოწმება და შეფასება. უმაღლესი სასწავლებლის სასწავლო პრაქტიკაში მას თუმობრივ ჩათვლას

ვუწოდებთ. თემობრივი ჩათვლის სისტემა ითვალისწინებს სტუდენტის მიერ დავალების არა მარტო შესრულებას, არამედ მაღალ დონეზე შესრულებას. სემინარული მეცადინეობისათვის სტუდენტი განსაკუთრებული პასუხისმგებლობით უნდა ემზადებოდეს. ამისათვის სემინარული მეცადინეობების დაწყების წინ სტუდენტს გასაგებად უნდა განვუმარტოთ, რომ მისგან მოვითხოვთ არა უბრალოდ თემის ცოდნას, არამედ მას ეკისრება პირადი პასუხისმგებლობა შეძენილი ცოდნის მოცულობისა და ხარისხისათვის. ამრიგად, მთელი ეს მუშაობა დამყარებულია ორიზრდივ პასუხისმგებლობაზე – პროფესორმა კარგად ასწავლოს, სტუდენტმა კარგად ისწავლოს. ამისათვის სემინარის ხელმძღვანელი აწარმოებს თემობრივი ჩათვლის აღრიცხვას, რომელშიც აღნიშნულია სტუდენტის გვარი და სახელი, სემინარზე ჩასათვლელი თემის დასახელება და ჩათვლის აღნიშვნა დიფერენციული შეფასებით. (იხ. ნიმუში)

თემობრივი ჩათვლის აღრიცხვა

სპეციალობა, კურსი, საგანი

№	სტუდენტის გვარი და სახელი	პედაგოგის საგანი	აღზრდა და განვითარება	ნახათვლელი თემები		აღზრდის პრინციპები	აღზრდის მეთოდი	ჩათვლა
				აღზრდის მიზანი	აღზრდის პროცესი არსი			
1	ალფაიძე ამირან	4	არ	4	5	4	5	
2	ალასანია გიორგი	3	2	4	4	არ	3	
3	გორგილაძე მზია	5	4	3	არ	3	4	
4	დავითაძე ელენე	4	5	4	2	არ	4	
5	-----							
6	-----							

სასემინარო თემების ჩათვლის ამ აღრიცხვის მიზანი არის ის, რომ თითოეულმა სტუდენტმა აბსოლუტურად ყველა თემა ჩათვალოს. ამას მოითხოვს სწავლების სისტემატურობის პრინციპი. ვთქვათ სტუდენტი ა. ალფაიძეს 6 თემიდან მეორე თემა გამორჩა რაღაც მიზეზით, მან უნდა იცოდეს რომელია ეს თემა და იგი აუცილებლად უნდა შეისწავლოს და ჩააბაროს. სტუდენტი გ. ალასანია, მართალია ესწრებოდა სემინარულ მეცადინეობას, მაგრამ არ იცოდა მეორე თემა, ხოლო მეხუთე თემის მოსმენის

დროს არ ესწრებოდა სემინარს. მან უნდა იცოდეს, რომ ამ ორი თემის ჩაუთვლელად გერ მიიღებს სემესტრულ ჩათვლას.

სემინარული მუშაობის შედეგების ამგვარი აღრიცხვა სტუდენტს იმის საშუალებასაც აძლევს, რომ თვალი ადევნოს თავის მომზადების დინამიკას და თუ მას არ აკმაყოფილებს შეფასება „3“ რომელიმე თემის ცოდნაში, შეუძლია გადააბაროს და მოითხოვოს დამატებითი (განმეორებითი) მოსმენა მაღალი შეფასებისათვის.

ავტორები ამ სისტემას წლების მანძილზე ვიყენებთ და დავრწმუნდით, რომ როცა საგანში გამოცდა არ ტარდება, ჩვენი სტუდენტი მაინც სათანადოდ არის მომზადებული ამგვარი ხასიათის ჩათვლების წყალობით. ამიტომ ჩვენთვის არასოდეს არ არის პრინციპული მსჯელობის საკითხი ის — იქნება საგანში გამოცდა თუ არა. ცხადია, ამით არ ვამცირებთ გამოცდების მნიშვნელობას. გამოცდისათვის მზადების პერიოდში სტუდენტი გარკვეულ შრომას ხარჯავს პროგრამული მასალის შესწავლისათვის. მაგრამ კურსზე გამოცდების რაოდენობა ვერ იქნება განუსაზღვრელი. სამაგიეროდ სემინარების ჩატარებით თემობრივი ჩათვლის სისტემით სტუდენტი იძენს მყარ ცოდნას ძირითადი პროგრამული საკითხების გარშემო.

18. ლაბორატორიული სამუშაოები

სიტყვის მნიშვნელობა „ლაბორატორია“ (ლათინურად labor — შრომა, მუშაობა, სიძნელე) დაკავშირებულია გონებრივი და ფიზიკური შრომის გამოყენებასთან წამოჭრილი მეცნიერულ და ცხოვრებისეულ ამოცანების გადაჭრასთან. სიტყვა „პრაქტიკუმ“ გამოხატავს ამავე აზრს: ბერძნული **practicos** ნიშნავს — „შემოქმედებითი“, ამგვარად მხედველობაშია მეცადინეობის ისეთი სახეობები, რომლებიც ითხოვს სტუდენტებისაგან გაძლიერებულ შემოქმედებით შრომას. ლაბორატორიული სამუშაოების განსაკუთრებით მკვეთრად გამოხატული სპეციფიკა დაშოკირებულია კონკრეტული სასწავლო სპეციალობისაგან. ამიტომ კონკრეტულ შემთხვევაში უფრო მისაღებია კერძო მეთოდები, რომელთაგან შეგჩერდებით მხოლოდ ზოგიერთზე.

ლაბორატორიულ მეცადინეობებზე მუშაობის ერთერთ ყველაზე ეფექტურ ფორმას წარმოადგენს ერთობლივი ჯგუფური

მუშაობა. მისი კონკრეტული ორიენტაცია მასწავლებლისაგან ითხოვს დიდ მუშაობას. აუცილებელია ისე წარმართოს პრაქტიკული მეცადინეობები, რომ მათი დახმარებით სტუდენტი მივიდეს შემდგომ დამოუკიდებელ მუშაობამდე, გააქტიურდეს მისი გონებრივი მოქმედება, აღიჭურვოს პრაქტიკული მუშაობის მეთოდებით.

პრაქტიკული მუშაობის მნიშვნელოვან მხარედ ითვლება ვარჯიში. ვარჯიშის საფუძველს წარმოადგენს მაგალითი, რომელიც განიხილება თეორიის ბოზიციიდან. როგორც წესი, ძირითადი ყურადღება ექცევა კონკრეტული შესაძლებლობების, ცოდნის ფორმირებას, რაც განაპირობებს სტუდენტების შემოქმედების შინაარსს — ამოცანების ამოხსნას, გრაფიკული მუშაობა, მეცნიერული კატეგორიისა და ცნებების დაწესება. სტუდენტებთან ვარჯიშის ჩატარებისას, სპეციალურად უნდა გაიხვილდეს ყურადღება აზროვნების უნარის ფორმირებაზე.

19. სტუდენტების დამოუკიდებელი მუშაობა

უმაღლესი სკოლა განსხვავდება საშუალო სკოლისაგან არა მარტო მომზადების სპეციალიზაციით, არამედ ძირითადად სასწავლო მუშაობის მეთოდით, სტუდენტთა დამოუკიდებლობის დონით. უმაღლესი სკოლის მასწავლებელი მხოლოდ გარკვეული სახით უწევს ორგანიზაციას სტუდენტთა შექცევითი მოდერნიზაციას, თავად შექცევას ახორციელებს პირადად სტუდენტი.

დამოუკიდებელი მუშაობა, პირველ ყოვლისა, აბილოგებს სასწავლო მუშაობის სხვა დანარჩენ სახეობათა ამოცანებს. პრაქტიკული მნიშვნელობის გარდა დამოუკიდებელ მუშაობას გააჩნია დიდი აღმზრდელობითი მნიშვნელობა: მისი საშუალებით დამოუკიდებლობა ყალიბდება არა მარტო როგორც ერთიანობა გარკვეული ცოდნისა და უნარებისა, არამედ როგორც ხასიათისა, რომელიც მნიშვნელოვან როლს თამაშობს უმაღლესი კვალიფიკაციის თანამედროვე სპეციალისტის ბიროვნების სტრუქტურაში. ამიტომ ყველა უმაღლეს სასწავლებელში, ყველა კურსზე გულდასმით ირიგა მასალა დამოუკიდებელი მუშაობისათვის განურჩევლად ყველა სტუდენტისათვის მასწავლებლის ხელმძღვანელობით.

აუცილებელ დამოუკიდებელ სამუშაოს გააჩნია მრავალგვარი ფორმა, უფრო ხშირად ეს სხვადასხვაგვარი „საშინაო დავალებებია“. უმაღლეს სასწავლებელში ადგენენ სემესტრის დამოუკიდებელი მუშაობის გრაფიკებს სემესტრის სასწავლო პროგრამებისა და სასწავლო გეგმების თანდართვით. გრაფიკი თავისებური სტიმულია, რომელიც აიძულებს სტუდენტებს დაგეგმონ თავიანთი დრო, რაც საინტელექტუალურად გამოიყენონ ის. სტუდენტების მიერ შესრულებულ სამუშაოებს სისტემატურად უნდა აკონტროლებდეს მასწავლებელი და ყველა შეცდომა უნდა განიხილებოდეს სტუდენტებთან ერთად.

დამოუკიდებელი მუშაობის საფუძველს წარმოადგენს შესაბამისი მეცნიერულ-თეორიული კურსი, უფრო სწორედ, სტუდენტების მიერ მიღებული ცოდნის მთელი კომპლექსი. მუშაობის დაწყების წინ სტუდენტები ღებულობენ სპეციალურ განმარტებას დამოუკიდებელი სამუშაოს შესრულებისათვის — განისაზღვრება მოთხოვნები, მიეთითებათ ლიტერატურა.

მომზადება ლექციებისათვის, სემინარებისათვის, ლაბორატორიული სამუშაოებისათვის, ჩათვლებისათვის, გამოცდებისათვის ხშირად განიხილება როგორც ინდივიდუალური დამოუკიდებელი მუშაობა. მაგრამ ექსპერიმენტული გამოკვლევები, უმაღლესი სასწავლებლების მუშაობის პრაქტიკა გვიჩვენებს, რომ ამ შემთხვევაშიც გარკვეულ ეტაპებზე ის არის მეტად ეფექტური, თუ მასში მონაწილეობს ორი-სამი ადამიანი. მეორე და მესამე სტუდენტი ამ შემთხვევაში გამოდის არა მარტო როგორც ურთიერთ კონტროლის მონაწილენი, არამედ როგორც მოტივაციის ფაქტორი ურთიერთ ინტელექტუალური აქტიურობისა, რაც უზრუნველყოფს თითოეული მონაწილის შემეცნებითი აქტიობის ამაღლებას.

პარტნიორის მონაწილეობა არსებითად გააუმჯობესებს დამოუკიდებელი სასწავლო შემოქმედების ფსიქოლოგიურ სტრუქტურას. ინდივიდუალური შემოქმედების შემთხვევაში მომზადების პროცესი შეფასდება, როგორც სრულყოფილი და დასრულებული, იმ დროს, როდესაც მეტად მაღალი ეტაპი ინდივიდუალური დამოუკიდებელი სწავლებისა ფასდება შესასწავლი საგნის „გაგების დონეზე“. მაგრამ ბევრ შემთხვევაში სუბიექტური შეფასება დაზღვეული არ არის შეცდომისაგან. უმაღლეს სკოლაში სწავლების ბირობებში ეს ეტაპი შეადგენს

აუცილებელი მოსამზადებელი დამოუკიდებელი მუშაობის მხოლოდ პირველ ნაწილს; მისი მეორე ნაწილი ითვალისწინებს ასათვისებელი მასალის შემდგომი ათვისების აუცილებლობას. სწორედ ეს მეორე ნაწილი უზრუნველყოფს სასწავლო თემის სრულყოფილ აღქმას. დამოუკიდებელი სასწავლო შემოქმედების სწორედ მეორე რგოლის არსებობა უზრუნველყოფს მის ეფექტურობასა და სრულყოფადობას.

20. საწარმოო პრაქტიკა, საკურსო და სადიპლომო სამუშაოები და სპეციალიზაციის პრობლემა.

საწარმოო პრაქტიკა, საკურსო და სადიპლომო სამუშაოები უნდა განვიხილოთ როგორც სტუდენტის პროფესიული მოღვაწეობისათვის პრაქტიკული მომზადების სწავლასხვაგვარი ფორმა. ეს ფორმები განუწყვეტლივ იხვეწება უმაღლესი განათლების მოელი განვითარების პროცესში, მაგრამ ისტორიულად საწარმოო პრაქტიკა წარმოიშვა მოგვიანებით, ვიდრე ორი სხვა სახის პრაქტიკული მომზადება, (თუმცა მედიკოსების მომზადებაში მას გააჩნია მრავალსაუკუნოვანი ტრადიცია) ზოგიერთი სპეციალობის მიხედვით კი (მაგალითად, ფილოლოგიაში და ისტორიაში) ის დამკვიდრდა მხოლოდ ბოლო დროს.

კითხვა იმის შესახებ თუ რა, როგორ და რისთვის ვასწავლოთ, — ძირითადია უმაღლესი განათლების განვითარების ყველა ეტაპისათვის და ის განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს მაღალ კურსებზე, პრაქტიკული მომზადებისა და სპეციალიზაციის პერიოდში: ვასწავლოთ ყველაფერი „ცოტ-ცოტა“ (უმაღლესი განათლების უნივერსალიზაციის გზა) თუ „ბევრი“ ერთის შესახებ? სწავლების ამ ორ მოდელს გააჩნია ღირსებები და ნაკლოვანებები.

მაგრამ ამ პრობლემასთან დაკავშირებით იბადება კითხვა: როგორ და როდის დაიწყოს სპეციალიზაცია პრაქტიკული მომზადების სფეროში — ადრე თუ მხოლოდ ბოლო ეტაპზე? თუ ადრე, მაშინ საწარმოო პრაქტიკამ, საკურსო და სადიპლომო სამუშაოებმა გამომდინარე საერთო მიზნებიდან და დაკავშირებულმა მომავალ სამუშაოსთან ადგილზე უნდა შექმნან ერთიანი კომპლექსი, მაგრამ ნაადრევი სპეციალიზაცია შეიძლება

დამღუბველიც აღმოჩნდეს ახალგაზრდა სპეციალისტისათვის, მას ემუქრება მომავალში ჩაშორივნა მეცნიერული პროგრესისაგან. ახალგაზრდა სპეციალისტი ვერ დაინახავს და ვერ გაიგებს ახალს. ცნობილია, რომ კ. ა. ტიშირიაშვილი სტუდენტებს უშვებდა სამეცნიერო სპეციალიზაციასთან, როგორც წესი, მხოლოდ ბოლო კურსზე.

მეორე მხრივ, თუ სტუდენტს არ ჩავრთავთ რეალური მეცნიერული და საწარმოო პრობლემების გადაჭრაში, თუნდაც III კურსზე, უმაღლესი სასწავლებელი მის სასწავლო მუშაობას ტოვებს სერიოზული საზღვარგარეთ მოტივაციის გარეშე. სპეციალიზაციის დაგვიანებით და „უნივერსალიზმის“ ღირსების გაღაქმებით, უმაღლესმა სასწავლებელმა შეიძლება გამოუმუშავს ზედამხედველი სპეციალისტები. ოპტიმალურ შედეგებს უზრუნველყოფს ცოდნის საფეხურებრივი დაუფლება ადრეულ სპეციალიზაციასთან შეხამებით. ფუნდამენტური მომზადების მიღებისას, უმაღლესდამთავრებულები, მოვლენ რა სამუშაო ადგილზე, მუშაობენ თავიანთ საქმეზე, ხდებიან სპეციალისტები, ფუნდამენტური მომზადებისა და ადრეული სპეციალიზაციის უპირატესობაზე დაყრდნობით.

ძირითადი მოსაზრება ადრეული სპეციალიზაციის სასარგებლოდ ანალოგიურია იმისა, რომელიც საფუძვლად უდევს ცალკეული ლექციების ორგანიზების პრობლემურ მიდგომას, მეცადინეობათა სერიებს, სასწავლო კურსს, დისციპლინის ციკლს და ა. შ. სტუდენტების ჩართვა არსებული პრობლემის გადაწყვეტის პროცესში გარდაქმნის მათ სასწავლო-მეცნიერებით მოღვაწეობას, ხდის მას მოტივირებულს და მიზანმიმართულს. სტუდენტები ამ დროს ცოდნას ითვისებენ არა ცოდნის გულისთვის, არამედ არსებული პრობლემების გადასაწყვეტად. ცოდნის ათვისების პროცესი პრობლემური ამოცანების გადაწყვეტის დროს პრინციპულად განსხვავდება ინფორმაციის უბრალო დაგროვებისაგან: შემეცნებითი, „ქმედითი“, მოტივები და მიზნები ფორმირდება მხოლოდ მაშინ, როდესაც ნათელია, რისთვის არის საჭირო ცოდნა. ფაქტიურად იგივე რამ ხდება შედარებით ნაადრევი სპეციალიზაციის დროსაც, როდესაც საწარმოო პრაქტიკა, საკურსო და სადიპლომო სამუშაოები ქმნის მომავალი პროფესიონალის პრაქტიკული სპეციალური მომზადების ერთიან კომპლექსს.

მოტივაციური კუთხით ასეთი კომპლექსის ძირითად ღირებულებას წარმოადგენს არა მარტო ბროფესიული მოღვაწეობის პოტენციური (პერსპექტიული) მოტივაციის, არამედ აქტუალური მოტივაციის შესაძლებლობის ფორმირება. ადამიანს, ჩართულს ხანგრძლივ მოღვაწეობაში, რომელიც მიმართულია ცოდნის კონკრეტული სფეროსაკენ, დაკავშირებულია მოცემული ობიექტების კლასთან და ამოცანებთან. ამ მოღვაწეობის გაანგითარების პროცესში ყალიბდება მოტივების ერთიანი სისტემა, რომელიც რთულდება ახალი ობიექტებისა და ამოცანების გამოჩენასთან დაკავშირებით. სასწავლო მოღვაწეობის მიზანმიმართულობა და რაციონალურობა დაპოკიდებულია იმაზე, თუ როგორ დაეუფლება სტუდენტი სპეციალურ ცოდნას, ჩვევებს, გამოიმუშავეს შესატყვის უნარებს. ამ მუშაობის სწორად წარმართვის დროს ის მდიდრდება არა მარტო სპეციალური ცოდნით არიუელ მეცნიერებაში, არამედ მასთან მონათესავე სფეროების მონაცემებითაც. ამგვარად, საგნობრივ-შინაარსობრივ სფეროში მაღალმოტივირებული მიზანმიმართული სპეციალური მოღვაწეობა მუშაობს როგორც მაგნიტი: ვითარდება და ღრმავლება, მას გააჩნია მეცნიერების სხვადასხვა სფეროებიდან ახალი ინფორმაციების მიღების ტენდენცია.

აქ განხილული მიდგომის უპირატესობაზე მეტყველებს იმ უმაღლესი სასწავლებლების გამოცდილება, სადაც შეიქმნა სპეციალისტების პრაქტიკული მომზადების კომპლექსური სისტემა, და ერთ მთლიანობაში ხორციელდება ყველა სახეობა და ფორმა. მაგილითად, მოსკოვის ელექტრონული ტექნიკის ინსტიტუტის (МИЕТ) სტუდენტები III კურსიდან დაწყებული გადიან საწარმოო პრაქტიკას ელექტრონული მრეწველობის საბაზო საწარმოში. ყოველ სპეციალიზაციაზე, რომლის მიხედვითაც МИЕТ - ი ამზადებს მომავალ ინჟინრებს, მუდმივად არიან მიმაგრებული მოწინავე საბაზო საწარმოზე, სადაც მათთვის გამოყოფილია რამდენიმე საბაზო ქვეგანყოფი (განყოფილებები, ლაბორატორიები, საამქროები) და მათი თემატიკა სრულად შეესაბამება მოცემულ სპეციალობას. ეს შესაძლებელს ხდის ასლებურად მომზადდეს სადიპლომო და საკურსო სამუშაოები. საკურსო სამუშაოები და სადიპლომო პროექტის სპეციალურ ნაწილს სტუდენტები ასრულებენ მხოლოდ იმ თემებზე, რომლებიც დაკავშირებულია იმ ქვეგანყოფილებების

მუშაობასთან, სადაც ისინი გადიან პრაქტიკას, თანაც საკურსო პროექტების თემები, ჩვეულებისამებრ, მიმართულია ერთი მიზნისაკენ და შეიძლება იყოს მომავალი სადიპლომო პროექტის შემადგენელი ნაწილი.

ხანგრძლივი პრაქტიკა ერთ ქვეგანყოფილებაში ქმნის შესაძლებლობას თანამედროვე წარმოების რთულ სტრუქტურაში ღრმა და გეგმაზომიერი გარკვევის, მასში აქტიური მონაწილეობის მიღების, დასრულებული შედეგების მიღწევის, რომლებსაც პრაქტიკული ღირებულება გააჩნიათ. სტუდენტის ძალიანმევის კონცენტრაცია ერთი ტიპის მოწყობილობის დამუშავებაში მონაწილეობისათვის (საკურსო მუშაობიდან დიპლომის პროექტამდე) შესაძლებლობას აძლევს მას დაეუფლოს სისტემურ მიდგომას ტექნიკური გადაწყვეტილების ძიებისათვის.

რეალური პროექტების შესრულების პროცესში კვალიფიცირებულ ინჟინრებთან ურთიერთობას დიდი ყსიქოლოგიური და აღმზრდელობითი მნიშვნელობა აქვს სტუდენტებისათვის. მათ გამოუმუშავდებათ პასუხისმგებლური დამოკიდებულება დავალებული სამუშაოსადმი, რომელიც მათთვის საკმაოდ პრესტიჟულად იქცევა.

პრაქტიკული მომზადების მთელი კომპლექსის ეფექტურობა (კერძოდ საწარმოო პრაქტიკა) არსებითად დამოკიდებულია მისი ხელმძღვანელების პედაგოგიური ქმედების შეთანხმებულობაზე.

МИЕТ-ის გამოცდილების ანალიზი და ანალოგიური ცდები გვიჩვენებს, რომ პრობლემის ამგვარი გადაწყვეტა ოპტიმალურია.

იმისათვის, რომ თავიდან იქნეს აცილებული ვიწრო სპეციალიზაციის საშიშროება, სტუდენტს, ჩვეულებრივ, აფრთხილებენ ამ საფრთხის შესახებ. მაგრამ ამგვარ გაფრთხილებებს ნაკლები სარგებლობა მოაქვთ. როგორც ცნობილია, დეკლარაციულ მოწოდებებს არა აქვთ ძალა. თავად ლექცია, იძლევა მნიშვნელოვან ეფექტს, როცა სტუდენტს საკურსო, სადიპლომო და სამეცნიერო-კვლევითი სამუშაოები ეძლევა მეცნიერული ცოდნის ინტეგრაციისათვის. ამგვარი ინტეგრაციის მოთხოვნილება და შესაძლებლობა ყალიბდება სტუდენტთა პრაქტიკაში ქმედების ბაზაზე. მაგალითად, ინდივიდუალურ საპროექტო დავალებები უნდა მოიცავდეს დისციპლინათაშორის დავალებებს, საწარმოო პრაქტიკამ კი უნდა

გაითვალისწინოს კავშირი მომიჯნავე ქვეგანაყოფებთან ან წარმოებებთან.

შემოქმედებითად მიდგომის ბოზიციიდან საგანთაშორისი კავშირების ფორმირების რადიკალურ საშუალებად ითვლება სტუდენტის მონაწილეობა ჯგუფურ პროექტებში და თემებში, დისციპლინათაშორისი საქმიან თამაშში და ერთობლივი შემოქმედების სხვა ფორმებში. მომავალი სპეციალისტის მომზადების საქმეში წარმატების მისაღწევად საჭიროა არა „ჩვენება“ თუ როგორი მეთოდით უნდა გადაწყდეს მოცემული პრობლემა, არამედ გარიანტებისა და კომბინაციების ერთობლივი ძიება. მხოლოდ ამგვარად შეიძლება გამოიღოს შედეგი სხვა დანარჩენმა შეთავაზებულმა საშუალებებმა, რომლის მიზანია ვიწრო სპეციალიზაციის მაგნე შედეგების დაძლევა.

ბრაქტიკული მომზადების დროს იზრდება მიმოხილვითი ლექციების მეთოდოლოგიური ასპექტის როლი: სტუდენტი უნდა აღიქვარვოს არა მარტო კონკრეტული მეთოდისკებით მეცნიერული, პედაგოგიურ ან საწარმოო პრობლემების გადასაწყვეტად, არამედ პროფესიონალური აზროვნების მეთოდოლოგიით, რომელიც შეიცავს მეცნიერული ძიების ძირითად ბარადიგმებს, მოწოდებულს სტუდენტებისათვის ფართო კონტექსტით ნებისმიერ, ყველაზე ვიწრო ამოცანის ამოსახსნელად. ამ პერიოდში წაკითხულ საუკეთესო სპეცკურსებს გააჩნიათ ფუნდამენტალური ცოდნის მიცემის ამოცანა. შეპყავს რა სტუდენტები სპეციალური პრობლემების სამყაროში, ამასთანავე აბრუნებს სტუდენტს მოცემული მეცნიერების შინაარსისაკენ და ამ მეცნიერების ფილოსოფიის საფუძვლებისაკენ.

მომავალი სპეციალისტის ჩამოყალიბება, გარკვეულ წილად, დამოკიდებულია იმაზე, თუ როგორი ხასიათის იქნება სადიპლომო სამუშაო: შემოქმედებითი, აღწერილობითი თუ სასწავლო-შესრულებითი. უმაღლესი სკოლის გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ სუფთა სასწავლო ამოცანები (მიღებული ცოდნის განზოგადება და გაღრმავება, დამოუკიდებელი მუშაობის ჩვევების დახვეწა და ა.შ.) საგნებით შეიძლება გადაწყდეს სტუდენტების მიერ საკურსო სამუშაოს შესრულებისას, თუმცა ამ შემთხვევაშიც უმჯობესია რეალური, შეძლებისდაგვარად, შემოქმედებითი დავალებები, გამიზნული კონკრეტული შედეგების მისაღებად და სასურველია, როგორც ზემოთ აღინიშნა, იყოს დაკავშირებული მომავალი

სადიბლომო სამუშაოს თემასთან, რომელმაც მოცემული სპეციალობის და უმაღლესის პირობებისათვის მაქსიმალურად შესაძლებელ დონეზე უნდა ატაროს შემოქმედებითი, კვლევითი, ექსპერიმენტალური ხასიათი.

მთლიანობაში პრაქტიკული მომზადების სისტემაში სტუდენტი უნდა აღჭურვოს ზოგადთეორიული და სპეციალური ცოდნით, შესაძლებლობითა და ჩვევებით; ამ სისტემაში სტუდენტს უნდა განუვითაროს პროფესიული აზროვნება და მსოფლმხედველობა, უზრუნველყოს თამამი შემოქმედებითი ძიების შესაძლებლობა, რათა მოხდეს მისი, როგორც სოციალურად აქტიური პიროვნების, მეცნიერულ და საზოგადოებრივი პროგრესისათვის მებრძოლის ფორმირება.

21. უმაღლესი დაუსწრებელი განათლება

უმაღლესი სკოლის სისტემაში განსაკუთრებული ადგილი უკავია დაუსწრებელ უმაღლეს განათლებას, რომელიც წარმოადგენს მაღალკვალიფიციური სპეციალისტის მომზადების სპეციფიკურ ფორმას საწარმოო საქმიანობისაგან მოწყვეტის გარეშე.

რაში მდგომარეობს სპეციფიკური თავისებურებანი უმაღლესი დაუსწრებელი სწავლებისა დასწრებულთან შედარებით, რაშია სირთულეები, რომელსაც ის აწყდება? ცხადია, რომ არც ერთი სახელმძღვანელო არ შეიძლება თავისთავად გასდეს მომავალი სპეციალისტის აზროვნების სკოლად. სტუდენტი უნდა დაეუფლოს არა მარტო და არა იმდენად სასწავლო ინფორმაციას, რამდენადაც პროფესიულ აზროვნებას. ის კი გამომუშავდება ძირითადად მასწავლებლის „აზროვნების სტილის“ ათვისების ფორმაში, უშუალო და დიდხნით მასთან კონტაქტში რომელიც წარმოშობს ე.წ. „სუბიექტ-ობიექტის“ ურთიერთობებს და აკავშირებს ერთმანეთთან სასწავლო ურთიერთშემდეგების აქტიურ მონაწილეებს. მხოლოდ მუდმივ პიროვნებათაშორის ურთიერთობაში წარმოიქმნება როული იერარქია სასწავლო-შემეცნებითი მოტივებისა და მიზნებისა, შესაძლებლობა არა მარტო აბსტრაქტული ცოდნის გადმოცემისა, არამედ პირადი გამოცდილებისაც. ესენია ნებისყოფის გამოწრთობა, ემოციის კულტურის განვითარება, მეცნიერული შემოქმედების ეთიკისა და

ესიოეტიკის გახსნა. ამ პირობებში მისუბუქდება სულიერი სიმდიდრის გაცვლა და ხდება მასწავლებლის პიროვნების გაგლენა სტუდენტის ხასიათზე, აზროვნებაზე და ბედზე. დაუსწრებელი სწავლება მისი ფორმალური დაყენების პირობებში ხელს უწყობს „სუბიექტ-ობიექტის“ ურთიერთობების შექმნას. სტუდენტებს ურთიერთობა აქვთ არა პედაგოგთან, არამედ წიგნთან (შესწავლის ობიექტთან), თანაც თავად ეს, გაანგარიშებულია არა პიროვნულ შემოქმედებაზე, არამედ ცოდნის გადაცემაზე. რა თქმა უნდა, დაუსწრებელი სწავლებისათვის დამახასიათებელი ნაკლოვანებები არ არის გადაულახავი და დაუძლეველი. მაგრამ ექვგარეშეა, რომ ფსიქოლოგიურ-პედაგოგიური შესაძლებლობანი დაუსწრებელი სწავლებისა საგრძნობლად განსაზღვრულია. დაუსწრებელის სტუდენტი, ბირველ რიგში, უნდა ფლობდეს საკმაოდ მდიდარ ინტელექტუალურ პოტენციალს, რათა შესძლოს უმაღლესი სასწავლებლის სასწავლო ამოცანების გადაწყვეტა.

ამავე დროს დაუსწრებელ სწავლებას გააჩნია გარკვეული უპირატესობანიც: ძირითადად ის წარმოადგენს პრაქტიკოსთა სწავლებას, რომლებიც სპეციალობის მიხედვით მუშაობენ და წარმოებისაგან მოუწყვეტლად იძენენ უმაღლეს განათლებას, ამისათვის მათ უკვე გააჩნიათ გარკვეული სოციალური გამოცდილება ყოველდღიური მოღვაწეობის სახით.

დაუსწრებელი უმაღლესი განათლების უპირატესობათა გამოხატულება და რუალური სიძნელების დაძლევა ითვალისწინებს შემდეგი უმთავრესი საკითხების გადაწყვეტას. 1) სტუდენტის დამოუკიდებელი მუშაობის რაციონალურ ორგანიზაციას; 2) არჩეული სპეციალობის მიხედვით წარმოებაში მისი მუშაობის სწორად ორგანიზაციას; 3) უმაღლესისა და წარმოების მოთხოვნათა ერთიანობის უზრუნველყოფა სპეციალისტის მომზადებისათვის; 4) უმაღლესის დაუსწრებელ განყოფილებაზე სასწავლო-აღმზრდელობითი პროცესის ოპტიმალურ ორგანიზებას. აქედან გამომდინარე ნათელია, რომ დაუსწრებელი ფაკულტეტის კავშირი წარმოებასთან და სკოლასთან დაუსწრებელი სწავლების წარმატების აუცილებელი პირობაა.

უმაღლესმა სასწავლებელმა ძირითადი ყურადღება უნდა მიაქციოს სტუდენტთა დამოუკიდებელი მუშაობის ორგანიზებას, ამისათვის ის უნდა უზრუნველყოს დამხმარე სასწავლო და

მეთოდური სახელმძღვანელოებით. სწავლების ფორმის სპეციფიკა აუცილებელს ხდის შეიქმნას სპეციალური სერია სახელმძღვანელოებისა, რომელიც დაეხმარება სტუდენტებს გამოიმუშაონ დამოუკიდებელი მუშაობის ჩვევები, მოახდინონ ცოდნის შეძენის თვითკონტროლის ორგანიზება და მოპოვებული პრაქტიკული გადაწყვეტილებების თვითშემოწმება.

დაუსწრებელი სწავლების სპეციფიური თავისებურებანი და სიძნელეები იწვევს კარგი სახელმძღვანელოების საჭიროებას. ასეთი სახელმძღვანელოები უნდა შეიქმნას უმაღლესი სასწავლებლის კათედრებზე.

სტუდენტის დამოუკიდებელი მომზადება მნიშვნელოვანია, მაგრამ არ არის ერთადერთი დაუსწრებელი უმაღლესი განათლების სისტემაში. სასწავლო-აღმზრდელობითი პროცესი დაუსწრებელი სწავლების სტუდენტისათვის მიმდინარეობს უმაღლესი სასწავლებლის კედლებში, სადაც ის ცხადდება საგამოცდო სესიაზე და იქცევა დროებით „დასწრებულად“. ფსიქოლოგიურ-პედაგოგიური ასპექტი ამ მუშაობისა აიგება სამი უმთავრესი ბირობის გათვალისწინებით: 1) დროის მკაცრი შეზღუდვა; 2) დაყრდნობა სტუდენტების სესიისათვის დამოუკიდებელ მომზადებაზე და 3) არჩეული სპეციალობის მიხედვით წარმოებაში მათი მუშაობის გამოცდილებასზე.

დაუსწრებელთა ლექციებზე ძირითადად აქცენტირება ხდება საერთო თეორიულ მომზადებაზე, იგი ძირითადად მოიცავს სასოგადოებრივ დისციპლინებს. დროის უკმარისობის გამო დაუსწრებელი განყოფილების სტუდენტებთან იკითხება მიმოხილვითი ლექციები. რისთვისაც შეირჩევა ყველაზე მნიშვნელოვანი და რთული თემები. მიმოხილვითი ლექციების ფუნქცია იმაში მდგომარეობს, რომ ისინი უფრო მეტად, ვიდრე დღის განყოფილებასზე, უნდა იქცნენ დამოუკიდებელი აზროვნების სკოლად და აღზრდის ძლიერ საშუალებად.

დაუსწრებელთათვის ლექციის ეფექტურობის გაზრდას ხელს უწყობს ლექციის პრობლემური ხასიათი. პრობლემური ლექციები იკითხება დიალოგურ რეჟიმში. ლექტორმა ლექციაში პრობლემა არა მხოლოდ უნდა წარმოაჩინოს და დააყენოს აუდიტორიის წინაშე, არამედ მსმენელები კანაწყოს კიდევ კითხვების დასაყენებლად, მათთან კონტაქტის განმტკიცებითა და ქეშმარიტების ერთობლივი ძიების ატმოსფეროს შექმნით.

ძირითადი აქცენტი ლექციებში კეთდება ზოგადთეორიულ მომზადებაზე. დაუსწრებელი სწავლების სისტემაში სპეციალისტის მომზადების ბევრი პრაქტიკული დეტალის ამოღება საწარმოო პრაქტიკიდან დაკავშირებულია იმასთან, რომ დაუსწრებელი სწავლების სტუდენტთა უმრავლესობა უკვე მუშაობს არჩეული სპეციალობის მიხედვით. მაგრამ, სესიებზე საათების უმრავლესობა, განსაკუთრებით ტექნიკური განათლების სისტემაში, ეთმობა ლაბორატორიულ მეცადინეობებს, რამეთუ უმაღლესი დაწესებულების კედლებს მიღმა, როგორც წესი, სტუდენტს არ შეუძლია შეიძინოს სათანადო ჩვევები მუშაობისა აბარატურასთან და საზომ ხელსაწყოებთან და მიიღოს აუცილებელი ექსპერიმენტალური მომზადება.

სამწუხაროდ, დროის ეკონომიის გამო სხვა პრაქტიკული მეცადინეობები და სემინარები ტარდება, როგორც წესი, ძალიან მცირე მოცულობით, რის შედეგადაც სტუდენტებს არ ჰყოფნით არა მარტო გამოცდილება ზოგაერთი მნიშვნელოვანი პრაქტიკული, განსაკუთრებით კი თეორიული პრობლემების ანალიზის, არამედ კოლექტიური მუშაობის გამოცდილებაც კი, მათ რიცხვს განეკუთვნება სემინარები, რომლებიც მიმდინარეობს დისკუსიის სახით სადავო საკითხებზე, საქმიანი თამაშობები, (მაგალითად, მმართველობითი, პედაგოგიური, პრობაგანდისტული და ა.შ.) ამჟამად დაუსწრებელი სწავლების ამ ფორმების განვითარების აუცილებლობას განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა. საკურსო და სადიპლომო სამუშაოს შესრულების სტადიაზე დაუსწრებელი სწავლების უპირატესობას წარმოადგენს დაჯალების მიცემა რეალურ პროექტზე, რომელიც არჩეული სპეციალობით მუშაობასთან არის დაკავშირებული.

დაუსწრებელი უმაღლესი განათლების სისტემის შემდგომი დახვეწა დაკავშირებულია დაუსწრებელი სწავლების სტუდენტის სასწავლო-შემეცნებითი მოღვაწეობის ფსიქოლოგიურ-პედაგოგიური სპეციფიკის გათვალისწინებით სახლში, უმაღლესში და წარმოებაში. შეიძლება ფირზე ჩაწერილი ლექციების კურსის მიწოდება მედაუსწრებლედ ორსულ და მცირეწლოვანი ბავშვების სტუდენტი დედებისათვის და ამით დიდ ღახძარებას გავუწევთ მათ სპეციალობაში მოსამზადებლად.

22. საუნივერსიტეტო სწავლების ფუნქციები

დიდხანს საუნივერსიტეტო სწავლების ძირითად ფუნქციად სტუდენტისათვის მეცნიერული ინფორმაციის გადაცემა და გაანალიზება მიიჩნეოდა. სტუდენტს უნდა შეეძინა მეცნიერული ცოდნა და პროფესია. სინაპდვილეში კი ცხოვრება ყოველთვის მეტს მოითხოვდა და მოითხოვს საუნივერსიტეტო სწავლებისაგან. თანამედროვე საუნივერსიტეტო სწავლებაზე დაკვირვებიდან გამომდინარე დასტურდება სწავლების სამი ძირითადი ფუნქციები: 2) საგანმანათლებლო, 1) აღმზრდელ ოგითა და 3) განმავითარებელი.

სწავლების აღმზრდელობითი ფუნქცია გულისხმობს შეძენილი ცოდნის საფუძველზე ბიროვნების სრულყოფის მიზნის განხორციელებას. იგი დაკავშირებულია მსოფლმხედველობის ფორმირებასთან, გონებრივი, ზნეობრივი, შრომითი, ფიზიკური, ესთეტიკური აღზრდის შინაარსის გამდიდრებასთან. „ვინც კარგად ესწავლის, ის კარგადაც ზრდის“-წერ კ.დ. უშინსკი. ცხოვრება ცხადყოფს ამ შეხედულების ჭეშმარიტებას.

სწავლების საგანმანათლებლო ფუნქცია გულისხმობს შეძენილი ცოდნის საფუძველზე ბიროვნების მომზადებას იმისათვის, რომ იგი წარმატებით იყენებდეს ცოდნას პრაქტიკაში როგორც ჭეშმარიტების დაცვისათვის, ისე, ჯანსაღი საზოგადოებრივი ურთიერთობების განმტკიცებისათვის. ადოლფ ფისტერეგმა ეს იდეა ასე გამოხატა: „ბრძოლა სიმართლისა და სამართლიანობისათვის“.

სწავლების განმავითარებელი ფუნქცია, შედარებით ფართო შინაარსითაა წარმოდგენილი. იგი ორი მთავარი ასპექტით განიხილება: 1) ფსიქოლოგიური და 2) პედაგოგიური.

განმავითარებელი ფუნქციის ფსიქოლოგიურ ასპექტში მოიზრება ზრუნვა ადამიანისათვის თანდაყოლილი იმ ფსიქო-ფიზიკური უნარების განვითარებისათვის, რომელთა საფუძველზე ახალგაზრდა წარმატებით იძენს ცოდნას და იღებს აღზრდას. ეს უნარებია: აღქმა, მეხსიერება, ყურადღება, აზროვნება, მეტყველება, მოქმედება. სხვანაირად მათ ინტელექტუალურ უნარებსაც უწოდებენ. რაც უფრო განვითარებული და სრულყოფილია ეს უნარები, მით უფრო სრულყოფილია

შეძენილი ცოდნა როგორც მოცულობით, ისე ხარისხის თვალსაზრისით.

განმავითარებელი ფუნქციის პედაგოგიური ასპექტში მოიაზრება სტუდენტის მომზადება სწავლების პროცესისათვის დამახასიათებელი წინააღმდეგობების დაძლევისათვის. სწავლების პროცესში სამ ძირითად წინააღმდეგობაზე მიუთითებენ: 1) წინააღმდეგობა, რომელიც არსებობს (წარმოიქმნება) პროგრამული მასალის სიძნელის დონესა და სტუდენტისათვისების უნარის დონეს შორის. სწავლება განმავითარებელია, როცა სტუდენტი შეგნებულად დასძლევს პროგრამული მასალის სიძნელის დონეს.

2) წინააღმდეგობა, რომელიც არსებობს (წარმოიქმნება) შეძენილი მეცნიერული ცოდნის პრაქტიკაში გამოყენების გზაზე. ცოდნა ძალაა, როცა იგი ცხოვრებაში გამოიყენება. ხშირ შემთხვევაში სტუდენტს უჭირს შეძენილი თეორიული და მეცნიერული ცოდნის პრაქტიკაში გამოყენება. ამ პრობლემის გადაწყვეტის აუცილებლობა ყოველთვის უნდა ახსოვდეს როგორც პროფესორს, ისე სტუდენტს.

3) წინააღმდეგობა, რომელიც არსებობს (წარმოიქმნება) ახალი საჭირო ცოდნის დამოუკიდებლად შეძენის გზაზე. ილია ჭავჭავაძე წერდა: ვერც ერთი საშუალო და უმაღლესი სკოლა ადამიანს ვერ შესძენს იმდენ ცოდნას, რამდენიც ცხოვრებაშია საჭირო. ვინც რაიმე წარმატებას მიაღწია მეცნიერებასა. და მწერლობაში, ყველამ თვითგანათლებითა და დამოუკიდებელი შრომით მიაღწია. თავის საწადელს ილია ჭავჭავაძის ეს ბრძნული შეგონება დღესაც აქტუალურია. უმაღლეს სასწავლებელში ცოდნისა და პროფესიის შეძენასთან ერთად მომავალში სპეციალისტმა სწავლაც უნდა ისწავლოს, რათა მან წარმატებით შესძლოს თანამედროვე პოლიტიკური და მეცნიერული ინფორმაციის უხე ნაკალში ახალი და საჭირო ცოდნის დამოუკიდებლად შეძენა.

ამრიგად, სწავლება განმავითარებელია თუ სწავლების პროცესში

1) სისტემატიურად ვითარდება ადამიანში თანდაყოლილი ფსიქო-ფიზიკური (ინტელექტუალური) უნარები (აღქმა, მეხსიერება, ყურადღება, აზროვნება, მეტყველება, მოქმედება); 2) თუ სტუდენტი წარმატებით სძლევს პროგრამული მასალის

სიძნელის დონეს და შეგნებულად იოვისებს შეცნიერულ ცოდნას;
3) თუ შეძენილი ცოდნას შეგნებულად და წარმატებულად
იყენებს პრაქტიკაში და 4) თუ ახერხებს ახალი, საქირო ცოდნის
დამოუკიდებლად შეძენას პოლიტიკური და მეცნიერული
ინფორმაციის ქარბ ნაკადში, ანუ სტუდენტი თუ სწავლობს
სწავლას.

აღმზრდელობითი მუშაობა უმაღლეს სასწავლებელში

1. სტუდენტობა, როგორც სოციალური ჯგუფი

სტუდენტობა განსაკუთრებულ როლს ასრულებს შრომის საზოგადოებრივ დანაწილებაში. ამ დროს იგი სწავლის ფორმით განასახიერებს თავის მონაწილეობას მწარმოებლურ შრომაში. მართალია, სწავლითა და ცოდნის შეძენით იგი არ ქმნის მატერიალურ ღირებულებას და, ერთი შეხედვით, თითქოს არც ადგილი არ უნდა ჰქონდეს მწარმოებლურ შრომაში, მაგრამ საკითხს თუ პერსპექტივის პოზიციებიდან შევხედავთ, სტუდენტის შრომა ცოდნის შეძენისათვის, — რითაც იგი მომავალი ცხოვრებისათვის ემზადება, — დიდი შრომაა; დასაბუთებულია, რომ თვით სწავლის პროცესი უმაღლესი სასწავლებელში განაპირობებს სტუდენტის ჩართვას საზოგადოებრივ ურთიერთობებსა და სოციალურ ღირებულებათა ათვისებაში, სტუდენტობა აქტიურად უროიერთმომქმედებს სხვადასხვაგვარ სოციალურ წარმონაქმნებთან. ასევე ცნობილია, რომ უმაღლეს სასწავლებელში სწავლის სპეციფიკის ერთ-ერთი ასპექტი არის ისიც, რომ სწავლის პროცესში ყალიბდება სტუდენტის -- მომავალი სპეციალისტის — აქტიური ცხოვრებისეული პოზიცია და მისი დაკავშირება სხვადასხვა სოციალურ ჯგუფებთან.

სტუდენტობა საზოგადოებრივი ცხოვრების უდიდესი ინტელექტუალური პოტენციალის განსახიერებაა. მისი განათლების დონე და ხარისხი მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს საზოგადოებაში პოლიტიკურ და მორალურ-ფსიქოლოგიურ ატმოსფეროს.

სტუდენტობის ასაკი მნიშვნელოვანია იმითაც, რომ ფაქტიურად ამ ასაკში მიმდინარეობს სტუდენტის სოციალური მომწიფების დასრულების აქტიური პროცესი. ამ პროცესის ხილული ნიშნებია — სპეციალობის შეძენა, შრომითი აქტივობა, საკუთარი ოჯახის შექმნისა და შვილების აღზრდის შესაძლებლობა. მომავალი სპეციალისტის სოციალური სიმწიფე,

აგრეთვე, გულისხმობს თითოეული სტუდენტის მიერ საზოგადოებისათვის აუცილებელ სოციალურ როლთა ერთობლიობის დაუფლებას (სპეციალისტის, მშობლის, საზოგადო მოღვაწის და ა. შ. მოვალეობანი).

სტუდენტობა წარმოადგენს საზოგადოების სწრაფადმზარდ სოციალურ ჯგუფს. განსაკუთრებით გაიზარდა საზოგადოების ამ ჯგუფის როლი ჩვენს დროში, როცა არნახულად მომრავლდა საერო ანუ არასახელმწიფო უმაღლესი სასწავლებლის რაოდენობა.

2. სტუდენტური ასაკის ფსიქოლოგიური თავისებურებანი.

უმაღლეს სასწავლებელში სწავლის პერიოდი ემთხვევა სიყმაწვილის მეორე პერიოდს, ანუ მოწიფულობის პირველ პერიოდს და იგი ხასიათდება პიროვნული თვისებების ჩამოყალიბების ინტენსიურობით. ამ ასაკში ზნეობრივი განვითარების მთავარი დამახასიათებელი ნიშანია ქცევის შეგნებული მოტივირების გაძლიერება. შესამჩნევად გამოიკვეთება ის თვისებები, რომლებიც შედარებით სუსტად ვლინდება უფროსკლასელთა ასაკში — მიზანსწრაფულობა, გამბედაობა, დაჟინებულობა, დამოუკიდებლობა, პრინციპულობა, ინიციატივობა, საკუთარი თავის ფლობის უნარი და ა. შ. სტუდენტურ ასაკში შესამჩნევად იზრდება მორალური ღირებულებებისადმი (ცხოვრების მიზანი, ცხოვრების წესი, მოვალეობა, სიყვარული, ერთგულება და ა. შ.) ინტერესი.

ამასთან ერთად, ასაკობრივი ფსიქოლოგიისა და ფიზიოლოგიის სპეციალისტები შენიშნავენ, რომ 17-19 წლის ასაკის ახალგაზრდაში ჯერ კიდევ სათანადოდ არ არის განვითარებული საკუთარი ქცევის დარეგულირების ადამიანური უნარი. ახალგაზრდას ჯერ კიდევ არ შესწევს საკუთარი ქცევების წინასწარ განჭვრეტის უნარი. საქმე იმაშია, რომ შეიძლება ამ ქცევებს ყოველთვის არ ედოს საფუძვლად საზოგადოებრივად ღირებული მოტივები. 19-20 წლის ასაკი — ეს არის უანგარო მსხვერპლისა და სრული თვითგამოვლენის (და არაიშვიათად უარყოფითი თვითგამოვლენის) პერიოდი. ცნობილია, რომ სიყმაწვილის ასაკში სურვილი და მისწრაფება ყოფილიყო უფრო ადრე, ვიდრე ნებისყოფა და ნასიათი. სუსტი

ცხოვრებისეული გამოცდილების გამო სტუდენტი ახალგაზრდობა ზოგჯერ ერთმანეთში ურევს იდეალსა და ილუზიას (იდეალურსა და ილუზიურს), რომანტიკასა და ეგზოტიკას (რომანტიკულსა და ეგზოტიკურს). სიყმაწვილის ასაკი თვითდაკვირვების, თვითაღზრდის, თვითანალიზის, თვითშეფასების აქტიური ხანაა, რომელსაც გონიერი პედაგოგიური მართვა და ხელმძღვანელობა სჭირდება. სტუდენტის მხრივ თვითშეფასება კარგად გვლინდება იდეალურსა და რეალურის შედარების დროს. მაგრამ სიძნელესა და სირთულეს ქმნის ის, რომ სტუდენტის იდეალური „მე“ ჯერ კიდევ არ არის კარგად შემოწმებული და მასში შეიძლება ბევრი რამ იყოს შემთხვევითი. ასევე, რეალური „მე“ ჯერ კიდევ არ არის ყოველმხრივ შეფასებული ან თვით ბიროვნების, ან საზოგადოებრივი აზრის მიერ. ეს არის ის ობიექტური წინააღმდეგობანი, რომელიც არსებობს ახალგაზრდა კაცის ბიროვნების ფორმირების პროცესში და რასაც შეუძლია გამოიწვიოს ბიროვნების თავისთავში გაურკვევლობა და დაურწმუნებლობა. ასეთი სიტუაციიდან კი, ბირველ რიგში, იღებს სათავეს აგრესიულობა, მოურიდებლობა, თავხედობა, ჭირვეულობა, რაც საბოლოო ფორმით საკუთარი არასრულფასოვნების კომპლექსის სახით ჩამოუყალიბდება ბიროვნებას.

უმაღლეს სასწავლებელში ჩვენი ჰენგროლივი მუშაობისა და სტუდენტთა განვითარებაზე დაკვირვებების შედეგად შევნიშნავთ, რომ სტუდენტში სასწავლო პროცესისადმი დამოკიდებულების, არჩეული პროფესიის მიმართ ინტერესის გაძლიერების, მისი, როგორც ბიროვნების, შემდგომი სრულყოფისათვის დიდი მნიშვნელობა აქვს უმაღლეს სასწავლებელში სწავლების ბირველი თვეების შთაბეჭდილებებს, სტუდენტს უყალიბდება მისთვის ადრე უცნობ ლექტორებთან შეხვედრებით (ლექციებზე, ურთიერთობებში), სწავლების რეჟიმის გათავისებით, თანაკურსელებთან ურთიერთობებში, ბირველი ალტაცებებითა თუ იმედგაცრუებით და ა. შ. ყოველივე ამას უმაღლეს სასწავლებელში მოღვაწე პედაგოგი გულდასმით უნდა დააკვირდეს, გაიაზროს და მიღებული შედეგები გაითვალისწინოს შემდგომ მუშაობაში.

უმაღლეს სასწავლებელში ჩარიცხვა, ფაქტია, რომ განამტკიცებს ახალგაზრდა კაცის რწმენას საკუთარი

ძალებისადმი, ბადებს მოწადინებას იცხოვროს სისხლსავე და საინტერესო ცხოვრებით. მაგრამ II და III კურსის სტუდენტებს არაიშვიათად უჩნდება კითხვა — სწორად აირჩია თუ არა პროფესია და უმაღლესი სასწავლებელი. III კურსის დასასრულს, როგორც ცნობილია, საბოლოოდ წყდება საკითხი პროფესიული თვითგამორკვევისა, რის შედეგად სტუდენტი ან განაგრძობს მუყაითად მუშაობას არჩეული სპეციალობის კარგად დაუფლებისათვის, ან აღმოაჩენს თავის თავში, რომ ეს პროფესია და სპეციალობა არ არის მისი მოწოდება და უმაღლესი სასწავლებლის დამთავრების შემდეგ არ ფიქრობს განაგრძოს მუშაობა ამ დარგში. ეს ხდება, უმეტესად, პედაგოგიური პროფილის უმაღლეს სასწავლებლებში. მასწავლებლობა ერთობ ძნელი პროფესიაა. შეიძლება სპეციალობაში (ფილოლოგი, ისტორიკოსი, მათემატიკოსი, ფიზიკოსი, ბიოლოგი, ქიმიკოსი და ა. შ.) კარგად იყოს ახალგაზრდა მომზადებული, მაგრამ ვერ ახერხებდეს მასწავლებლობას, ანუ ვერ ახერხებდეს მეცნიერული ცოდნის პედაგოგიზაციას და მოსწავლისათვის მის გადაქცევას მისაწვდომად. ამიტომ ბევრი არიდებს თავს შემდგომში პედაგოგიურ სარბიელზე მოღვაწეობას. ახლა, როცა უმაღლესი სასწავლებლები გადადის სწავლების ორსაფეხურიან სისტემაზე (4+2) ბაკალავრებისა და მაგისტრების მომზადებაზე — შესაძლოა ამან მეტად შეუწყოს ხელი სიცხადის შეტანას სტუდენტის პროფესიულ ორიენტაციაში.

უმაღლეს სასწავლებელში სწავლების შესამე-მეოთხე წელს შეიმჩნევა სტუდენტთა შორის პიროვნებათაშორისი ურთიერთობების სისტემაში მოყვანის ძლიერი ტენდენცია. ახალგაზრდები არკვევენ დამოკიდებულებებს სტუდენტურ ჯგუფებს შორის. ამ ეტაპზე ინტენსიური ხდება მომავალ ოჯახზე ფიქრი და სხვა საოჯახო პრობლემებზე დაფიქრება. სტუდენტი უკრიტიკოდ არ ღებულობს დავალებას, წინა პლანზე იწევს პირადი და საზოგადო ინტერესების შესაბამისობა. სტუდენტის ცხოვრებაში დიდ ადგილს იკავებს „ცხოვრების მეგობრის“ შერჩევის პრობლემა, რასაც უშუალო კავშირი აქვს სტუდენტის სწავლისა და საზოგადო საქმიანობის შინაარსთან, ხასიათთან, მიმართულებასთან. საპირისპირო სქესისადმი ინტერესი მნიშვნელოვან როლს ასრულებს სტუდენტთა აზროვნებასა და ქცევაში. მაგრამ შეცდომა იქნებოდა ამაში მხოლოდ ნეგატიური

მოგლენები დაგვენასა. ინტიმური დამოკიდებულებები არაიშვიათად უკეთესი სწავლის სურვილსა და, საერთოდ დადებითი ინტერესების გაძლიერებას იწვევს ახალგაზრდებში. სამწუხაროდ სტუდენტური ოჯახები ჯერ კიდევ არ გამხდარა პედაგოგიკის, ფსიქოლოგიისა და სოციოლოგიის სპეციალური კვლევის საგანი.

სტუდენტთა ასაკობრივი და ინდივიდუალური თავისებურებებზე მსჯელობის დროს არ უნდა დავივიწყოთ, რომ ბიროვნების ფორმირების ღერძი გადის ბიროვნების მსოფლმხედველობაზე. ბიროვნების მსოფლმხედველობის ფორმირებაში აღზრდისა და განათლების გარდა დიდ როლს ასრულებს ქვეყნის საზოგადოებრივ-პოლიტიკური და ეკონომიკური ურთიერთობები და სტრუქტურა, ახლა, როცა ქვეყანა ახალ პოლიტიკურ და ეკონომიკურ ურთიერთობებზე გადადის, ამასთან, როცა ქვეყანა ეროვნული დამოუკიდებლობისა და სუვერენული სახელმწიფოს იმიჯს იმკვიდრებს, ახალგაზრდა სპეციალისტების კარგად აღზრდას სასიცოცხლო მნიშვნელობა გააჩნია დემოკრატიული საზოგადოების ჩამოყალიბებისათვის. ეს რთული და გარდამავალი პერიოდი ჩვენი ქვეყნის ცხოვრებაში, ბუნებრივია, წინააღმდეგობების დაძლევის გზით მიმდინარეობს. მაგალითად, საგანგაშოდ მიგვაჩნია თბილისის ივ. ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სტუდენტთა ერთი ჯგუფის გამოსვლა სემესტრული გამოცდებისა და ჩათვლების გაუქმების მოთხოვნით იმ მოტივით, რომ ასეთი გამოცდები და ჩათვლები, თითქოს, არ ტარდებოდეს დასავლეთის ცივილიზებულ ქვეყნებში. სინამდვილეში უცხოეთის არც ერთი ცივილიზებული ქვეყნის უმაღლეს სასწავლებელში სემესტრული ჩათვლები და გამოცდები გაუქმებული არ არის. იქნებ იქ სტუდენტთა ცოდნა-ჩვევების შეფასება სხვა ფორმებით ხორციელდება, მაგრამ ის, რომ სტუდენტის მიერ შეძენილი ცოდნის მოცულობა და ხარისხი უნდა შემოწმდეს და შეფასდეს, ეს თვით უმაღლესი კვალიფიკაციის სპეციალისტთა მომზადების ლოგიკიდან გამომდინარეობს. კიდევ მეტი, აღმზრდელობითი მუშაობის მიზნის ერთ-ერთ მთავარ შემადგენელ მომენტს უნდა შეადგენდეს შეძენილი ცოდნის მოცულობის და ხარისხისათვის სტუდენტის ბირადი პასუხისმგებლობის აღზრდა. სწორედ ამ

ბასუსისმგებლობის შეგნებით შეიძლება მაღალი კვალიფიკაციის სპეციალისტის მომზადება თანამედროვე სტანდარტების ღონეზე.

3. უმაღლეს სკოლაში აღმზრდელობითი მუშაობის თავისებურებანი

უმაღლესი სკოლის სტუდენტის აღზრდა ისეთივე აქტუალურია, როგორც საშუალო სკოლის მოსწავლისა. მართალია, მოსწავლის ბიროვნება საშუალო სკოლაში სათანადო პედაგოგიკურ-სააღმზრდელო საშუალებათა შემოქმედების გზით ყალიბდება, მაგრამ არ შეიძლება ითქვას, რომ, აქ, საშუალო სკოლაში, მთავრდება აღზრდა, და უმაღლესმა სასწავლებელმა მხოლოდ პროფესიული სწავლებისა და განათლების საკითხებზე უნდა იზრუნოს. ჯერ ერთი, სწავლება, სადაც არ უნდა მიმდინარეობდეს ის (საშუალო თუ უმაღლეს სასწავლებელში), აღმზრდელობით მნიშვნელობას არ კარგავს; მეორეც, თვით აღზრდისათვის სპეციალურ ღონისძიებათა გამოყენებაც აუცილებელია არა მარტო უმაღლეს სასწავლებელში, არამედ მისი დამთავრების შემდეგაც და ეს იმიტომ, რომ შრომა, საზოგადოებრივი ცხოვრება, საწარმოო კოლექტივი ყოველთვის ინარჩუნებს აღმზრდელობით როლს და ამით სკოლაში შემუშავებულ რომელიმე თვისებას კიდევ უფრო განამტკიცებს, ან წინათ შეძენილ ზოგიერთ დასაგმობ თვისებას აღმოფხვრის და აწარმოებს ხელახალ აღზრდას.

აღზრდის ეს პროცესი, როგორც საშუალო სკოლაში, ისე უმაღლეს სასწავლებელში ორი — გარემოს სტიქიური შემოქმედებისა და სპეციალურად შერჩეული ღონისძიებების გამოყენების — გზით მიმდინარეობს.

სტუდენტის გარემო არ არის შემოსაზღვრული მარტო უმაღლესი სკოლით. მას ურთიერთობა აქვს მრავალი პროფესიის ადამიანთან, დაწესებულებასთან. სტუდენტს ინსტიტუტის გარეთ ჰყავს მეგობრები, ისინი ერთმანეთს ხვდებიან ოჯახში, სუფრასთან, საცეკვაო მოედანზე და ა.შ. ყველა ასეთი შეხვედრა და ურთიერთობა აღზრდის თვალსაზრისით არ არის უმნიშვნელო; სტუდენტი ასეთ ბირობებშიც იძენს სოციალურ თუ სწავლებრივ თვისებებს. ამ გზით შენაძენი თვისებები არ არის გათვალისწინებული, ეს თვისებები სტიქიურ შენაძენად ითვლება,

რის გამოც პედაგოგიკურ პროცესად არ იწოდება. მეორე მხრივ, უმაღლეს სასწავლებელში სტუდენტი პედაგოგიკურად ორგანიზებულ და წინასწარდასახულ, გეგმიან ზემოქმედებას განიცდის, აქ, უმაღლეს სასწავლებელში, არა მარტო სასწავლო, არამედ საადმინრდლო საქმეც გეგმაზომიერი და შეგნებული ხასიათისაა. ამ გარემოს პედაგოგიკური ანუ საადმინრდლო სინამდვილე ეწოდება, რომელსაც პედაგოგიკა შეიწავლის.

ჩვეულებრივ, აღზრდა ესმით როგორც ფართო, ისე ვიწრო მნიშვნელობით. ასეთი გაგება უბრალო საუბრისა და მეცნიერული მსჯელობის დროსაც გვხდება. როცა აღზრდას ფართო მნიშვნელობით ხმარობენ, მაშინ აღზრდაში განათლებასაც გულისხმობენ. ასეთ შემთხვევაში კარგად აღზრდილი ნიშნავს იმას, რომ ახალგაზრდა ავლენს ქცევის მაღალ კულტურას, იცავს ზნეობრივ ნორმებს, ამავე დროს იგი განათლებულიც არის, იცის მეცნიერების რომელიმე დარგი, ერკვევა ხელოვნებისა და ლიტერატურის საკითხებში, აქვს მუსიკალური განათლება და სხვ. მაგრამ როცა აღზრდა უფრო შეკვეცილი მნიშვნელობითაა ნახმარი, მაშინ მასში განათლება კი არ იგულისხმება, არამედ ბიროვნების მხოლოდ ყოფა-ქცევა, ზრდილობის წესებით, ეტიკეტით მოქმედება; ამ შემთხვევაში აღზრდა ზნეობრივი აღზრდის მნიშვნელობითაც იხმარება, მაგრამ როგორი მნიშვნელობითაც არ უნდა ვიხმაროთ აღზრდა, აშკარაა რომ ორივე საზოგადოებრივი ცხოვრების ბირობების, საზოგადოებრივი ყოფიერებისაგან იძენს შინაარსსა და მიმართულებას. საზოგადოებრივი ყოფიერება, როგორც ცნობილია, წარმოშობს თავისი შესატყვისი შეგნების შინაარსს, რომლის შეთვისება აღზრდის ამოცანად არის აღიარებული. როგორც არის საზოგადოებრივი ყოფიერება. როგორიცაა საზოგადოების მატერიალური ცხოვრების ბირობები, ისეთივეა მისი იდეები, თეორიები, შეხედულებები.

საზოგადოებრივი ცხოვრების განვითარებამ შექმნა რეალური ბირობები ადამიანების მორალურ-პოლიტიკური ერთიანობისათვის და დემოკრატიის აგების ამოცანები დასახა. ამიტომ ჩვენ გვესაჭიროება ისეთი ადამიანი, რომელიც შეძლებს დემოკრატიული საზოგადოების აშენებას; აქედან მომდინარეობს ჩვენი აღზრდის იდეალი, მისი შინაარსი.

სტუდენტთა საუნივერსიტეტო ცხოვრება მჭიდროდ არის დაკავშირებული სტუდენტურ თვითმმართველობასთან. საზოგადოებრივი ცხოვრების დემოკრატიზაციის პროცესი თავითავში მოიცავს საუნივერსიტეტო ცხოვრების დემოკრატიზაციას. ეს არის მხოლოდ ქართული უნივერსიტეტის პრობლემა. იგი მსოფლიოს წამყვანი ქვეყნების ყველა უნივერსიტეტში რეალობას წარმოადგენს. პირველ რიგში გასარკვევია სტუდენტური თვითმმართველობის მიზანი, კომპეტენცია და მოქმედების მასშტაბები. სტუდენტური თვითმმართველობა სტუდენტთა ცხოვრების სფეროს მოიცავს. მისი მიზანია ახალგაზრდობის დარაზმვა ცოდნის შეძენისა და შეძენილი ცოდნის მოცულობისა და ხარისხისათვის სტუდენტთა ბირადი ბასუხისშეგებლობის ამაღლებისათვის. მაგრამ ის რაც 2001 წლის დასაწყისში თბილისის ივანე ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტში სტუდენტთა და ასპირანტთა კავშირისა და სტუდენტთა თვითმმართველობის არჩევნების დროს გამოვლინდა, ფაქტიურად შორდება სტუდენტური ცხოვრების სფეროს. ცხადია, მხოლოდ კმაყოფილების გრძნობა უნდა გამოიწვიოს უნივერსიტეტის იმ ბათოსმა, რაც უმაღლესი სასწავლებლის მუშაობის უკეთესობისაკენ განვითარებას დააჩქარებს. მაგრამ როცა წამოწყებული კომპანია მიმართულია საყოველთად აღიარებული ავტორიტეტების დამხობისაკენ და სასესიო ჩათვლა-გამოცდების გაუქმებისაკენ, — იგი უფრო საუნივერსიტეტო ცხოვრების ორგანიზაციის მექანიზმის მოშლას გულისხმობს, ვიდრე უკეთესად მოწყობას.

სამართლიანად შენიშნავენ თბილისის ივანე ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ცნობილი ავტორიტეტები პროფესორები ნოდარ ამაღლობელი, ლევან ალექსიძე, თამაზ გამყრელიძე, რისმაგ გორდეზიანი, გურამ ოვეზაძე, გივი ინწკირველი, მარიამ ლორთქიფანიძე, ლევან ჩენაბდუ კოლექტიურ წერილში — „უბირველეს ყოვლისა უნივერსიტეტი“ — თვითმმართველობის განვითარებისათვის ხელის შეწყობა არ გულისხმობს როლების გაცვლას პროფესორებსა და სტუდენტობას შორის, მასწავლებლის და სასწავლო პროგრამების შემდგენელის ფუნქციის მისთვის დაკისრებას, ვისი მოვალეობაც, უბირველეს ყოვლისა სწავლაა. ფუნქციების ამგვარი აღრევა მსოფლიო საუნივერსიტეტო

განათლების ისტორიაში ყოველთვის დიდი მარცხით და განათლების დონის მკვეთრი ვარდნით მთავრდებოდა ხოლმე“. („საქართველოს რესპუბლიკა“ 3 მაისი, 2001 წ.).

ჩვენ შემთხვევით არ ვამახვილებთ მკითხველის ყურადღებას საუნივერსიტეტო ცხოვრების ამ ნეგატიურ მხარეზე. მისიგან დასკვნები უნდა გააკეთოს ყველამ — სტუდენტობამ და პროფესურამ. ბირველი მეორის გარეშე და პირიქით მეორე ბირველის გარეშე ვერ შექმნის უნივერსიტეტს, ვერ მოამზადებს კვალიფიციურ სპეციალისტს. საუნივერსიტეტო ცხოვრების მიზანი და დანიშნულება კი, ბირველ რიგში, სწორედ ახალგაზრდა სპეციალისტთა მომზადებაა.

როგორც ვხედავთ, საზოგადოებრივი და ბოლიტიკური იდეალები აღზრდის ამოცანად არის ქცეული და როგორც პედაგოგიური იდეალი, სათანადო ღონისძიებათა გამოყენებით ადამიანთა რეალური თვისება უნდა გახდეს.

სტუდენტთა აღზრდაში მთავარი ის არის, რომ მან შეითვისოს ის დადებითი და საჭირო ცოდნა, ჩვევა, გამოცდილება და თვისებები, რომლებიც დემოკრატიულ საზოგადოების ადამიანებს ახასიათებთ. მაგრამ ისიც მისაღებია მხედველობაში, რომ სტუდენტი უმაღლესი სკოლის მიღმა არსებულ გარემოშიც იმყოფება, სადაც იგი იძენს ცოდნას, ჩვევებსა და ზოგიერთ რამეში გამოცდილებასაც. ამგვარად ყალიბდება ის გარკვეული თვისების ბიროვნებად. ჩვენი საშუალო სკოლები, ოჯახი და სხვ. ამ საქმეს ემსახურება, მაგრამ შეიძლება სტუდენტში შემუშავდეს ისეთი ნიშანი, რომელიც დემოკრატიული საზოგადოების თვალსაზრისით მოწონებას არ იმსახურებს. ოჯახურ ყოფაში, უფროსი ადამიანების ქცევასა თუ შეხედულებაში ჯერ კიდევ არის დარჩენილი წინა საზოგადოებრივ-ეკონომიკური ცხოვრების დამახასიათებელი მენტალიტეტი ქცევის ჩვევები და შეხედულებანი; ამ ბირობებში მყოფი და აღზრდილი ახალგაზრდა მათ ითვისებს, რაც ხელს უშლის დემოკრატიულ მშენებლობას. ამ დროს აღზრდის ხარვეზის აღმოფხვრის მიზნით ტარდება ღონისძიება, რასაც ხელახალი აღზრდა ეწოდება.

ამგვარად, უმაღლეს სკოლაში, ისე როგორც საშუალო სკოლაში, აღზრდა ორი გზით წარმოებს: ერთი, ხელახალი აღზრდა, ე. ი. ბრძოლა წინა წყობილების მენტალიტეტის

აღმოსაფხვრელად და მეორე, ჩანერგვა ახალი დემოკრატიულ შეხედულებებისა და სხვ. ხელახალი აღზრდისა და აღზრდის პროცესი ერთდროული პროცესია. აღამიანის ცნობიერება უშინაარსოდ არ შეიძლება იყოს. ამიტომ, როცა ვცდილობთ მის გაწმენდას მიუღებელი შინაარსისაგან, ამავე დროს ხდება საჭირო შინაარსით მისი შევსება. რამდენადაც მცირეასაკოვანია აღსაზრდელი, იმდენად ადვილია მისი აღზრდა, იმიტომ, რომ ჯერ მასში არ არის განმტკიცებული დასაგმობი ჩვევები თუ ჩვეულებანი, მათთან ბრძოლა შედარებით ადვილია. სტუდენტის ბიროვნების ფორმირებისათვის არსებითი მნიშვნელობა აქვს სოციალური ურთიერთობის სისტემას, იმ კოლექტივს, რომელშიც იგი ცხოვრობს, რომლის წევრიცაა. აღსანიშნავია, რომ სტუდენტის აღზრდის პროგრამა შეუძლებელია ისეთი იყოს, როგორც სასწავლო საგნის, განათლების პროგრამაა. ასეთ პროგრამაში მოცემულია ცოდნის საფუძვრები და თანამიმდევრობა. რასაკვირველია, აღზრდასაც გააჩნია თავისი საფუძვრები და თანამიმდევრობა, მაგრამ ეს თანამიმდევრობა და საფუძვრები სულ სხვას გულისხმობს. ასე მაგალითად, არითმეტიკის სწავლების დროს, გაყოფის სწავლებას წინ უსწრებს მიმატება, გამოკლება და გამრავლება. ასეთივე თანამიმდევრობა ახასიათებს ყოველი მეცნიერების შესწავლას; აღზრდაში თანამიმდევრობა კი არ არის აღზრდის სხვადასხვა ამოცანების თანამიმდევრობა, მაგალითად, ისე არ ხდება თითქოს ჯერ ბატრიოტიზმის გრძნობებს ან შეგნებას ვზრდით, შემდეგ დისციპლინას ან შრომისადმი შეგნებულ დამოკიდებულებას და ა.შ. ზნეობრივი შეგნების განვითარებაა აღზრდის ყველა ამოცანის მიხედვით რომელიმე თვისების განვითარების თანამიმდევრობა. ამრიგად, აღზრდის თვალსაზრისით არ იოქმის, რომ აღსაზრდელის აღზრდა დასრულებულია, არამედ რომელიმე ზნეობრივი თვისების შექენაში ხდება განვითარება, მაგალითად, ბატრიოტული გრძნობა ერთბაშად არ ჩნდება, არამედ თანდათანობით, სათანადო მეთოდების გამოყენებით. შეგნებული დისციპლინის მქონედ სტუდენტი ერთბაშად ვერ გახდება, რადგანაც აქაც შეგნების გარკვეული გზაა გასავლელი.

უმაღლეს სკოლაში აღზრდას ერთი თავისებურებაც აქვს. საქმე ის არის, რომ უმაღლესი სკოლა ამზადებს მაღალი

კვალიფიკაციის სპეციალისტს რომელიმე დარგში, უმაღლეს სკოლაში იღებს განათლებას მომავალი მასწავლებელი, მეცნიერი, ამიტომ, როცა უმაღლესი სკოლის პედაგოგიკაში აღზრდის საკითხებთან ერთად პედაგოგიური ეთიკისა და მასწავლებლის დახელოვნების საკითხებიც განიხილება. ბიროვნებაში ორგანულად უნდა იყოს შერწყმული პროფესიული ინტერესი, გრძნობები და ჩვეულებანი. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ სტუდენტის აღზრდა უფრო ფართო შინაარსისათვის ზრუნვას მოითხოვს, ვიდრე საშუალო სკოლის მოსწავლეთა აღზრდა, რომელიც ბირველის ხარისხობრივ განვითარებას და ამბავლებას წარმოადგენს.

ბიროვნება, როგორც ცნობილია, მთლიანია. ამით იქმნება ბიროვნების სტატუსი. ერთი და იგივე თვისება სხვადასხვა ინდივიდში განსხვავებული მნიშვნელობისაა, როცა იგი მთლიანი ბიროვნების საზღვრებში მოექცევა. ქცევა შეიძლება გარეგანი იძულების შედეგი, შემთხვევითი ხასიათის, ან შეუგნებელი იყოს, საჭირო კია (ეს არის აღზრდის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ამოცანა) აღიზარდოს ქცევის ისეთი მოტივები, რომლებიც გამოიწვევს ქვეყნისა და ადამიანის საკეთილდღეო მოქმედებას. ამიტომაც, რომ აღზრდაში ქცევის სწორი მოტივის აღზრდას გულისხმობენ. ბიროვნება მხოლოდ იმით კი არ ხასიათდება, თუ რას აკეთებს, არამედ იმითაც, თუ როგორ აკეთებს.

მაშასადამე, აღზრდის არსი ის არის, რომ შემუშავდეს ქცევის ისეთი მოტივები, რომლებიც ცხოვრების ობიექტური საჭიროების მიხედვით იქნება ნაკარნახევი. ცხოვრების კარნახი სტიმულია ადამიანის მოღვაწეობისათვის, ოღონდ ეს სტიმული გააზრებული უნდა იყოს და საკუთარი მოთხოვნების ხასიათი გააჩნდეს, რითაც იგი მოტივად გადაიქცევა. აღზრდის ეს პროცესი სკოლაში მომუშავე უმაღლესი სასწავლებლის პედაგოგისაგან დიდ დაკვირვებას, ცოდნასა და გამოცდილებას მოითხოვს. სტუდენტთა აღზრდის საკითხი უმაღლესი სკოლის პედაგოგიკის მთავარი პრობლემაა.

4. სტუდენტთა აღზრდის პრინციპები

აღზრდის პრინციპები ზოგადი ამოსავალი დებულებებია, საწყისია აღზრდის პრაქტიკულად წარმართვისათვის. იგი, როგორც ზოგადი დებულებები, განყენებული ხასიათისაა.

აღზრდის პრინციპები ის ძირითადი დებულებებია, რომლებიც აღზრდის მიზნის, ამოცანებისა და აღსაზრდელის თავისებურებათა შესწავლის შედეგად დადგინდება და ამავე დროს აღზრდის მეთოდებსა და ფორმებსაც განსაზღვრავს. აღზრდის პრინციპების დასადგენად აღმზრდელობითი ფაქტის შესწავლაა საჭირო. აუცილებელია საზოგადოების იმ სფეროს კანონზომიერებების ცოდნა, რომელსაც პედაგოგიკური, ანუ აღმზრდელობითი სინამდვილე ეწოდება.

აღზრდის პრინციპები აღზრდის ზოგად დებულებად იმიტომ იწოდება, რომ მისი მოთხოვნები ერთნაირად უნდა იყოს დაცული განათლების სხვადასხვა დარგისათვის, სპეციალობისათვის. სტუდენტი პედაგოგიურ ინსტიტუტში სწავლობს თუ სამედიცინოში, ვეტერინარულში თუ თეატრალურში სულ ერთია, მათს აღზრდაში დაცული უნდა იყოს აღზრდის ყველა პრინციპი.

აღზრდის პრინციპები საშუალო და უმაღლესი სკოლისათვის შინაარსის მიხედვით არ განსხვავდებიან. ასაკი ამ შემთხვევაში აღზრდის მეთოდებსა და საშუალებებს განაპირობებს, მაგრამ არა აღზრდის პრინციპებს, ეს იმიტომ, რომ აღზრდის პრინციპები აღზრდის საერთო მიზნიდან მომდინარეობს, რაც საშუალო და უმაღლეს სასწავლებლებში ერთია. ეს მიზანდასახულობა გამოხატულებას პოულობს აღზრდის შემდეგ პრინციპებში:

ა) აღზრდაში მიზანსწრაფვის პრინციპი. მიზანსწრაფვა, როგორც აღზრდის პრინციპი მოითხოვს, რომ ჩვენი საზოგადოებრივი ცხოვრების ამოცანები აღმზრდელმა აღზრდის მიზნად გაიხადოს, თავისი მოღვაწეობის წარმართველად აქციოს. პროფესორ-მასწავლებლები თავიანთი პროფესიული მოღვაწეობის, პედაგოგიური საქმიანობის დროს ხელმძღვანელობენ იმ იდეებით, რომლებიც დემოკრატიული საზოგადოების განვითარების მამოძრავებელი ძალაა. პროფესორ-მასწავლებელთა მისწრაფება—ახალგაზრდობის მოქმედებას საფუძვლად დაუდონ დემოკრატიული იდეები, ცხოვრების შინაარსი და ამოცანები, მათს მუშაობას მიზანდასახულ ხასიათს აძლევს. მათ შეიძლება თავიანთ ყოველდღიურ საქმიანობაში საზოგადოებრივი მნიშვნელობის ნათელი მიზნები დაინახონ და მოელი შესაძლებლობა ამ მიზნის ხორცშესხმისათვის გამოიყენონ.

პრინციპი მიზანსწრაფვისა საჭიროებს მიზნის, იდეალის შექმნავენასა და განმტკიცებას. ა. ს. მაკარენკოს პერსპექტიულ ხაზების ძირითადი არსი სწორედ ის არის, რომ პერსპექტივების გარეშე არ შეიძლება არსებობდეს აღზრდა, რადგანაც პერსპექტივას, იდეალს, მიზანს მოძრაობაში მოჰყავს ახალგაზრდობა, იწვევს მათს აქტივობას. უპერსპექტივოდ არ არსებობს არც სოციალური და არც ზნეობრივი განვითარება.

ახალგაზრდობის ბუნებრივი მისწრაფება შორეულისაკენ, ღიადისაკენ მის იდეალებს რომანტიკულ ხასიათს აძლევს და, თუ ეს იდეალები მის იდეალებს რომანტიკულ ხასიათს აძლევს და, თუ ეს იდეალები სწორად არის აღზრდილი, მათი განხორციელების დიდი სურვილიც ჩნდება. ასე იბადება შრომითი რომანტიკა, სტუდენტობის ლტოვა აღმშენებლობისაკენ და სხვ.

ბ) ცხოვრებასთან აღზრდის კავშირის პრინციპი. ცხოვრებასთან აღზრდის კავშირი, ცხადია, არ ნიშნავს მხოლოდ იმას, რომ სტუდენტთა აღზრდა ცხოვრების მოთხოვნილებების შესაბამისად წარიმართოს. აღზრდამ, მისმა შინაარსმა (ახალგაზრდობამ თავის მხრივ) გარკვეული როლი უნდა შეასრულოს საზოგადოებისა და ცალკეული პიროვნების შეხედულების გარდაქმნაში, ადამიანები პასიურნი კი არ არიან გარემოს მიმართ, არამედ აქტიურად მოქმედებენ მასზე და გარდაქმნიან თავისი მიზნის, საჭიროების მიხედვით.

აღზრდა ცხოვრების ამოცანებს უნდა უპასუხებდეს და თავის მხრივ ადამიანები, ახალგაზრდობა სტუდენტობა ცხოვრებაზე გავლენას უნდა ახდენდნენ მისი დემოკრატიული გარდაქმნისა და განვითარების მიზნით. საქმე ისაა, რომ ჩვენს პირობებში ჯერ კიდევ გვხვდებით შემთხვევებს, რომლებიც ხელს უშლის, ახალი საზოგადოების მშენებლობას.

ცხოვრებასთან აღზრდის კავშირის პრინციპი ცხოვრების წამყვან მოვლენებთან კავშირის ნიშნავს. ცხოვრებას კი ორი მხარე (საკითხი, ამოცანა) აქვს. ერთი ის, რაც ცხოვრების ძირითადი, წამყვანი, მამოძრავებელი ამოცანაა, მეორე კი ის, რაც არ ითვლება არსებით ნიშნად მოცემული საზოგადოებისათვის, მაგრამ მაინც არსებობს.

ზემოდასახელებული პრინციპი მოითხოვს ცხოვრების იმ პროგრესულსა და მამოძრავებელ ძალასთან დაკავშირებას,

რითაც აღზრდა გარდამქმნელ შინარსს იღებს. ცხოვრების ის მხარე კი, რომელიც უვარგისია და საერთოდ გადმონაშთად აღინიშნება—აღზრდის ღონისიებების მიღმა ვერ დარჩება. ისიც საჭიროებს ყურადღებას. ოღონდ ამ შემთხვევაში მას კი არ ითვისებენ, მასზე კი არ აგებენ თავიანთ მოთხოვნილებებს, არამედ მის წინააღდეგ მიიძაბრება, მასთან კავშირს ბრძოლით ამყარებენ.

ცხოვრებასთან აღზრდის კავშირის პრინციპი თეორიისა და პრაქტიკის ერთიანობის მაჩვენებელია. აღზრდაში პრაქტიკა კი ნიშნავს იმ ცოდნა-ჩვევების შემოწმებას, რომლებიც სტუდენტს შეუძენია. ამიტომაც, ცხოვრების სხვადასხვა სფეროში პრაქტიკული მოღვაწეობა უმაღლესი სკოლის პროფილის მიხედვით არა მარტო მიღებული ცოდნის მტკიცედ დაუფლებისა და პროფესიული დახელოვნებისათვისაა საჭირო, არამედ ცხოვრების ამოცანების გაცნობასაც ისახავს მიზნად.

გ) კოლექტივიზმის პრინციპი. კოლექტივიზმის ანუ ბიროვნული ინტერესის საზოგადოებრივი ინტერესისადმი დაქვემდებარების პრინციპი იმ ობიექტური ბირობებით არის ნაკარნახევი, რომლებიც დამახასიათებელია საზოგადოებრივი ცხოვრებისათვის. ჩვენი სოციალური ყოფიერება საერთო ინტერესზე აგებულ მორალურ-პოლიტიკურ ერთიანობას გამოხატავს. ადამიანების მონოლითური ერთიანობა მიზნად ისახავს საზოგადოებრივი ბედნიერებისათვის ზრუნვას. ასეთი გარემო კოლექტივიზმის აღზრდის ობიექტურ გარემოდ ითვლება.

დ) ბიროვნებისადმი მომთხოვნელობისა და პატივისცემის ერთიანობის პრინციპი. ადამიანი ჩვენში ძვირფას კაპიტალს წარმოადგენს. ეს იმას ნიშნავს, რომ მთელი ის საქმიანობა, რასაც ჩვენი ქვეყანა ეწევა—სამეურნეო, პოლიტიკური, საგარეო თუ საშინაო სფეროში—მიზნად ისახავს ადამიანისა და მთელი მსოფლიოს მშრომელთა ბედნიერებას. ეს კი ზოგადად ადამიანისადმი დიდი პატივისცემის დამადასტურებელია, მაგრამ ამასთან, ადამიანის მიმართ დიდ მოთხოვნილებებსაც აყენებს. ხალხთა ბედნიერება მხოლოდ ადამიანთა აქტიური შრომითა და ბრძოლით მოიბოვება. ამიტომ, პატივისცემა ბიროვნებისადმი და მოთხოვნილებაც ერთიანია, იგი აღზრდის ერთიანი პრინციპია. მაკარენკო ამ პრინციპს შემდეგნაირად გამოთქვამდა: „რაც

შეიძლება მეტი პატივისცემა ადამიანისადმი, რაც შეიძლება მეტი მოთხოვნის წაყენება მისადმი“. ეს პრინციპი იმ მოსაზრებას ემყარება, რომ ადამიანში ყოველთვის არის დადებითი, რომელიც აღმზრდელმა უნდა შეამჩნიოს და მასზე დაყრდნობით ბრძოლა გამოუცხადოს მასშივე არსებულ ცუდს, მიუღებელს.

როგორი მოუწესრიგებელი, დისციპლინის დამრღვევი და აბეზარიც არ უნდა იყოს სტუდენტი, მასში უსათუოდ არის ბევრი კარგი, რაც შეიძლება მოქმედებაში არ ჩანს, მაგრამ თუ ამ კარგს აღმზრდელი მიაგნებს, სულთ ექნება სტუდენტის აღზრდის უტყუარი საშუალება. ადამიანისადმი რწმენა იძლევა შესაძლებლობას იმ პროექტის მიღებისას, რომლის განხორციელებაც აღზრდის ამოცანას წარმოადგენს. სტუდენტს ყოველთვის სჭირდება უფროსების მიერ თავისი საქციელის შეფასება, მისი მოქმედების საზოგადოებრივი ღირებულებით შემოწმება და იგი ყოველთვის ცდილობს დადებითი შეფასება დაიმსახუროს, რაც მასში კმაყოფილების განცდას იწვევს. ამის შედეგად იგი კოლექტივის, პროფესორ-მასწავლებელთა მოთხოვნას საკუთარი მოთხოვნების სპისათს აძლევს. ბიროვნებისადმი კოლექტივის მოთხოვნა თვით ბიროვნებისათვის ხდება მოთხოვნებად. ეს წარმოშობას იმ აქტივობას, რასაც ახალი საზოგადოების მშენებლობა მოითხოვს. როცა ადამიანისაგან რაქმს მოითხოვ, ამით მას რწმენასაც უნერგავ. მოთხოვნელობა, გონივრული კონტროლი და ბიროვნებაში დადებით თვისებათა არსებობის ოპტიმისტური რწმენა დიდ დახმარებას გვიწევს უარყოფით თვისებათა დაძლევისა, დადებით ზნე-ჩვეულებათა განმტკიცებასა და ახალგაზრდობის ხელახალ აღზრდაში.

ე) აღზრდის სისტემურობისა და ერთიანობის პრინციპი. უმაღლესმა სკოლამ უნდა შეიმუშაოს სტუდენტთა აღზრდის ერთიანი, გეგმა—მისი განხორციელებაც ყველა მათგანისათვის ყოველდღიური საზრუნავი უნდა იყოს. აღზრდა ერთიან სააღმზრდელო მოთხოვნებს საჭიროებს. ჯერ კიდევ უშინსკი აღინიშნავდა, რომ მრავალრიცხოვანი სააღმზრდელო გავლენა მიზანს ვერ მიაღწევს, თუ ისინი საერთო მიზნით არ არიან დაკავშირებულნი. მაკარენკო ყველა ორგანიზაციისა და ცალკეულ ბირთა ერთნაირ მოთხოვნაში ხედავდა წარმატებითი აღზრდის წყაროს. თუ ასეთი ერთიანობა არ იქნა, მაშინ ერთის

სააღმზრდელო ღონისძიებებსა და მოთხოვნებს მეორის განსხვავებული ღონისძიებები გადაეღობება და მოთხოვნების სიჭრელის გამო ბიროვნებაში უფრო მეტად უარყოფითი თვისებები იწყებს განვითარებას, რადაგანაც არ არსებობს ყველას მიერ ერთნაირად მოწონებული ქცევა.

მეორე მხრივ, აღზრდა ყოველდღიურად საზრუნავი საქმეა. წინა წლებში შეძენილი ცოდნა, ჩვევა, ჩვეულებრივი აღზრდის შემდეგი პერიოდის საფეხურია. როგორუ აღნიშნული იყო, აღზრდა საშუალო სკოლაში არ მთავრდება, იგი უმაღლეს სასწავლებელშიაც და მის შემდეგადაც გრძელდება, მაგრამ ამ საფეხურებს შორის კავშირი არსებობს. აღზრდის წინა საფეხური დაკავშირებულია მომდევნოსთან და ამ კავშირის შედეგად შეძენილი თვისებები ბიროვნების მყარ თვისებად იქცევა.

სტუდენტი ინსტიტუტის გარეთ არსებულ დაწესებულებებსა და კოლექტივებთანაც არის დაკავშირებული; მაგალითად, საწარმოო პრაქტიკის გავლის დროს ქარხანასთან, სკოლასთან, საავადმყოფოში მოქმედ კოლექტივებთან, შეიძლება რომელიმე ფიზკულტურული სექციის წევრიც (მაგ., ფეხბურთის, კალათბურთის, მძლეოსნობისა და სხვ.) იყოს. ყველა ეს დაწესებულება თუ კოლექტივი თითქმის ამავე აღმზრდელობით ამოცანას ისახავს, რაც უმაღლესი სკოლის წინაშე დგას. ამიტომ, მათი აქ ყოფნა კიდევ უფრო აძლიერებს აღმზრდელობით ზემოქმედებას. განსაკუთრებულ ყურადღებას საჭიროებს ბირველკურსელი. საჭიროა იმის გაგება-ცოდნა, თუ აღზრდის რა თვისებებით მოვიდა იგი საშუალო სკოლიდან, რა ცოდნა-ჩვევები მოიტანა. ამის გაგება რეალურ გზას უჩვენებს უმაღლეს სასწავლებელს, თუ რით დაიწყოს, რას ებრძოლოს და რა უნდა განავითაროს ბირველკურსელში.

გ) ინდივიდუალური თავისებურებებისადმი აღზრდის შესაბამისობის პრიინციპი. მიუხედავად იმისა, რომ სწავლება და აღზრდა ერთიანი პროცესია, სასწავლო-საგანმანათლებლო ზემოქმედება განსხვავდება სააღმზრდელო ზემოქმედებისაგან. აღზრდა უფრო მეტად საჭიროებს აღსაზრდელის ინდივიდუალურ თავისებურებათა შესწავლას. სტუდენტთა ასაკის მიხედვით აღმზრდელობით ზემოქმედებათა გამოიწვევა შეუძლებელია, რადგან სტუდენტის ასაკი განსაზღვრული არაა. სტუდენტთა ასაკის მიხედვით აღმზრდელობით ზემოქმედებათა

გამონახვა სწავლის სისტემაში შეიძლება მეტიც იყოს. ამ ბიოლოგიურ საზღვრებში ყველასათვის ერთნაირი აღმზრდელობითი საშუალება არ არსებობს. ცხოვრების საზოგადოებრივ-ისტორიული პირობები თვით ერთსა და იმავე ასაკშიც კი კმნის თავისებურებას, რაც ბიროვნების (მისი) თავისებურებად უნდა ჩაითვალოს და არა ასაკის თავისებურებად. ამიტომაც, ზმირად ლაბარაკობენ უმაღლესი სასწავლებლის სტუდენტის ინდივიდუალური თავისებურების პრინციპზე და შედარებით ნაკლებად ასაკობრივ თავისებურებაზე, ასაკი ბიოლოგიური ფაქტორია, რასაც, ცხადია, აღზრდისათვის გარკვეული მნიშვნელობა აქვს. ამიტომ, როცა სტუდენტის აღზრდის ინდივიდუალურ თავისებურებაზე ვლაბარაკობთ, ბიოლოგიური და სოციალური პირობები ერთად არის გათვალისწინებული. რომანტიკული ბუნება, მისწრაფება ღიადისაკენ, ოცნებას და სხვ. ახალგაზრდობის ასაკისათვის არის დამახასიათებელი, მაგრამ ეს ნიშნები ცხოვრების პირობების გამო ბიროვნების ინდივიდუალურ თავისებურებად ერთიანდება.

აღზრდაში ინდივიდუალური თავისებურებისადმი შესაბამისობის პრინციპი სტუდენტის კოლექტივიდან გამოყოფას და მის, როგორც იზოლირებულ ბიროვნებაზე სააღმზრდელო ზემოქმედებას კი არ ნიშნავს, არამედ კოლექტივში ყოფნის პირობებში ზემოქმედების ეფექტურ საშუალებათა შერჩევა-გამოყენებას.

კოლექტივში ბიროვნება უნდა იყოს შემჩნეული, როგორც საზოგადოებრივ ურთიერთობათა-ერთობლიობის პროდუქტი. აღზრდაში ინდივიდუალურ თავისებურებათა შესაბამისობის პრინციპი მოითხოვს სტუდენტის „სპეციალური ადამიანური“ (ი. ბავლოვი) უმაღლესი ნერვული მოქმედების ტიპების შესწავლას. ნერვული ტიპების (ზოგადი და სპეციალური) ჩამოყალიბებაში გარემო ასრულებს ძირითად ფუნქციას, ნერვული ტიპების ასეთი თვისება, როგორც ბავლოვი იტყოდა—მემკვიდრეობისა და გარემო პირობების შენაღობა. ბიროვნების ეს თავისებურება მნიშვნელოვანი პირობაა სააღმზრდელო ზემოქმედების ეფექტურ საშუალებათა გამონახვისათვის. ერთისათვის ეს საშუალება ერთია, მეორესათვის მეორე, ამიტომაც რომ იტყვიან: აღზრდაში სტადნარტი არ არსებობსო. ინდივიდუალურ განსხვავებათა პრინციპი აღზრდაში აღზრდის რაციონალურად წარმართვისათვის

არის მოხმობილი, და იგი აღზრდის მიზნისა და შინაარსის შეცვლის საჭიროებას არ გულისხმობს.

5. აღზრდის მიზანი და ამოცანები

კ.დ. უშინსკი თავისი ნაშრომის („აღამიანი როგორც აღზრდის საგანი“) წინასიტყვაობაში წერდა: „რას იტყოდით არქიტექტორზე, რომელიც საძირკველს უყრის ახალ შენობას და ვერ გიპასუხებთ კითხვაზე, რა სურს ააგოს... იგივე უნდა გთქვამთ იმ აღმზრდელზედაც, რომელიც ნათლად და ზუსტად ვერ განგიმარტავთ თავისი აღმზრდელობითი მოღვაწეობის მიზანს“.¹

აღზრდის მიზანი პარმონიულად განვითარებული ბიროვნების აღზრდაა. აღზრდის ეს მიზანი, როცა საშუალო სკოლის ბირობებში განიხილება, არავითარ დაგას არ იწვევს და მასში მეცნიერებათა ზოგადი საფუძვლების ცოდნა, ამ ცოდნის პრაქტიკულად გამოყენება და ბიროვნების ზნეობრივი, ესთეტიკური, ფიზიკური და სხვ. მხარეთა პარმონიული განვითარება იგულისხმება. მაგრამ როცა საკითხი უმაღლესი სასწავლებლის ასპექტში დგება, ე. ი. როცა პროფესიული მომზადებისა და პარმონიული განვითარების საკითხი განიხილება, ამ დროს უკვე მეცნიერებს შორის ველარ ვხედებით სრულ შეთანხმებას. საკითხი ასე დგას: სპეციალიზაცია, რომელიმე დარგში ცოდნასა და დახელოვნებას ნიშნავს, და რადგანაც ტექნიკა და მეცნიერება ვითარდება და აღამიანის სამოქმედო სფერო ფართოვდება, ამდენად ეს გარემოება რომელიმე სფეროში მეტ დახელოვნებას მოითხოვს. ეს დახელოვნება, სპეციალიზაცია ხელს ხომ არ უშლის ბიროვნების პარმონიულ განვითარებას? ამ საკითხზე დისკუსია 1962 წელს ჟურნალმა „ვოპროსი ფილოსოფიი“-მ დაიწყო. საკითხმა ფილოსოფოსებში, ეკონომისტებში, პედაგოგებში ფართო გამოხმაურება პოვა. გამოითქვა მრავალი ურთიერთსაწინააღმდეგო და ბევრი არასწორი აზრიც. დისკუსიაში მონაწილეთა ერთი ნაწილი იმ აზრზე იდგა, რომ საზოგადოებრივი პროგრესი დაკავშირებულია შრომის დანაწილებასთან, რაც საზოგადოებრივ-ეკონომიკური ფორმაციის მიხედვით განსხვავდება. ამ თვალსაზრისის მიხედვით

¹ კ.დ. უშინსკი, ტ. II, თბ., 1954, გვ. 31.

სპეციალიზაცია ხელს კი არ უშლის პარმონიულ განვითარებულს ბიროვნების ფორმირებას, არამედ ბირიქით, მისი რეალიზაციის აუცილებელი ბირობაა. მეორენი კი იმის დამტკიცებას ცდილობდნენ, რომ შრომის დანაწილება უნდა მოისპოს, რადგანაც იგი პარმონიულ განვითარებული ადამიანის ცალმხრივ სპეციალიზაციას უარყოფს.

ამ დისკუსიის დროს შეეხნენ ისეთ საკითხებსაც, როგორცაა პროფესიული ნიჭი: არსებობს იგი თუ არა და სხვ. გამოითქვა აზრი, რომ თუ ნიჭი თანდაყოლილია, მაშინ შეუძლებელია ადამიანთა პროფესიული ნიველირება, ითქვა ისიც, რომ ნიჭი პროფესიულ საქმიანობაში ჩანს და ვითარდება, შეეხნენ იმასაც, რომ ტექნიკური განვითარება ადამიანს ბევრ თავისუფალ დროს მისცემს. ამ დროს ადამიანი მოღვაწეობის სხვადასხვა სფეროში გამოიყენებს და სხვ.

როგორი აზრისაც არ უნდა იყვნენ მოკამათებები, ეროში კი არსებით შეთანხმებას მიაღწიეს: ადამიანი სრულყოფილი უნდა იყოს, მისი ზნეობრივი, სულიერი თუ ფიზიკური განვითარება პარმონიულად უნდა იყოს ერთმანეთთან შეთანხმებული და ეს აზრი (პარმონიულად განვითარებული ადამიანის შესახებ) უმაღლესი სკოლის სტუდენტობის აღზრდის ამოცანად არის აღიარებული. აღზრდის ამ მიზნის განხორციელებლად სათანადო ამოცანების გადაჭრაა საჭირო. ეს ამოცანებია: ახალგაზრდობის ზნეობრივი, გონებრივი, ესთეტიკური, შრომითი და ფიზიკური აღზრდა.

სტუდენტი. სტუდენტის პარმონიული ჩამოყალიბებისათვის ოჯახის, ინსტიტუტის, კოლექტივის საადმინისტრაციული მნიშვნელობა ბირველი რიგის საკითხად ითვლება. მაგრამ არც ის არის დავიწყებული, რომ ადამიანიც არ არის გარემოს მიმართ პასიური. ამიტომ, როცა სტუდენტის აღზრდის საკითხს განვიხილავთ, მხედველობაში უნდა იყოს მიღებული, თუ მოცემულ დროში რას წარმოადგენს თვით სტუდენტი, როგორია მისი ზნეობრივი და სოციალური შინაარსი. ამიტომაც, საჭირო ხდება სტუდენტის დახასიათება, მაგრამ ამისათვის არ კმარა მარტოოდენ ასაკობრივი ან დემოგრაფიული ნიშნების ცოდნა.

18-30 წლის სტუდენტი-ახალგაზრდა უმაღლეს სასწავლებელში უშუალოდ სკოლიდან, წარმოებიდან ან სამხედრო-სავალდებულო სამსახურიდან მოდის, რაც გარკვეულ

დაღს ასვამს მისი, როგორც ბიროვნების თავისებურებას. მაგრამ როდესაც სტუდენტი გვინდა ვიცოდეთ, მაშინ სტუდენტობის, როგორც სოციალური ჯგუფის დამახასიათებელი ნიშნები უნდა გავითვალისწინოთ.

ასაკის თავისებურების მიხედვით სტუდენტის დამახასიათებელი მის ბიროვნებაზე სწორ წარმოდგენას ვერ მოგვცემს. საქმე ის არის, რომ საერთოდ ბავშვის ასაკის მიხედვით ადამიანის პერიოდიზაცია არ იძლევა მათი შესწავლის საიშედო გარანტიას იმიტომ, რომ ასაკობრივი პერიოდიზაციის ზუსტი დეფინიცია შეუძლებელია. მართალია, შეიძლება ბიოლოგიური თვალსაზრისით ერთი ასაკის ბავშვებში, ან სტუდენტში მართლაც იყოს ზოგი რამ საერთო, მაგრამ მათში სოციალურ და ფსიქოლოგიურ ნიშანთა შორის განსხვავება უდავოა. მაგალითად, შეიძლება 2-12 წლის ბავშვის ბიოლოგიურ თავისებურებაზე, ამ ასაკის საერთო ნიშანზე ვილაპარაკოთ, მაგრამ სოციალურ და ფსიქოლოგიურ თვისებათა მიხედვით ამ ასაკის საზღვრებში ყველა ვერ მოთავსდება. თვით ბიოლოგიური საზღვრებიც ცვალებადია ეთნოგრაფიული, კლიმატური და საზოგადოების კულტურული ფონის მიხედვით, ე. წ. აქსელერაცია ამას ადასტურებს.

სტუდენტის ძირითად თვისებად, მის დამახასიათებლად სოციალიზაციის პროცესს თვლიან. მართალია, სოციალიზაცია ბავშვის დაბადებიდანვე იწყება და მთელი მისი სიცოცხლის განმავლობაში გრძელდება, მაგრამ სტუდენტის სოციალიზაცია ნიშნავს, რომ იგი იძენს ისეთ სოციალურ თვისებებს, როგორიცაა პროფესია, სოციალური გამოცდილება, ღირებულებათა აღიარება, სოციალური და ზნეობრივი ქცევის ნორმების შეთვისება და ა. შ. თუმცა ჯერ კიდევ არ ითქმის, რომ სტუდენტი სოციალურად მომწიფებულია, რადგან იგი ჯერ კიდევ განთავისუფლებული არ არის ცხოვრებაზე ზერელე შეხედულებისაგან, მისი წარმოდგენა ბედნიერებაზე, შრომაზე კონკრეტული შინაარსის მქონე ჯერ კიდევ არ არის. უმაღლეს სასწავლებელში ყოფნით და ასაკის მეტებით ბედნიერებაზე, ცხოვრებაზე ზერელე წარმოდგენა თანდათან ფერმკრთალდება და მის ქცევა-მოქმედებაში რეალისტური თვალსაზრისი წამყვანი ხდება. ამასთანავე, იმატებს საზოგადოებრივი ცხოვრებისადმი ინტერესი. თუ 19 წლის სტუდენტი-ახალგაზრდა გაზეთში უყრო მეტად

სპირტულ მიმოხილვას ეტანება, შემდეგ (ასაკის ზრდასთან ერთად) მისი ინტერესის სფეროც ფართოვდება, ხალხთა პოლიტიკური ცხოვრებისადმი ინტერესი მასში თანდათან დომინირებულ ადგილს იჭერს.

სოციოლოგები სტუდენტის შესწავლისას „საერთოდ სტუდენტის“ ან „საერთოდ ახალგაზრდობის“ შესახებ მსჯელობენ. მათი აზრით, ყველა სტუდენტი ახალგაზრდის თავისებურება ბიოლოგიურ ნიშანში იყრის თავს, თითქოსდა საზოგადოებრივ ცხოვრებას ხალხთა პოლიტიკურ და ეკონომიკურ პირობებს, საზოგადოების მორალურ მდგომარეობას, ცხოვრების მატერიალური და სულიერი განვითარების დონეს მნიშვნელობა არ ჰქონდეს. რასაკვირველია, არიან შედარებით პროგრესული და ლიბერალურ თვალსაზრისზე მდგომი მეცნიერები, რომლებიც ხედავენ სოციალური ფენების მიხედვით სტუდენტთა შორის განსხვავებას და ამის გაშო აღნიშნავენ კიდევ, რომ თანამედროვე სამყაროში სტუდენტი ახალგაზრდობისათვის ნიშანდობლივია ზნეობრივი და იდეური ვაკუუმი, ნიჰილიზმი და სექსუალური თავაშვებულობა, ცხოვრების მაღალი იდეალების უქონლობა და ნარკომანია, ანტიინტელექტუალიზმი და უპერსპექტივობა, რომელთა მიზეზს არსებულ ყოფიერებაში ხედავენ, მაგრამ მისი გამოსწორების რეალურ საშუალებებს ვერ ამჩნევენ. ამიტომაც, გამოსწორებას რელიგიურ რწმენაში, ტექნიკური პროგრესის უარყოფასა და ზნეობრივი აღზრდისადმი სათანადო ყურადღების საჭიროებაში ეძებენ, მაშინ, როცა ბირველ რიგში, ასეთი განწყობილების შეცვლისათვის არსებული საზოგადოებრივი ურთიერთობის შეცვლაა საჭირო, სხვა ყოველგვარი გზის ძიება არარეალური, უტოობურია.

სტუდენტი, როგორც ბიროვნება საზოგადოებრივ ურთიერთობათა მხოლოდ პროდუქტი კი არ არის, არამედ მომავლის შემქმნელიცაა. ბიროვნების აქტივობა, რომელიც ქცევაში, მოქმედებაში, საქმიანობაში ვლინდება, მიზნად ისახავს არსებული პირობების, მდგომარეობის შეცვლას, განვითარებას, გაუმჯობესებას, მაგრამ სტუდენტის აქტივობა ბირველ ხანებში უმაღლესი სასწავლებლისადმი ადაპტაციას საჭიროებს.

ბირველკურსელი სტუდენტებისათვის უმაღლესი სასწავლებელი უჩვეულო, ახალი გარემოა. მისი ამ

გარემოსადმი დამოკიდებულება სხვადასხვაა იმის მისხედვით, საშუალო სკოლის ან სამხედრო-სავალდებულო სამსახურის დაითავრების შემდეგ შემოდის იგი უმაღლეს სასწავლებლებში თუ წარმოებიდან. მნიშვნელობა აქვს იმასაც, სოფლის სკოლა დაამთავრა მან თუ ქალაქისა. სხვადასხვა გარემოდან მოსულ სტუდენტს თავისებური შეხედულება აქვს ცხოვრებაზე, საკუთარ თავზე, ადამიანზე, დაწესებულებაზე, თითოეულ მათგანს ცხოვრების გარკვეული და განსხვავებული გზა აქვს გავლილი, განსხვავებულია მათი ცოდნის დონე, გამოცდილება და ჩვევები, რაც განსხვავებული ფსიქოლოგიისა და ზნეობრივი სტატუსის მარჩენებელია; ეს კი უმაღლესი სასწავლებლის, ფაკულტეტის, ჯგუფის მიმართ განსხვავებულ დამოკიდებულებას წარმოშობს.

უმაღლეს სკოლას თავისი დამახასიათებელი თვისებები აქვს. მისი გარემო სასწავლო-სააღმწრდლო ხასიათისაა. ამ გარემოში სტუდენტთა და პროფესორ-მასწავლებელთა კოლექტივებს თავისებური წესი და რეჟიმი აქვთ. ამასთან ამ კოლექტივთა მოქმედების შინაარსი და სტილი ბირველკურსელისათვის უცნობია, და თუ სტუდენტი ამ გარემოში ვერ შევიდა, სტუდენტთა და პროფესორ-მასწავლებელთა კოლექტივს ვერ შეერწყა, მაშინ მისი მოქმედება, ქცევა უცხო, უმაღლესი სკოლის დისციპლინისა და რეჟიმის მოთხოვნათა საწინააღმდეგო აღმოჩნდება. ამგვარი გარემოება ზოგჯერ სტუდენტის მიერ დანაშაულის ჩადენის მიზეზად იქცევა. მაგრამ ბირველკურსელი სტუდენტი შეუძლებელია ახალი გარემოს გარეთ დარჩეს, აქ მას ჯგუფის მეგობრები უჩნდება, სხვებთან საერთო პროფესორ-მასწავლებლები ჰყავს, ყველა მათგანთან ურთიერთობა აქვს.

ზოგისათვის აღვილია ახალი მოთხოვნათა მიხედვით მოქმედება, ზოგისათვის კი შედარებით ძნელია. ეს დამოკიდებულია ორ ბირობაზე: ერთი, ის ჩვევები და ჩვეულებები, რომლებითაც სტუდენტი მოვიდა შეიძლება ახალ გარემოში უვარგისი აღმოჩნდეს, ამიტომ სტუდენტმა ისინი უნდა დათმოს, მეორე, ახალი ბირობების შესაბამისად, უნდა შეითვისოს ქცევის ახალი შინაარსი და სტილი. ეს კი უკვე ახალგაზრდობის ხელახლა აღზრდისა და პოზიტიური აღზრდის საკითხებს განეკუთვნება.

სტუდენტთა აღზრდისა და ხელახლა აღზრდის პროცესი ერთიანია, მთლიანია, თუშეცა აღზრდის ეს ორი სხვადასხვა მხარეა და იმის მიხედვით, თუ როგორი თვისებებით შემოღის აბიტურიენტი უმაღლეს სასწავლებელში, უმაღლესი სკოლის გარემოს საჭიროების შესაბამისად მისი ჩამოყალიბება ძნელია ან შედარებით ადვილია. ჩვენს დროში ახალგაზრდობის აღზრდა და განათლება გართულებულია იმით, რომ საზოგადოებრივი ცხოვრების სწრაფი განვითარებისა და სხვა პირობების გამო უმაღლეს სასწავლებელში უფრო მცოდნე და უფრო მრავალმხრივი თვისებების მქონე ახალგაზრდობა მოდის. ცოდნისა და თვისებების ეს სიმრავლე მეტ სააღმზრდელო მუშაობას მოითხოვს, რათა სტუდენტმა მოტანილი ცოდნა და ზოგიერთი ჩვევა ახალ, უმაღლესი სკოლის ცხოვრებისათვის დამახასიათებელ არსში მოაქციოს და სასწავლებლის ერთიან გარემოში დისონანსი არ შეიტანოს.

უმაღლეს სკოლაში შესვლამდე ახალგაზრდაში აღზრდისა და თავისი საცხოვრებელი მიკროგარემოს გავლენით ღირებულებათა შეფასების თვალსაზრისი მუშავდება. იგი ამის მიხედვით აფასებს, ღებულობს ან უარყოფს ობიექტურ-მატერიალურ ან სულიერ ღირებულებათა მონაბოვრებს. არცთუ იშვიათად ეს თვალსაზრისი შეიძლება განსხვავდებოდეს უმაღლეს სასწავლებელში შემუშავებული თვალსაზრისისაგან. შეიძლება სტუდენტი დიდად აფასებდეს, მაგალითად, სპორტს, ან ხელოვნების რომელიმე დარგს, მაგრამ იმ კოლექტივისათვის, რომელშიაც სტუდენტი მოხვდა, სხვა ფასეულობა იდგეს წინა პლანზე; ასეთი შემთხვევა აძნელებს კოლექტივში თანამშრომლობას და პირველკურსელის ცხოვრებაში შესვლისათვის, ბიროვნებათა შორის მჭიდრო კონტაქტის, სწავლებისა და აღზრდის საერთო ინტერესის შექმნისათვის მეტ სააღმზრდელო საშუალებათა გამოყენებას მოითხოვს.

ადაპტაცია ბიოლოგიური ცნებაა. ადაპტაცია იმას ნიშნავს, რომ ორგანიზმი ეგუება საარსებო პირობებს, იძენს ისეთ თვისებებს, რაც განსაზღვრავს გარემოზე მის დამოკიდებულებას, უზრუნველყოფს ორგანიზმის სიცოცხლის, არსებობის შენარჩუნებას. ადაპტაცია გარემოსთან ორგანიზმის ურთიერთობის იმგვარი შეცვლაა, რომელიც უკეთ შეგუებისათვის აუცილებელია. ბიოლოგიაში ადაპტაცია გარემოს

გავლენით ორგანიზმის ასიმილაციას ნიშნავს, მაგრამ გარემოსადმი ადამიანის შეგუებას ბიოლოგიურს ხასიათისად კი არ მიიჩნევენ, არამედ კონკრეტულ საზოგადოებრივ ბირობებში ადამიანის მიზანშეწონილ მოქმედებად, რასაც სოციალურ ადაპტაციას უწოდებენ.

თანამედროვე მეცნიერებაში ადამიანის ბიოლოგიური ადაპტაციის საკითხი დიდ ყურადღებას იმსახურებს. საქმე ის არის, რომ კაცობრობის წინაშე დგას პრობლემა, სულ თუ არა, საწილობრივ მაინც აითვისოს ქვეყნის ის ნაწილები, რომლებიც დღემდე დაუსახლებელია. ადამიანები, როგორც ცნობილია, ცხოვრების ბირობების გაუმჯობესების მიზნით მიგრაციას შიშობთავენ, გადადიან საცხოვრებლად ერთი გარემოდან მეორეში, ერთი გეოგრაფიული (კლიმატური) ზონიდან მეორეში; დღევანდელი ადამიანები დიდ ლტოლვას იჩენენ სოფლიდან ქალაქისაკენ, რაც მხოლოდ კლიმატური ბირობების გამოცვლას როდი ნიშნავს; იცვლება კვების ხასიათი, სოციალურ-პიგიურ ბირობები და სხვ. ბირობების ამგვარი შეცვლა, როგორც აღნიშნავენ, სპეციფიკურ დაავადებებსაც კი იწვევს, დღის წესრიგში დგება სხვა მოსაგვარებელი საკითხებიც.

ადამიანი ბიოლოგიურად უნდა შეეგუოს შეცვლილ გარემოს, რაც ორგანიზმის ფიზიოლოგიურ ცვლილებებთან არის დაკავშირებული. ეს ჩვენი დროის თაობისათვის, იმდენად მნიშვნელოვანი მოვლენაა, რომ საერთაშორისო ბიოლოგიურ პროგრამებში შეიქმნა ცალკე სექცია—ადამიანის ადაპტაციის სექცია, რაც „ადამიანისა და გარემოს“ პრობლემის სახით ჩამოყალიბდა, მის ასახსნელად და განსაზღვრავად დასავლეთის სოციოლოგები სულ უფრო ხშირად იყენებენ ისეთ სიტყვებს, როგორიცაა: ადაპტაცია, აკულტურაცია, ასიმილაცია, აბსორბცია და ა. შ.

სოციალური ადაპტაცია იმით განსხვავდება ბიოლოგიური ადაპტაციისაგან, რომ იგი ადამიანს ბიოლოგიურის ბატონობისაგან, ორგანიზმის ტყვეობისაგან ათავისუფლებს და მის მოღვაწეობას ბიოცენოზის სოციალური საჭიროების მიხედვით წარმართავს. ადამიანი არა მარტო ფიზიკურ, არამედ სოციალურ გარემოშიც იმყოფება და მოღვაწეობს. გარემოსა და ადამიანს შორის გარკვეული ხასიათის ურთიერთობა მყარდება, ამ ურთიერთობის დროს იცვლება ადამიანის შეხედულება, აზრი,

იცვლება მოქმედების ხასიათი, სტილი, რაც აგრეთვე ცვლის თვით მოცემულ გარემოსაც. ეს შეცვლა, იწვევს რა სოციალურ ნიშნთა შეცვლას, არ ეხება ფიზიკურ ორგანიზმს, ეს ცვლილებები ფსიქოლოგიური, სოციალური შინაარსისაა.

აღაპიანი აქტიურად ახდენს ახალ სოციალურ პირობებთან ადაპტაციას. სოციალური ადაპტაცია გამოიხატება პიროვნების მიერ კოლექტივის, ჯგუფის სოციალურ და ზნეობრივ ნიშნთა შეთვისებაში, მაგრამ ეს შეთვისება ისე კი არ ხდება, რომ პიროვნება პასიურად აღიქვამს ყველა ამ სოციალურ და ზნეობრივ ნორმას, არამედ პიროვნებას სხვა გარემოში შემუშავებული ბარიერის გადალახვა, დაძლევა სჭირდება, რაც ვერ მოხდება, თუ მას ახალმა კოლექტივმა, ჯგუფმა დახმარება არ გაუწია (ე. ი. თუ ამ უკანასკნელმა ხელახლა აღზრდისადმი სათანადო ყურადღება არ გამოიჩინა). სოციალური ადაპტაცია არც იმას ნიშნავს მხოლოდ, რომ პიროვნებამ ადრე შექმნილი ჩვევის სტერეოტიპი გადალახოს და ახალი ჩვევა შეიძინოს, არამედ იმასაც, რომ პიროვნება ცდილობდეს შექმნილ პირობებში ისე მოიქცეს, როგორც მისთვის ხელსაყრელ იქნება, რაც ზოგ შემთხვევაში მოცემული სიტუაციისათვის თავის არიდებაში, სასურველი სინამდვილის შექმნისათვის ოცნებაში ვლინდება. ეს უკანასკნელი მოქმედება, რაც არსებულისათვის თავის არიდებაში გამოიხატება, ერთგვარი ადაპტაციაა. ასე რომ, სოციალური ადაპტაცია რთული სოციალური და ფსიქოლოგიური მოვლენაა, რომელიც ყველგან იჩენს თავს, რა ხასიათისაც უნდა იყოს სოციალური მოვლენა ან გარემო, სკოლა იქნება თუ ოჯახი, სტუდენტთა წრე, თუ საწარმოო კოლექტივი.

ზოგიერთი სოციოლოგი ან სოციალური ფსიქოლოგი ადაპტაციას აქტივობის საწინააღმდეგო მოვლენად, პირადულის, დამოუკიდებლობის დაკარგვად თვლის და მას კონფორმიზმთან აიგივებს. კონფორმიზმი კი, როგორც ცნობილია, მოქმედებაში, აზროვნებაში, შეხედულებებში დამოუკიდებლობის დაკარგვაა, ე. ი. პიროვნება გარეგანი დაწოლის გამო ღებულობს კოლექტივის, ჯგუფის ან მეორე პიროვნების ბოზიციას, შეხედულებას, ქცევის ფორმას, თუმცა, შესაძლებელია, შინაგანად, თავის გულში, ამ შეხედულების, ბოზიციის, ქცევის ფორმის წინააღმდეგაა. აღნიშნავენ იმასაც, რომ კონფორმიზმის ცნება არ არის ერთგვარი. მავალითად, არსებობს ე. წ. შინაგანი კონფორმიზმი,

როცა ადამიანი ჯგუფის გარეგანი დაწოლის იძულების გამო თავის ბიროვნულ შეხედულებას ცვლის და ითვისებს უმრავლესობის ბოჰიციას, მაგრამ არა დამარწმუნებელი არგუმენტებით, არა შეგნებით, ან კრიტიკულად, არაპედ უბრალოდ იზოლაციის შიშის გამო, რათა კოლექტივიდან გარიყული არ აღმოჩნდეს. კონფორმიზმის ამგვარი გაგების დროს ბიროვნება შინაგან აქტივობის მოკლებულია.

სოციალური ადაპტაციის დროს ბიროვნებას შეგნებული აქვს, თუ რა მოეთხოვება მას, როგორც საზოგადოების წევრს, და შეგნებულად, საკუთარი ინიციატივით ითვისებს საჭირო მოქმედებას, შეხედულებას, ქცევას. როცა საზოგადოების, კოლექტივის, ჯგუფის ან უფროსის მოთხოვნა განსხვავდება ბიროვნების შეხედულებისაგან, მოქმედებისაგან და, მიუხედავად ამისა, ბიროვნება საზოგადოების, კოლექტივის ან ჯგუფის მოთხოვნის შესაბამისად იქცევა (თუმცა იგი თავის მოქმედებას იძულებად თვლის და არა საკუთარი სურვილით გამოწვეულად)—აი ამას ეწოდება კონფორმიზმი. ამიტომაც, კონფორმისტული ქცევა შეიძლება იყოს შეგნებული, კრიტიკული, მაგრამ იგი მაინც მოთხოვნის მიხედვით მოქმედებაა. ასეთ შემთხვევაში ადამიანი ანგარიშს უწევს სოციალურ ნორმებს და ცდილობს ამ ნორმების მიხედვით იმოქმედოს. ასეთი მოქმედება ბიროვნებისათვის კანონზომიერად ითვლება და იგი არც უნდა მივიჩნიოთ კონფორმისტულად. ასეთი კონფორმიზმი სოციალურად სასურველია. ბიროვნების მორჩილება კოლექტივის, ჯგუფის მოთხოვნისადმი დისციპლინის მაჩვენებელია და არა კონფორმიზმისა. ამ დროს ბიროვნება ხელმძღვანელობს იმ მორალური თვალსაზრისით, რომელიც მასში აღზრდისა და საზოგადოებრივი ცხოვრების ბირობების შესაბამისად არის შემუშავებული.

საზოგადოებრივი ქცევის ნორმების დაცვა მორალური სიშწინისა და სოციალური იდეალების მიღების შედეგად კონფორმიზმი არ არის, რადგან, როგორც აღნიშნული იყო, კონფორმიზმისას ბიროვნების მოქმედება მხოლოდ გარეგანი იძულებით არის გამოწვეული და მას ბიროვნების შინაგანი საბუთი, მოწონება არ ახლავს. საზოგადოებრივი ქცევის ნორმების, ზნეობრივი მოქმედების აუცილებლობის შეგნება და ამ შეგნებით მოქმედების კონტროლი კონფორმიზმი კი არ არის,

არამედ ბიროვნების აქტიური სოციალური ადაპტაციაა. ამ დროს გარეგანი მოთხოვნა, თუ გნებავთ იძულებაც კი, საზოგადოებისა და ბიროვნების კეთილდღეობას ისახავს მიზნად, თუმცა შესაძლებელია ბიროვნებამ კოლექტივის მოთხოვნა არ მიიღოს; ასეთ შემთხვევას იქ აქვს ადგილი, სადაც ფესვგადგმულია ის, რასაც აზროვნებისა და მოქმედების გადმონაშთებს უწოდებენ. ამ დროს სოციალური ადაპტაცია იძულებასაც საჭიროებს, თუმცა ასეთი იძულება კონფორმიზმის საბუთს არ იძლევა.

ამგვარად, სოციალური ადაპტაცია ბიროვნების აქტივობას საჭიროებს და ეს უკვე კონფორმიზმი არ არის. ზოგიერთი ბურჟუაზიული სოციოლოგის შეხედულებით, თუ ადამიანი კონფორმიზმსტულად არ იქცევა, მაშინ მისი ქცევა ნევროტიულია. მაგალითად, ფროიდიზმით ბიროვნების სოციალური ადაპტაცია ახსნილია, როგორც ირაციონალური და ბათოლოგიური მიმართება გარემოსადმი. ამ თვალსაზრისის მცდარობა საკმარისადაა მხილებული როგორც ანტისოციალური, ბოლოვითი გაგება ადამიანის საზოგადოებრივი ყოფიერებისა.

როგორ მიმდინარეობს ბირველკურსელის ადაპტაცია უმაღლესი სასწავლებლისადმი და რა თავისებურება აქვს უმაღლეს სასწავლებელს, რომელიც ბირველკურსელისათვის უცნობია და მისგან ადაპტაციას მოითხოვს? უბირველეს ყოვლისა აქ, რასაკვირველია, მთავარ როლს უმაღლეს სკოლაში სწავლების პროცესი, მისი შინაარსი და ორგანიზაციის ფორმა ასრულებს.

საშუალო სკოლაში მოსწავლე მეცნიერების ზოგად საფუძვლებს შეისწავლის, უმაღლეს სასწავლებელში კი მთელ რიგ მეცნიერებათა სისტემას. ერთი მხრივ, საზოგადოებრივ მეცნიერებებს, რომლებმაც სტრუქტურული ახალგაზრდა უნდა შეიარაღოს საზოგადოების განვითარების კანონების ცოდნით და მსოფლმხედველობით, მეორე მხრივ, მეცნიერებებს, რომლებიც პროფესიული განათლებისათვის არიან მოწოდებული.

საზოგადოებრივ მეცნიერების კარგად დაყენებული სწავლება თუ იგი დამაკმაყოფილებლად პასუხობს თავის დანიშნულებას, ახალგაზრდობას აყალიბებს სოციალურ ორგანიზმად, აიარაღებს მსოფლმხედველობით, რომელიც არა მხოლოდ თეორიულ საკითხთა მეცნიერული გაგებაა, არამედ ადამიანის პრაქტიკული მოღვაწეობის იარაღიცაა. ამ

მეცნიერებათა სწავლების საქმეში დღემდე კიდევ შეიმჩნევა ზოგიერთი საკითხისადმი დოგმატიკური მიდგომა, ფორმულების და განმარტების დაზეპირება, რაც სტუდენტობის ნაწილში შინაგან წინააღმდეგობასა და ემოციურ თბოზიციას იწვევს. სტუდენტი საგნის ამგვარი სწავლების გამო საზოგადოებათმეცნიერებებს არაშემოქმედებით ღარგად მიიჩნევს. სწავლების ასეთი მდგომარეობა აძნელებს სტუდენტის ადაპტაციას უმაღლესი სკოლისადმი, ხელს უშლის მეცნიერებისადმი ინტერესის გაღვივებას.

მოზარდს საშუალო სკოლაში ყოფნის დროს მეცნიერებათა შესწავლის შესახებ გარკვეული წარმოდგენა ექმნება და როდესაც იგი უმაღლეს სასწავლებელში მიდის მეცნიერებებისადმი ინტერესისა და მათი დიდი მნიშვნელობის ამ წარმოდგენებით, თითქოს ამას იქ ვერ ხვდება. ამიტომ საზოგადოებათმეცნიერება ვერ აღვივებს სტუდენტში ლტოლვას მეცნიერული ცოდნისადმი; სტუდენტმა მეცნიერება უნდა შეიყვაროს, ეს არის ამოსავალი წერტილი მისი ადაპტაციისა. და თუ ეს არ მოხდა, სტუდენტი დამოუკიდებელ მუშაობას ნაკლებად მიმართავს, რაც იმას ნიშნავს, რომ მისთვის მეცნიერების შესწავლა მხოლოდ საჯალღებულოა, იგი ჩასაბარებელი საგანია და არა შინაგანი წყურვილით გამოწვეული მოთხოვნილება განათლებისა, ცოდნის შეძენისა.

სტუდენტის მიერ მეცნიერების შესწავლა მარტოოდენ მეხსიერების გამდიდრება კი არ არის საზოგადოებრივი და ბუნების მოვლენათა ფაქტებით, არამედ მსოფლმხედველობის შემუშავების საშუალებაცაა. მეცნიერება სტუდენტში მსოფლმხედველობას ვერ შეიმუშავებს, თუ მეცნიერული ცოდნა მისთვის მხოლოდ ობიექტია, ჩაბარებისათვის საჭირო საგანია, თუ იგი არ არის სუბიექტური მნიშვნელობის ფაქტორი. შეძენილი ცოდნა იმ შემთხვევაში იქცევა მსოფლმხედველობის ელემენტად, როცა იგი მოვლენათა გაგების მიზნით შეისწავლება, როცა იგი სინამდვილის გაგების, ან ასახვისათვის მოქმედების ხასიათს ატარებს. ასეთი ცოდნა სტუდენტის მიერ მისი შეგნებული შეთვისება, მისი მოქმედების, ქცევის ხასიათს განაპირობებს.

მეცნიერების ამგვარი შესწავლა დიდ შრომას მოითხოვს, წიგნზე დამოუკიდებელი მუშაობის სიყვარულს საჭიროებს, რაც ბირველკურსელს ნაკლებად აქვს, რადგან საშუალო სკოლა ამ

გარეშობას ნაკლებ ყურადღებას უთმობს. უმაღლესი სკოლისადმი ადაპტაციის ერთ-ერთი ფორმა დამოუკიდებელი მუშაობის ჩვევის გამომუშავებაა.

სტუდენტთა აკადემიური ჩამორჩენილობის ერთ-ერთ მიზეზად ადაპტაციასაც ასახალებენ. ამ შემთხვევაში ადაპტაცია გამოიხატება უფრო მეტი სასწავლო შრომის საჭიროებით, რომელიც საშუალო სკოლაში არ არის; მაგრამ უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ შრომით შესაძლებლობასაც თავისი საზღვარი აქვს. უმაღლეს სასწავლებელში ამ მხრივ საკითხი მოწესრიგებულად არ ჩაითვლება როგორც მრავალსაგანიანობის, ისე თითოეულ საგანში ბევრ დავალებათა მიცემის თვალსაზრისით. პროფ. ა. ი. ნოვოდვორსკი სტუდენტთა 52 პროცენტისათვის სწავლაში წარუმატებლობის მიზეზად სასწავლო მასალის დიდ მოცულობას, ხოლო 21 პროცენტისათვის საკონტროლო სამუშაოს სიმრავლეს მიაჩნევს. როგორც ირკვევა, სტუდენტთა აკადემიური ჩამორჩენილობის ყველაზე მეტ პროცენტს პირველკურსელები იძლევიან და ამის მიზეზად კვლავ ადაპტაციას ასახელებენ—ადაპტაციას უმაღლესი სასწავლებლის მუშაობის სხვადასხვა სახეებისადმი.

უმაღლეს სკოლაში სწავლების ორგანიზაციის ძირითად ფორმად ლექცია ითვლება. პირველკურსელს პირველ ხანებში უძნელდება ლექციის მოსმენა და მოსმენილის განმტკიცებისათვისაც ნაკლებად ზრუნავს. ასეთი საზრუნავი მისთვის გამოცდების პერიოდში იჩენს თავს. სტუდენტის მუშაობა არ არის სისტემატიური, გამოცდების დროს იწყება იერიშობანა. ლექციის ყურადღებით მოსმენისა და მოსმენილის განმტკიცებისათვის საჭიროა სისტემატიური მუშაობის ჩვევის გამომუშავება, პირველკურსელთა დიდ ნაწილს კი იგი არ გააჩნია. საშუალო სკოლაში ეს ჩვევა ნაკლებად ყალიბდება; უმაღლეს სასწავლებელში ჩარიცხვის შემდეგ ახალგაზრდა თავს საშუალო სკოლის მოსწავლედ არ გრძნობს, სტუდენტად ყოფნა კი მისთვის ხშირად მსმენელად ყოფნას ნიშნავს, ასეთია შექმნილი ტრადიცია და ამიტომ მთელი სემესტრის განმავლობაში ბევრი პირველკურსელი უმაღლესი სკოლის სასწავლო რეჟიმისადმი ადაპტაციას ვერ ავლენს.

არის შემთხვევა, როცა სტუდენტს გარიცხავენ უმაღლესი სასწავლებლიდან იმ მოტივით, რომ გარიცხული „არააფრის

გამკეთებელია“ ან საშუალო სკოლიდან სუსტი მომზადებით მოვიდა და ვერ სძლევს უმაღლეს სკოლაში მიცემულ დავალებებს. ეს მოსაზრება არ არის საფუძველს მოკლებული, მაგრამ გარიცხულთა შორის არცთუ იშვიათად ისეთებიც სვდებიან, რომელთაც ჯერ კიდევ ვერ გამოიშუშაგებიათ ახალ ბირობებში მუშაობის ჩვევა. ბირველკურსელისათვის) ძალითა მეტი დაძაბვაა საჭირო, რათა სწავლაში არ ჩამორჩეს, ეს უნარი კი მას საშუალო სკოლიდან არ მოჰყოლია, იგი მან აქ, ახლა უნდა შეიძინოს; ამისათვის კი საჭიროა ადაპტაცია, რაც დროის გარკვეულ პერიოდს მოითხოვს.

ბირველკურსელთა ადაპტაცია უმაღლესი სკოლისადმი თავს იჩენს აკადემიურ წარმატებაში, საერთო ინტერესის გამო ამხანაგებთან დაახლოებაში და სხვ. ის, თუ აბიტურიენტმა თავისი უნარისა და ინტერესის მიხედვით რამდენად სწორად შეარჩია უმაღლესი სასწავლებელი, აბრკოლებს ან აჩქარებს ადაპტაციას. თუ აბიტურიენტის მიერ არჩეული უმაღლესი სასწავლებელი მის პროფესიულ ინტერესსა და უნარს ეთანხმება, ასეთი სტუდენტი უფრო სწრაფად ეგუება უმაღლესი სკოლის მუშაობის სტილს, რეჟიმს და სწავლასაც გულმოდგინედ ეკიდება. მაგრამ თუ აბიტურიენტი იმ ფაკულტეტზე აღმოჩნდა, რომლის ინტერესი მას არ გააჩნია, ასეთ შემთხვევაში სტუდენტში დაუკმაყოფილობის განცდა იჩენს თავს, რაც ფაკულტეტისა და სწავლისადმი გულგრილ დამოკიდებულებას იწვევს. ასეთი სტუდენტი თავისი კურსის ან ჯგუფის სრულყოფილ წევრად ვერ გრძნობს თავს. დროთა განმავლობაში ეს ვითარება შეიძლება შეიცვალოს, სტუდენტი შეეგუოს გარემოს, იგი სრულდის რეზიუმეებიანი წევრი გახდეს თავისი ფაკულტეტის ან ჯგუფისა, მაგრამ ამაში თვით უმაღლესი სკოლის სასწავლო-აღმზრდელობითი მუშაობა ასრულებს გადამწყვეტ ფუნქციას. მართალია, ასეთი სტუდენტის ადაპტაცია ნელა მიმდინარეობს მაგრამ სტუდენტი ბოლოსდაბოლოს მუშაობის საერთო ფერხულში ებმება და ამით მასში პროფესიული ინტერესიც ვითარდება. სათანადო კვლევამ დაადასტურა, რომ პედაგოგიური ინსტიტუტის ბირველკურსელთა 38,8%-მდე პედაგოგის პროფესია სასურველად და მომავლის სანუკვარ საქმიანობად მიაჩნიათ, უკანასკნელ კურსზე კი ეს ინტერესი პედაგოგობისადმი 58,8%-მდე იზრდება. სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტის ბირველკურსელთა

32,6%-ს აგრონომის პროფესიას თავისთვის სასურველად თვლის, უკანასკნელ კურსისათვის კი ეს პროფესია უკვე 44,1%-ს მოსწონს. პოლიტექნიკური ინსტიტუტის ბირველკურსელ სტუდენტთა 21,4%-ს მოსწონს არჩეული დარგი, მეხუთე კურსზე კი 52% გამოთქვამს კმაყოფილებას თავისი მომავალი პროფესიის შესახებ. ეს იმის მაჩვენებელია, რომ უმაღლესმა სასწავლებელმა ხელი შეუწყო და განავითარა სტუდენტებში სათანადო პროფესიული მიდრეკილება და უნარი, ამაში კი უმაღლესი სკოლის ცხოვრების მიმართ სტუდენტის ადაპტაცია ჩანს.

არის ისეთი შემთხვევა, როცა სტუდენტი უმაღლეს სკოლაში სწავლის მთელი პერიოდის განმავლობაში ვერ ეგუება სასწავლებელს, უჭირს გულდადებათ სწავლა, თუმცა შესაძლებელია მან ეს სასწავლებელი დაამთავროს კიდეც. შეიძლება ამ სტუდენტის დისციპლინაზეც არ ითქვას საყვედური; მიუხედავად ამისა, სრულ ადაპტაციას ალბათ აქ აღვილი არა აქვს. აღნიშნული შემთხვევა მხოლოდ იმის მაჩვენებელია, რომ სტუდენტი ემორჩილება გარემოს მოთხოვნებს, რადგანაც ამას მოითხოვენ მისგან; ეს არის უფრო კონფორმისტული საქციელი, ვიდრე შეგნებული ადაპტაცია. ასეთი სტუდენტისათვის ყოველი მოთხოვნა იძულებაა, იგი ემორჩილება ამ იძულებას, თუმცა შინაგანად იგი მისთვის მიუღებელია და უსიამო გაცდებებს იწვევს.

ყოველ სასწავლებელს თავისი სააღმზრდელო ტრადიცია აქვს. ასეა საშუალო სკოლაში და ასევეა უმაღლეს სასწავლებელშიც. ახალგაზრდა ამ ტრადიციებზე იზრდება, იგი შექმნილი საზოგადოებრივი აზრის მატარებელია, შეგუებულია მოცემულ გარემოსა და ბირობებს. ამიტომ, როცა საშუალო ან უმაღლეს სასწავლებელში მოსწავლე ან სტუდენტი ერთი კლასიდან, ჯგუფიდან, სკოლიდან ან ინსტიტუტიდან გამოსწორების მიზნით მეორეში გადაჰყავთ, ეს კვლავ ახალი კლასის, ჯგუფის, სკოლისა თუ ინსტიტუტისადმი ადაპტაციის საკითხს აყენებს.

ერთი ჯგუფიდან ან კლასიდან (სკოლიდან, ინსტიტუტიდან) სტუდენტის (მოსწავლის) გადაყვანას ამით ასაბუთებენ, რომ ახალი გარემო კეთილსმყოფელ გავლენას ახდენს; მაგრამ გარემოს შეცვლის დროს უნდა გავითვალისწინოთ ისიც, თუ რამდენად სასარგებლო იქნება

სტუდენტისათვის ახალი გარემო, ჯგუფი, რამდენად უზრუნველყოფს ეს გარემო სასურველი ქცევის ნორმების გამოიშუშავებას სტუდენტში. საქმე ის არის, რომ თუ სტუდენტთა გარემო აქტიურად აყალიბებს ქცევის, მანერის, გემოვნების, ინტერესების სტილსა და მიმართულებას, შესაძლებელია ქცევის, მანერისა და სხვათა ეს სტილი და მიმართულება დეზორგანიზაციის მიზეზიც გახდეს. გარემო აყალიბებს სტუდენტს სოციალურ, ფსიქოლოგიურ და მორალურ ბიროვნებად, ამიტომ მისი ხელაღებით გადაყვანა ერთი ჯგუფიდან მეორეში მისი გამოსწორების მიზნით საკმარისი არ არის. ამისათვის დაშატებითი საადმინისტრაციული ღონისძიებების გამოყენებაა საჭირო.

თუ სტუდენტთა ახალი გარემო მტკიცედ ორგანიზებული და დისციპლინიზებული არ არის, იგი ახლად მიღებული წევრის მიმართ გამასწორებელი ვერ გახდება. ახალ გარემოში გადაყვანილი ახალგაზრდა ბირველ ხანებში ნეგატიურად არის განწყობილი ახალი ბირობებისადმი, რაც ართულებს ადაპტაციას, მაგრამ, თუ ახალი კოლექტივი ძლიერია, ხოლო მისი

წევრები იქ შემუშავებული ტრადიციების ურყევი დამცველები არიან, ეს ახალმოსულის ნეგატივიზმს დათრგუნავს და ადაპტაციაც დანქარდება. სტუდენტისათვის ერთი ჯგუფიდან მეორეში გადასვლა მარტოოდენ ადგილის გამოცვლას კი არ ნიშნავს, არამედ საადმინისტრაციული გარემოს შეცვლასაც, და რომ ამან სასურველი როლი შეასრულოს, სათანადო ზრუნვაა საჭირო. სოციალური ადაპტაცია ავტომატურად არ ხდება, აუცილებელია შეგნების, ზნეობრივ თვისებათა შეძენა-განვითარების სპეციალურ საშუალებათა გამოყენება.

მაშასადამე, ახალ ჯგუფში სტუდენტის გადაყვანა იმას არ ნიშნავს, რომ იქ იგი აუცილებლად უკეთესი გახდება. ასეთ შემთხვევაში დგება ხელახლა აღზრდის საკითხი.

უმაღლესი სკოლის შინაგანი ცხოვრებისადმი ადაპტაცია კოლექტივთან სტუდენტის დამოკიდებულების საკითხია, რაც ჯერ კიდევ საკმარისად არ არის შესწავლილი.

ნ. ზნეობრივი აღზრდა უმაღლეს სკოლაში

სტუდენტის, მომავალი სპეციალისტის ზნეობრივი აღზრდა სასიცოცხლო მნიშვნელობის საქმეა. ზნეობრივი აღზრდის დანიშნულება მართო ის კი არ არის, რომ ცოდნა შევიძინოთ ზნეობრივის ან უზნეოს შესახებ, არამედ ის, რომ ამ ცოდნის ნიადაგზე ბიროვნების ქცევა წარიმართოს. ზნეობრივმა სტუდენტმა ღრმად უნდა შეიგნოს (რწმენად გაიხადოს) ეს სულიერი თვისება, რომელიც მის მოქმედებას შესატყვისად წარმართავს.

რაც უფრო ღრმად არის შეთვისებული ზნეობრივი ნორმები და პრინციპები, რაც უფრო მაღალია ზნეობრივი შეგნების დონე, მით უფრო აქტიურ როლს ასრულებენ ისინი სოციალურ ცხოვრებაში. ადამიანები გარემოს ცვლიან არა ლოგიკური კატეგორიების, არამედ ისეთი ზნეობრივი პრინციპების მიხედვით, როგორიცაა სიკეთე, სამართლიანობა, ზნეობრივი იდეალი და ა. შ. ამიტომ საზოგადოებრივი განვითარება, ისტორიული პროცესი მხოლოდ ობიექტური კანონზომიერების, მიზეზშედეგობრივი კავშირების თვალსაზრისით არ უნდა განვიხილოთ. მნიშვნელოვანია ისიც, რომ ისტორიულ პროცესში სიკეთისა და ბოროტების, სამართლიანობისა და უსამართლობის მომენტები შევნიშნოთ. ადამიანი ზნეობრივი თვალთაყვანისმცემი არ უნდა ხედავდეს საზოგადოებრივ-ისტორიულ მოვლენებს, მაშინ არც იქნებოდა საჭირო ამდენი ზრუნვა ადამიანის მორალური სრულყოფისათვის, ზნეობრივი აღზრდისათვის.

ახალგაზრდობის მორალური აღზრდა ახალი თვისებების შეძენაა. როცა ვაშობთ ადამიანს მორალი აქვსო, ეს იმას ნიშნავს, რომ მისი არსებითი თვისებაა ისეთი ზნეობრივი ნიშნები, რომლებსაც ახალი შინაარსი და ახალი მნიშვნელობა გააჩნია. ზნეობრივი ქცევის ნორმა ბიროვნების ზნეობრივ თვისებად ხდება. შეთვისებული და რწმენად გამხდარი ზნეობრივი პრინციპები ზნეობრივი ხასიათის ნიშნად იქცევა. ზნეობრივი აღზრდა აღზრდის კონკრეტული ამოცანების გადაჭრას საჭიროებს. ასეთი კონკრეტული, უმნიშვნელოვანესი ამოცანებია: ზნეობრივი შეგნების, გრძნობების, პატრიოტიზმისა და ინტერნაციონალიზმის, პუმანიზმის, შრომისადმი შეგნებული დამოკიდებულების, დისციპლინისა და სხვ. თვისებების აღზრდა.

ზნეობრივი შეგნების აღზრდა. ზნეობრივი შეგნება, უპირველეს ყოვლისა, არის საგაღებულო მოქმედების, ზნეობრივი პრინციპებისა და ქცევის ნორმების ცოდნა. ეს პრინციპები და ქცევის ფორმები ზნეობრივ შინაარსზე მიუთითებს და ბიროვნებისა და საზოგადოების ინტერესთა შეთანხმების მაჩვენებელია. ამიტომ ზნეობრივი შეგნება, გარდა იმისა რომ ცოდნაა ზნეობრივი წესებისა და პრინციპებისა, ბიროვნებას მოვალეობასაც უკარნახებს. ზნეობრივი შეგნების აღზრდა მოწოდებაა ზნეობრივად სწორი მოქმედებისაკენ, მარამ ეს ცხოვრების რეჟიმის დაცვას არ ნიშნავს. რეჟიმი უმეტეს შემთხვევაში გარეგანი ძალის მოთხოვნაა, რეჟიმს შეიძლება ჩვევის, ტრადიციის გამო იკავდეს სტუდენტი, მაგრამ გონებით გააზრებული არ პქონდეს მისი მნიშვნელობა, ზნეობრივი შეგნება კი, განათლების გზით იქმნება და ვითარდება.

შეგნების აღზრდით ახალგაზრდა ღრმად წვდება ცხოვრების აზრს, მოვალეობას, პატიოსებას, ერკვევა მათ მნიშვნელობასა და საქიროებაში. ბიროვნების ზნეობრივი ჩამოყალიბება, მისი ინდივიდუალური ზნეობრივი შეგნება დაკავშირებულია ზნეობრივი ცხოვრების სხვა ფორმებთანაც. მაგალითად, ზნეობრივი შეგნება ზნეობრივ და სხვა გრძნობებთან ერთად წარმოშობს ზნეობრივ რწმენას. ახალგაზრდა შეიძლება ზნეობრივი წესებისა და პრინციპების შესაბამისად მოქმედებდეს, მაგრამ მისთვის ნათელი არ იყოს ამ წესებისა და პრინციპების მნიშვნელობა, არსი. ასეთ შემთხვევაში მორალური ქცევა სტიქიური, შეუგნებელია. ზნეობრივი ქცევის მოთხოვნილება ბიროვნებას მაშინ უჩნდება, როცა მას ზნეობრივ მიზანი, ზნეობრივი იდეა აქვს, რაც უფრო მაღალია ზნეობრივი შეგნების დონე, მით უფრო ორგანული ხდება ადამიანისათვის ზნეობრივი მიზნის, იდეისა და იდეალის სინამდვილედ ქცევის მოთხოვნილება. ამდენად, სურვილსა და მოვალეობას შორის წინააღმდეგობა მცირდება, მაღალი ზნეობრივი შეგნების ადამიანი შეუძლებელია ზნეობრივი მიზნისა და იდეალის ხორცშესხმისადმი პასიური იყოს. ზნეობრივი შეგნება, რწმენა აქტიური მოქმედებისათვის, ზნეობრივი მიზნის, იდეალის განხორციელებისათვის აღაფრთოვანებს მას.

ზნეობრივი შეგნების მაღალი დონე ეხმარება ადამიანსა და საზოგადოებას თავიანთი სოციალური პოზიციის, ადამიანთა

ურთიერთობის განმტკიცებასა და მოწესრიგებაში. მორალი გარემოსთან, ადამიანებთან ურთიერთობაში გამოისატება; ამ ურთიერთობის გზით კი ზორციელდება ბიროვნების ზნეობრივი მიზნები და იდეალები. ადამიანი სიკეთის, ბედნიერების, სამართლიანობისა და სხვა იდეების მიხედვით ცდილობს გარდაქმნას სამყარო, ამაშია მორალის სოციალური ფუნქცია.

ზნეობრივი შეგნება ცოდნაა იმისა, თუ მოცემულ კონკრეტულ ბირობებში რომელი ქცევაა ზნეობრივი და რომელი უზნეო, რა ევალება ბიროვნებას მოცემულ სიტუაციაში და ა. შ., მარამ ამ ცოდნამ რწმენის ხასიათი უნდა ჰქონდეს, რადგან ცოდნა რწმენის გარეშე ჯერ ციფვე არ იწვევს იმ აღტკინებას, რომელიც აქტივობის მიზეზად გვევლინება. როცა ცოდნა ბიროვნების აზროვნების ლაბორატორიაში გადამუშავდება და ორგანულად ჩაერთვება ინდივიდის აზრის, გრძნობების, სურვილებისა და ქცევის სისტემაში, მხოლოდ მაშინ იქცევა იგი რწმენად და ზნეობრივი ბიროვნების დამახასიათებელ ნიშნად.

სტუდენტთა ზნეობრივი შეგნების აღზრდა რთული პროცესია, იგი არ შეიძლება სტიქიური იყოს, რადგან ის ცოდნა, რომელიც რწმენად უნდა იქცეს და სტუდენტის ინტელექტუალურ ლაბორატორიაში გადამუშავდეს, არსებითად არის დაკავშირებული იდეოლოგიური, მსოფლმხედველობრივი საკითხების გაგება-შეთვისებასთან. ცხოვრების ძირითადი ინტერესის, საზგადრებრივი ცხოვრების განვითარების კანონზომიერების ცოდნა და ბედნიერების მოპოვების საქმეში ადამიანის დანიშნულებისა და ადგილის შეგნება ზნეობრივი შეგნების აუცილებელი წინაპირობაა. ზნეობრივი შეგნების უფრო კონკრეტული საკითხები ზნეობრივი იდეალების, იდეებისა და სხვა თვისებათა აღზრდაა.

მაღალი იდეალების აღზრდა ახალგაზრდობაში. მაკარენკოს ბედაგოგიკურ სისტემაში მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს შეხედულებას ე. წ. პერსპექტიული ხაზების ანუ პერსპექტიული პრინციპების შესახებ. ეს პრინციპი მოითხოვს ახალგაზრდობის აღზრდას იმგვარად, რომ მას ვასწავლოთ ფიქრი მომავალზე, რათა შეეძლოს ოცნება, აღეზარდოს მასში ოცნების განხორციელების სწრაფვა, მაკარენკო შეხედულებას პერსპექტიული ხაზის შესახებ „ხვალინდელი დღის სიხარულის თეორიას“ უწოდებდა.

ბერსბექტიული ხაზები კოლექტივის ზეგლინდელი დღის სახეა, რომელსაც ბიროვნებისათვის ბედნიერება მოაქვს. აღზრდამ ეს ბერსბექტიული მომავალი და მისკენ ლტოლვა უნდა ჩაუნერგოს ახალგაზრდობას. ბერსბექტიული ხაზი იდეალია, ურომლისოდაც აღზრდა არ არსებობს. ყოველი იდეალი სინამდვილის სპეციფიკური ასახვაა, იგი მომავალი სოციალური ცხოვრების, ზნეობრივი ქცევის, ესთეტიკური წარმოდგენის სასურველი მოდელია. ადამიანს იდეალი იმიტომ აქვს, რომ არსებული მას არ აკმაყოფილებს. ამიტომ მიისწრაფვის იგი უფრო სრულყოფისაკენ, უფრო ლამაზისაკენ, უკეთესისაკენ. იდეალში წარმოდგენილია ყველა ის სასურველი, მაღალი, რომელიც ზნეობრივი, ესთეტიკური თუ ფიზიკური განვითარებით მიიღება. იდეალის შექმნის ბირველ საფეხურზე მისი ყველა დეტალი მთლიანად ნათელი არ არის და შეიძლება ახალგაზრდობა ყოველთვის ვერ ითვისოსწინებდეს სინამდვილის კანონზომიერებას, ანგარიშს არ უწევდეს რეალობას, ამ საქმეში ახალგაზრდობას უფროსი თაობა უნდა დაეხმაროს თავისი გამოცდილებით, ცხოვრების ცოდნით და ამით ახალგაზრდობაში იდეალიც ზუსტდება, კონკრეტულ შინაარსს იღებს. ახალგაზრდის იდეალებში, რასაკვირველია, ყველაფერი არ არის გათვალისწინებული. იდეალის განხორციელებისათვის ბრძოლაში იგი (იდეალი) თანდათან ნათელ შინაარსს იღებს, აბსტრაქტულიდან უფრო კონკრეტული ხდება. თუ ასე არ მოხდა, თუ იდეალი სინამდვილის კანონის მიხედვით არ იქნა აგებული, ამით იგი დარჩება, როგორც განუხორციელებელი ოცნება, როგორც ილუზია.

ასე დაემართება ყველგვარ იდეალს, თუ მისი შექმნისათვის გათვალისწინებული არ იქნა შესაძლებლობა აწმყოსა და მომავალში. იდეალში მომავალია მოცემული, მაგრამ ამ მომავლის საშენი მასალა აწმყოშია. ამ გაგებით იდეალი სინამდვილეა, ოღონდ ზეგლინდელი დღის სინამდვილე.

ცალკეულ ბიროვნებაში მოცემული იდეალი, როგორც მიზანი ან ოცნება, შემოქმედებისა და სინამდვილის მასალაზეა აგებული და იმის მიხედვით, თუ როგორია ამ იდეალის მქონე ადამიანის საზოგადოებრივი მდგომარეობა, იდეალიც შესატყვის შინაარსს იღებს. იდეალის შექმნაში მონაწილეობს მიკროკოლექტივიც, რაც თვით ერთ საზოგადოებაში მყოფ ადამიანთა იდეალებში ერთგვარ

განსხვავებას იწვევს. მაგალითად, ისტორიული ვითარების გამო ძველი ბერძნებისათვის ადამიანის იდეალად ბრძენი ბიროვნებაა, ფეოდალური ეპოქისათვის რაინდი ან მონასტერში ჩაკეტილი (ამა ქვეყნიდან გადგომილი) ბერი იყო, აღორძინების ეპოქის ჰუმანიზმისათვის ჰარმონიულად განვითარებული ბიროვნება, XVIII საუკუნის ბურჟუაზიისათვის კი თავისუფალი კერძო მესაკუთრე. ამ ეპოქის ცხოვრების ბირობებში შემუშავებულ თითოეულ იდეალს თუ ცალკეული ბიროვნების იდეალით შეგავსებთ, დავინახავთ, რომ საერთო მდგომარეობის ბირობებში მიკროჯგუფი ან გარემო იდეალში თავისებურ შინაარსს ნერგავს.

ბიროვნების ინდივიდუალური თავისებურება სწორედ ამ მიკრო გარემოდან იღებს სათავეს. ხშირად ლაბარაკობენ ეპოქის იდეალზე, რაც იმას ნიშნავს, რომ გარკვეული ისტორიული ეპოქის (ერთიანი სოციალური ბირობების გამო) ადამიანებს ერთნაირი შინაარსის იდეალები შეუმუშავდათ. მაგრამ ეს, რასაკვირველია, იმას როდი ნიშნავს, რომ თითოეული ბიროვნების იდეალი ერთმანეთს მთლიანად ემთხვევა. საერთო, ზოგადი იდეალის შიგნით ადამიანებს გააჩნიათ ბიროვნული, კონკრეტული შინაარსის იდეალი, რაც მიკროგარემოს მიზეზით წარმოიშევა.

ადამიანის ძირითადი თვისება სწორედ ის არის, და იმით განსხვავდება ცხოველისაგან, რომ სანამ პრაქტიკულად რაღეს გააკეთებდეს, მანამდე გასაკეთებელს ჯერ გონებაში შექმნის, ე. ი. იდეალის სახით წარმოიდგენს. ამიტომ, ადამიანის ყველგვარი მოქმედების ფორმას — სოციალურს, მორალურსა და ესთეტიკურს უსათუოდ წინ უსწრებს მათი იდეალი, გონებაში მათი წარმოდგენა.

ახალგაზრდობას თავისებური შეხედულება აქვს იდეალზე. ახალგაზრდის რომანტიკული ბუნება, სწრაფვა ამაღლებულისაკენ ყოველთვის ვერ წარმოშობს ისეთ აქტივობას, რაც სინამვილისათვის არის საჭირო. ახალგაზრდული მაქსიმალიზმი, ცხოვრების სუსტი ცოდნა და ჭარბი წარმოდგენა საკუთარ ძალებზე ხელს უშლის მასში საჭირო იდეალების შემუშავებას. იდეალების შემუშავებაში ჯეროვანი ყურადღება უნდა მიექცეს ახალგაზრდობაში შექმნილ საზოგადოებრივ აზრს, ადამიანთა ურთიერთობისა და კოლექტივის მნიშვნელობას მისთვის (ახალგაზრდობისათვის) და საზოგადოებისათვის. საზოგადოებრივი ინტერესის საფუძველზე გაერთიანებული მეგობრული კოლექტივი

მხოლოდ სოციალური და მაღალი ზნეობრივი იდეალებისათვის გამოიჩენს გატაცებასა და ზრუნვას. ქვეყნისა და ადამიანების სიყვავულის ჰუმანიზმის გარეშე ახალგაზრდობას არ გაუჩნდება მაღალი იდეალები, უამისოდ მისი ცხოვრება შინაარსით ღარიბი და უინტერესო იქნება.

მაშასადამე, სტუდენტობაში მაღალი სოციალური, ზნეობრივი და ესთეტიკური იდეალების აღზრდა აღზრდის ცალკე ამოცანა კი არ არის, არამედ იგი ბუნებრივი შედეგია აღზრდისა და განათლებისა. აღზრდილ, პარამონიულად განვითარებულ ახალგაზრდობას ქვეყნისათვის საჭირო, კარგი და კეთილი საქმის ეს შინაგანი მამოძრავებელი ზნეობრივი იდეალი ისე უნდა ჩაენერგოს, რომ შუქურა იყოს მისთვის და მთელი სიდიადით, მთელი სიმშვენიერით უჩვენებდეს მას ჩვენს დემოკრატიულ იდეალს.

ზნეობრივი გრძნობების აღზრდა. ზნეობრივი აღზრდა სტუდენტის მარტოოდენ შეგნებაზე შემოქმედებით არ ზრციელდება. ზნეობრივი შეხედულებისა და რწმენის შემუშავება საკმარისი არ არის ზნეობრივი აღზრდისათვის. მართალია, სტუდენტობის, ახალგაზრდობის შექცების აღზრდით ინერგება ზნეობრივი იდეალები, იდეები და პრინციპები, მაგრამ ეს არ არის საკმარისი იმისათვის, რათა ზნეობრივად ჩამოყალიბების პროცესი დაითავრებულად მივიჩნიოთ.

ზნეობრივი ქცევის აღზრდა. ზნეობრივი იდეალის, იდეის, პრინციპებისა და სხვათა შეთვისებასთან ერთად, სტუდენტ-ახალგაზრდას ზნეობრივი იდეალის სინამდვილედ ქცევის დიდი სურვილი უნდა ჰქონდეს. ეს კი იმ შემთხვევაშია შესაძლებელი, თუ ზნეობრივი იდეალი, იდეა და პრინციპები განცდილია, ე. ი. თუ ისინი გრძნობებთან არიან დაკავშირებულნი. ისიც საგულისხმოა, რომ ადამიანის მიერ სამყაროს ზნეობრივი ათვისება მხოლოდ გონივრული კი არ არის, გრძნობადიცაა. ამიტომ ზნეობრივი შექმნის პირველ საფეხურზე მისი ყველა დეტალი მთლიანად ნათელი შეგნების აღზრდა გრძნობებისა და ნებისყოფის აღზრდის გარეშე არ იქნება საკმარისი სტუდენტი ახალგაზრდობის ზნეობრივი ჩამოყალიბებისათვის. ზნეობრივი აღზრდის ამოცანა სწორედ ისაა, რომ აღზრდის შედეგად შეიცვალოს სტუდენტის, ახალგაზრდის ქცევის მოტივი და აღზრდა ქცევის მამოძრავებელ ძალად იქცეს. მხოლოდ მაშინ შეგვიძლია ვთქვათ, რომ აღზრდის

ღონისძიებანი შეეხო აღსაზრდელის როგორც ინტელექტუალურ, ისე მის შინაგან სამყაროსაც, რომ მათ გავლენა მოახდინეს მის გრძნობათა სფეროზედაც. მხოლოდ ზნეობრივ გრძნობებთან ერთად ასრულებს ადამიანის ზნეობრივი რწმენა და წარმოდგენა მისი ქცევის მოტივის ფუნქციას, განსაზღვრავს საზოგადოების სხვა წევრებთან მის დამოკიდებულებას, საკუთარ და საზოგადოებრივ მოვალეობას. თუ ბიროვნების ქცევა (განზრახული ან შესრულებული) ემთხვევა ბიროვნების ზნეობრივ განწყობილებას, მაშინ დადებითი ეთიკური გრძნობები ჩნდება, რომლებშიც მოცემული ქცევის გამამტკიცებელი ხდება.

ზნეობრივი ნორმების, იდეალების, მოვალეობის შეგნება შინაგანად არწმუნებს ახალშაზრდობას, რომ ქვეყნის კეთილდღეობისათვის საჭიროა მისი აქტივობა, მაგრამ მარტოოდენ ამის ცოდნა არ კმარა, თუ ბიროვნება საკუთარი აქტივობის მიმართ ემოციურად ნეიტრალურია. ზნეობრივი მოქმედება სტუენტს გაგებული უნდა ჰქონდეს არა მხოლოდ როგორც საგაღდებულო, არამედ როგორც სასურველიც. არ კმარა იცოდეს რა არის ჰუმანიზმი, პატრიოტიზმი, არც ის არის საკმარისი სურვილი გქონდეს სიკეთისა, მოავარია შენი ქვეყანა, ადამიანი, სიკეთე, მორალური ღირებულების მქონე დიდი საქმეები გიყვარდეს. მაღალი ზნეობრივი მოქმედება, გმირული საქციელი თითქმის ყოველთვის გრძნობასთან არის შეჯამებული.

ზნეობრივი იდეალისა და სხვათა სინამდვილედ ქცევა მაშინ არის შესაძლებელი, როცა შეგნებულია მისი საჭიროება (ცოდნა) და როცა იგი (გრძნობა) სასურველია. თუ ადამიანი საკუთარი წარსული ცხოვრების ცალკეულ შემთხვევებს ისე იგონებს, რომ ემოციურად არ განიცდის მათ, ეს იქნება მხოლოდ ფაქტის უსიცოცხლო აღდგენა მესხიერებაში. ასევე ითქმის ზნეობრივი იდეალების, იდეების, ბრინციბებისა და სხვ. შესახებაც. მაგრამ მათი ცოდნა ვერ მოგვანიჭებს იმ გატაცებას, მოქმედების იმ სიახლოვნებას, რაც ზნეობრივი ქცევის გამოწვევისათვის არის საჭირო. მართალია, როგორც ჯ. ს. მილი შენიშნავს, დედამიწის მიწიდულობის კანონი, ისევე როგორც დღემდე ცნობილი მეცნიერული და კულტურული მონაბოვარნი, ემოციებს არ აღმოუჩენია, მაგრამ ადამიანურ ემოციათა გარეშე არ ყოფილა, არ არის და არც შეიძლება იყოს ჭეშმარიტების ადამიანური ძიება.

ემოცია პიროვნების მოთხოვნილებათა გამოვლენის ფორმაა და მოქმედების შინაგან გამომწვევ ძალას წარმოადგენს (ს. ო. რუბინშტეინი). გრძნობები აქტიურობისა და მოქმედების მიჩენია და იმდენად აუცილებელი, რომ გრძნობებს მოკლებული ადამიანი ვერც მიზნის, იდეალის შექმნას შეძლებს და ვერც პათი განხორციელების საშუალებებს გამოიხატავს.

მიზნის, იდეალის მიმართ გულგრილი დამოკიდებულება იშთაგითვე აღკვეთავს მისი განხორციელებისათვის საჭირო მოქმედებას. ადამიანის შრომას ან სხვა სახის მოღვაწეობას გრძნობები მატებენ ენერგიასა და შემოქმედებით წყურვილს. ამისათვის მარტოოდენ შეგნება არ კმარა. „იდეა, მხოლოდ ამოკითხული და მოსმენილი, — წერდა ბ. ბელინსკი, კიდევაც რომ იცოდეთ როგორი უნდა იყოს იგი, თუ საკუთარ ბუნებაში არ გაგიტარებიათ და თქვენი პიროვნების ანაბეჭდი არ მიუღია, მეკადარი კაპიტალია“. „ცოდნის საკუთარ ბუნებაში გატარება“ ნიშნავს, რომ ეს ცოდნა ემოციურად არის განცდილი, ე. ი. მხოლოდ გონებით კი არ არის აღქმული, არამედ გულითაც. ზნეობრივი გრძნობა, რომელიც მორალის მაღალ იდეებთან და პრინციპებთან არის დაკავშირებული, ადამიანის მოღვაწეობის მოტივია როგორც საზოგადოებრივ, ისე პირად ცხოვრებაში, ადამიანი, რომელიც ასეთი მოტივით ხელმძღვანელობს, შეუძლებელია გულგრილი იყოს სიკეთისა და ბოროტების მიმართ. ასეთი ადამიანი არ კმაყოფილდება ბოროტების მხოლოდ გაკიცხვით, იგი ებრძვის კიდევ მის გამოვლინებას, იგი უბრალოდ კი არ ცნობს სიკეთეს, არამედ ემოციურად განიცხის მას და საკუთარი მოღვაწეობით ცდილობს ცხოვრებაში გაატაროს იგი.

ზნეობრივი გრძნობა მაღალ გრძნობად ითვლება (ღრმად შეგნებული განცდა) იმიტომ, რომ ადამიანთა საზოგადოებრივი ცხოვრების პირობებში გამოიშუავდება და ვითარდება. ამისათვის საჭიროა ზრუნვა მის აღზრდისათვის. გრძნობების აღზრდის მიზანი ის არის, რომ მისი მოქმედება დაექვემდებაროს გონების კარნახს და ამით კი არ შეასუსტოს მისი (გრძნობის) მოქმედების ძალა, არამედ ხელი შეუწყოს — დაძლიოს უარყოფითი და განაგითაროს დადებითი ზნეობრივი გრძნობები, როცა ზნეობრივი გრძნობების აღზრდის ამოცანას ვიხილავთ უნდა გავეთვალისწინოთ ისიც, რომ გრძნობის აღზრდა საერთოდ გრძნობების (მაგ. პუშკინის, ან საერთოდ სიკეთის გრძნობის),

აღზრდას არ ნიშნავს, არამედ კონკრეტული ზნეობრივი გრძნობის აღზრდას; ყოველი ზნეობრივი გრძნობის აღზრდაში გარკვეული შინაარსი უნდა იყოს ჩადებული. მაგალითად, სიბრალულის გრძნობა ზნეობრივ გრძნობად ითვლება, მაგრამ როცა მასში იდეურ შინაარსს დებენ (სხვაგვარად შეუძლებელია), მაშინ სოციალური პირობების მიხედვით იგი (სიბრალულის გრძნობა) შეიძლება ზნეობრივაც ჩაითვალოს და უზნეოდაც. ქვეყნის, სამშობლოს მტრის შებრალება ზნეობრივი თვალსაზრისით არ შეიძლება მოწონებული იქნეს, მაგრამ ადამიანის მიმართ თანაგრძნობა საერთოდ ზნეობრივი ღირსეობაა მაჩვენებელია.

ნებისყოფისა და ხასიათის აღზრდა. ადამიანის დამახასიათებელ ძირითად ნიშნად შეგნებულ აქტივობას მიიჩნევენ, რადგან ადამიანი უბრალოდ კი არ შეიმეცნებს სამყაროს, არამედ გარდაქმნის მას. ადამიანს ბევრი სიძნელე, დაბრკოლება ხვდება. ამიტომ, აღზრდამ ამოცანად უნდა დაისახოს სტუდენტ-ახალგაზრდობაში სიძნელეებთან ბრძოლის უნარის განვითარება, მასში ისეთი თვისების ჩამოყალიბება, რაც ამ სიძნელეთა დაძლევისათვის არის საჭირო. უაშისოდ საზოგადოებრივი პროგრესი არ იარსებებს.

ზნეობრივი იდეალები, პრინციპები, გრძნობები მხოლოდ იდეალებად, პრინციპებად, გრძნობებად არ უნდა დარჩეს, სტუდენტ-ახალგაზრდოს მათ შესაბამისად მოქცევის უნარი და დიდი ზნეობრივი მიზანიც უნდა ჰქონდეს. ზნეობრივი განცდა ხშირად ადამიანის კონკრეტულ მოქმედებასთან არის დაკავშირებული, ე. ი. გრძნობა ან ეთანხმება ზნეობრივ ქცევას, ან არა. ვთქვათ, აფექტის დროს სტუდენტმა ისეთი მოქმედება ჩაიდინა, რომელიც მას არ ახასიათებს, ე. ი. აფექტმა სტუდენტს მისთვის დამახასიათებელი ქცევის ხასიათი შეაცვლევინა. ეს იმაზე მიუთითებს, რომ სტუდენტს არ გააჩნია მტკიცე ნებისყოფა. მას რომ ნებისყოფის სიმტკიცე ჰქონდეს, მორალური შეხედულებაც მტკიცე ექნებოდა და შეძლებდა აფექტის დაძლევის, არ ჩაიდენდა მოუფიქრებელ ქცევას. სტუდენტის აღზრდა მის აქტივობასთან არის დაკავშირებული: რაც უფრო მდიდარია სტუდენტი ზნეობრივად და სულიერად, მით უფრო ძლიერია მისი აქტივობა და ნებისყოფა. ნებისყოფისა და ხასიათის აღზრდასთან ერთად საჭიროა ზნეობრივი შეგნებისა და გრძნობების აღზრდა.

ძლიერი ნებისყოფის მქონედ ითვლება ის, ვინც დაუინებით მიიღტვის მიზნის განხორციელებისაკენ და ვისაც შესწევს უნარი ჩაახშოს, შეაფერხოს ის მოტივები, სურვილები, განწყოფილებანი და გრძნობები, რომლებიც ამ ღროს უნდაება და ხელს უშლის სასურველ ქცევაში. სუსტი ნებისყოფის ადამიანი კი განწყობილებათა, სურვილთა და სხვა ფაქტორთა მონაა. მართალია, ასეთ ბიროვნებას გააჩნია მიზანი, მაგრამ არა მყარი.

სტუდენტთა ნებისყოფის აღზრდა იმიტომ არის ზეობრივი აღზრდის ამოცანა, რომ ზნეობრივ ბიროვნებას მხოლოდ ზნეობრივი შეგნება, იდეალები, პრინციპები, მხოლოდ ზნეობრივი გრძნობები კი არ სჭირდება, არამედ მათი განხორციელების ძალაც — მიზანსწრაფვა, დისციპლინირება, თავშეკავება და სხვ. ეს ის თვისებებია, რომლებსაც ნებისყოფის ნიშნებს უწოდებენ. მიზნის დასახვა, სურვილის გაჩენა, განსჯის ფაზა და მოტივთა ბრძოლა, გადაწყვეტილებების მიღება და შესრულება ჩვეულებრივად ნებისმიერი მოქმედების ფაზად არის აღიარებული. ყველა ეს ფაზა ზნეობრივი შინაარსისა უნდა იყოს, რადგან სტუდენტის ნებისყოფის აღზრდა მისი ზნეობრივად ჩამოყალიბების პროცესია.

პროცესი სტუდენტის ზნეობრივად ჩამოყალიბებისა, როგორც ჩაკარენკო ამბობდა, ნაწილ-ნაწილ არ ხდება — სტუდენტი როგორც ბიროვნება, მთლიანი ბუნებისაა. ეს მთლიანობა სტრუქტურული, ორგანული ხასიათის, ინტეგრალურია და იმავე კომპონენტებისაგან წარმოიქმნება. ბიროვნების ასეთ მთლიანობას ხასიათი წარმოადგენს.

ხასიათის ჩამოყალიბება, მისი აღზრდა რთული და ხანგძლივი პროცესია. მისი შინაარსი შეპირობებულია არა მარტო საზოგადოებრივი ცხოვრების მთელი ისტორიით, არამედ ბიროვნების გარემოს თავისებურებით, ოჯახისა და მის ირგვლივ მყოფ ადამიანთა ცხოვრების, მოქმედების ტრადიციით. ამიტომ ხასიათის აღზრდა, მისი ჩამოყალიბება ნაადრევი ბავშვობის ასაკიდან იწყება, თანაც ისე ადრე, რომ ზოგჯერ ბავშვის ხასიათის ზოგიერთი ნიშანი თანდაყოლილადაც კი ვგეჩვენება. ამიტომ, სანამ ჯერ კიდევ არ განმტკიცებულია ხასიათის უარყოფითი ნიშნები, საჭიროა ისეთი ადამზრდელობითი ღონისძიების გამოყენება, რომლებიც ხელს შეუწყობს (ან

ხელსაყრელ გარემოს შეუქმნის) ხასიათის დადებითი ზნეობრივი ნინების შექმნა-ჩამოყალიბებას.

ხასიათის აღზრდა ბიროვნების ზნეობრივი გამოსწორების პროცესს ემთხვევა. ეს ფაქტი დიდი ხანია შემჩნეულია. ამიტომ იყო, რომ ძველ საბერძნეთში ხასიათის პრობლემას ეთოსის (ზნეობის) საკითხს უკავშირებდნენ. ცალკეული ხასიათისეული ნიშნების მექანიკური ჩაერთი არ არის ხასიათი. იგი პოლიანია, მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, რომ ხასიათის აღზრდის პრაქტიკული საკითხი ზოგადად ხასიათის აღზრდა იყოს. ხასიათის აღზრდის პრაქტიკული ამოცანაა მის ცალკეულ თვისებათა, ხასიათის ნებისყოფით, ემოციურ, ინტელექტუალურ თვისებათა და ნიშანთა აღზრდა. მაგალითად, იდეურობა, სამართლიანობა, პრინციპულობა, აქტიურობა, სიმტკიცე, დაკვირვებულობა ხასიათის აღზრდის კონკრეტული ამოცანებია, რომელთა სწორად გადაჭრა უზრუნველყოფს ზნეობრივი ხასიათის ფორმირების პროცესს.

ხასიათი, როგორც ბიროვნების ინდივიდუალურ თავისებურებათა ერთობლიობა, განასხვავებს ერთ ბიროვნებას მეორისაგან, მაგრამ როცა ზნეობრივი ხასიათის აღზრდის საკითხი დგება, მაშინ ხასიათის იმ ნიშნების აღზრდას გულისხმობენ, რომლებიც ყოველთვის საერთო ნიშნებად ითვლება. ეს ის საერთოა, რაც ზნეობრივ ხასიათს ქმნის. ადამიანის ხასიათის მრავალგვარობის მიუხედავად, მასში არის ყველაზე არსებითი და ეს არის მისი ზნეობრივი თვისებები (ა. ფ. შიშკინი). მაგრამ აღსანიშნავია, რომ ხასიათის ნიშნების არსებობა არ კმარა ბიროვნების ზნეობრივი დახასიათებისათვის. აქ მხედველობაში გვაქვს ის, თუ ეს თვისებები ან ნიშნები ხასიათის რა მიმართულებით გამოიყენება.

პუმანიზმის აღზრდა. პუმანიზმს ჩაეულებრივად, ისტორიული გაგებით გუწოდებთ როგორც ფილოსოფიურ-ეთიკურ, სოციოლოგიურ-ფსიქოლოგიურ ცნებას, რომელსაც აღორძინების ეპოქას (XIV-XV ს.) უკავშირებენ. პუმანურობა კი, როგორც ადამიანისაღიმი პრაქტიკული დამოკიდებულება, ყველთვის არსებობდა, კერძოდ მას შემდეგ, რაც კაცობრიობა საზოგადოებრივი ცხოვრების ორომტრიალში ჩაერთო და ერთი ადამიანის ბედი მეორისათვისაც მნიშვნელოვანი გახდა.

დღეისათვის ჰუმანიზმის პრობლემა იმდენად ბოძელარულია, რომ ზოგჯერ ჩვენს ეპოქას „ჰუმანიზმის რენესანსის“ ეპოქას კი უწდებენ. მაგრამ ჩვენი დროის ასეთი დახასიათება მთლად მართებული არ იქნება.

ჰუმანური იდეები ყოველთვის იყო დამახასიათებელი ხალხისათვის. ჯერ კიდევ მონათმფლობელურ საზოგადოებაში და უფრო ადრეც, პირველყოფილ საზოგადოებაში შეიჩნეოდა სტიქიური ჰუმანიზმის ზოგადი ნიშანი. ხალხები უფრო გრძნობენ საზოგადოებრივი ცხოვრების ავ-კარეს, ყიდრე იდეოლოგიები, ხალხი თავის გრძნობასა და აზრს გამოსატყვევ ფოლკლორში, იდეოლოგიები კი შემეც, უფრო გვიან წვდებიან ხალხის ცხოვრების შინაარსს და ქმნიან შეხედულებებს, თეორიებს საზოგადოებრივი მოვლენების შესახებ.

აღზრდის საქმეშიც ასე მოხდა. ხალხური პედაგოგიკა წინ უსწრებს მეცნიერულ პედაგოგიკას. პირველყოფილი ადამიანის შეხედულება ადამიანობაზე, გაჭირვებაში მყოფის დახმარება ის ჰუმანური აქტია, რაც ყოველგვარი ჰუმანიზმის თეორიებს უსწრებს წინ. ჰუმანურობა, ამ შემთხვევაში მიზნაღს მეორე ადამიანის ცხოვრების ბედის, მისი მწუხარებისა და სისწარულის განაწილებას. ადამიანმა ადამიანში თავისი მსგავსი და ტოლი უნდა ცნოს, რომ მისი ქცევა ჰუმანური ნიშნის მატარებელი გახდეს.

ჰუმანიზმი, როგორც მორალური პრინციპი, პიროვნების საკითხია. პიროვნების, სოციალ-პოლიტიკური, ეთიკური-ფილოსოფიური გაგება კი სხვადასხვა ხასიათისაა. ამით აიხსნება, რომ სხვადასხვა ეპოქა სხვადასხვა შინაარსს სდებს ჰუმანიზმში. არსებობს მორალი, პირიქით, ამორალიზმი, პესიმიზმი, სასოწარკვეთილება, ანტიინტელექტუალიზმი, მიზანტრობია, ცინიზმი ბატონდება. ასეთ პირობებში ჰუმანიზმსაც დაკარგული აქვს თავისი ნამდვილი შინაარსი.

სტუდენტთა ჰუმანისტური აღზრდა საჭიროებს უმაღლეს სასწავლებლებში შეიქმნას ორგანიზებული, ზნეობრივ საწყისებზე აგებული არა მხოლოდ სტუდენტთა, არამედ მასწავლებელთა კოლექტივი, საზოგადოებრივი გარემო. ასეთ კოლექტივებში ხდება მის წევრთა შორის მეგობრული ურთიერთობის დამყარება და ინდივიდუალობის შენარჩუნება. თუ ასეთი გარემო არ იქნა, იქ ჰუმანიზმის აღზრდა გაძნელებულია. საზოგადოებრივ

მეცნიერებათა სწავლების დროს უმაღლესი სასწავლებლის ატმოსფერო, სათანადო საკითხებზე საუბრები და დისპუტები უნდა აჩვენებდეს ახალგაზრდობას მაღალი მორალის, ჰუმანიზმის შინაარსს, რომ საჭიროა არა ზოგადი ლაბარაკი კაცთმოყვარეობის შესახებ, არამედ საჭიროების დროს, როცა ხალხსა და დაქვეყნას საფრთხე ელოდება, მაშინ ჰუმანიზმი მტრისადმი სიძულვილს საჭიროებს. მტერზე ვერ გაიძარჯვებ, თუ მისადმი სიძულვილი არა გაქვს.

მეცნიერება ყოველთვის ჰუმანურია, ჰუმანურია იმიტომ, რომ მეცნიერების ამოცანა ჭეშმარიტების დადგენაა: ბუნებისა და საზოგადოების განვითარების კანონზომიერების გაგებასა და ცოდნას თავისთავად მხოლოდ ერთი დანიშნულება აქვს — გაუადვილოს ადამიანს ცხოვრება, დაესმაროს მას აგადმყოფობასთან ბრძოლაში, ბედნიერების მოპოვების მიზნით დაახლოვოს ადამიანები. სტუდენტთა სწავლების დროს ყოველი მეცნიერება ამ თვალთ უნდა იყოს დანახული. ამიტომ, სტუდენტმა ღრმად უნდა შეიგნოს, რომ მეცნიერული ცოდნის ბოროტად გამოყენება ანტიჰუმანურია და მის წინააღმდეგ ბრძოლაა საჭირო.

ახალგაზრდობა ღრმად უნდა ჩაწვდეს იმას, რომ ჭეშმარიტი ჰუმანიზმი ებრძვის ისეთ გადმონაშთებს, როგორიცაა ადამიანისადმი ბიუროკრატიული დამოკიდებულება, მომხვეჭელობა, თვალის ახვევა, ყოყმოება, მლიქვნელობა, მექრთამეობა და სხვა. ბიუროკრატი ადამიანის მდგომარეობით კი არ არის დაინტერესებული, მას ადამიანის ცხოვრება მხოლოდ საქმიანი ქაღალდით აქვს გაზომილი, მაგრამ ქაღალდის მიღმა რომ ბირონება დგას მთელი თავისი გაჭირვებითა და დამცირებით, ეს მისთვის არაფრისმთქმელია. ამიტომ, ასეთ ადამიანზე იტყვიან — უგულოაო. ბიუროკრატი თუ ადამიანს დაინახავს, უსათუოდ უარყოფითს შეამჩნევს, ვერ დაინახავს იმ დადებითს, რაც ყოველ ბიროვნებაში უსათუოდ მოიპოვება და რასაც წახალისება სჭირდება. ბიუროკრატი თავის თავს კანონის შეუდრეკელ დამცველად ივლის, მაგრამ არ ითვალისწინებს რომ ყოველი კანონი ადამიანის კეთილდღეობის მოპოვებასა და დაცვას ითვალისწინებს. ამიტომ, რომ ბიუროკრატი რაიმე უბრალო საქმეზე ადამიანს რამდენჯერმე დაიბარებს, რითაც მთხოვნელს აგრძნობინებს, რომ მისი ბედი მის

ხელშია. სწორედ ამნაირი ადამიანი სულ ადვილად გახდება მექრთამე, გამოძაღველი, კორუმპირებული.

სტუდენტობაში აღსანიშნავია ძლიერი ლტოლვა მეგობრობისადმი. მართალია, ამხანაგობა და მეგობრობა სკოლის ასაკის მოსწავლეებშიაც საგრძნობია, მაგრამ სტუდენტობაში ამხანაგობა და მეგობრობა უფრო გონივრულია. აქ, ეს არ არის მარტოოდენ გატაცება, შეუგნებელი ლტოლვა მეორისადმი, არამედ ასე თუ ისე დასაბუთებული და უფრო მეტი პრაქტიკული გამოვლენის ტენდენციის მქონეა. მეგობრობა სტუდენტობაში ურთიერთისადმი ლტოლვის, ერთად ყოფნის სურვილს სწავლასაც, შრომასაც და გართობასაც უფრო სასურველად და საინტერესოდ ხდის, განსაკუთრებით მაშინ, როცა ეს ქალ-ვაჟთა მეგობრობას ეხება. მათ შორის მეგობრობამ მახინჯი ფორმა რომ არ მიიღოს და მეორე ბიროვნების ადამიანური ღირსების შეურაცხყოფელი და დამამცირებელი არ გახდეს, ამიტომ, პუშანერს და ზნეობრივ აღზრდას დიდი მნიშვნელობა ენიჭება. მართალია, სტუდენტისათვის სქესთა ურთიერთობის, მეგობრობის საკითხი არ გულისხმობს სქესობრივი განათლების საკითხებს, მაგრამ ამ დროს რომ სქესთა შორის დამოკიდებულის სწორის გაგებისათვის საჭიროა აღმზრდელობითი მუშაობა, ამას არაყინ უარყოფს. სქესთა შორის დამოკიდებულების შეგნება ზნეობრივი აღზრდის გზით ხორციელდება.

სქესი ბიოლოგიური, ცხოველურია, მაგრამ ადამიანში საზოგადოებრივ-ისტორიული პრაქტიკა ცვლის ცხოველურ-ბიოლოგიურსაც და მაღალ, ადამიანურ-ზნეობრივ ფორმად აქცევს, ე. ი. ბიოლოგიური ადამიანში ზნეობრივი ნორმებისა და შეხედულებების შესაბამისად წარმართება. ახალგაზრდობაში ბუნებრივი ლტოლვა, თუ იგი ზნეობრივი თვალსაზრისის საწინააღმდეგოა, უნდა შეფერხდეს, აილაგმოს. ეს კი მხოლოდ მაშინ არის შესაძლებელი, როცა სტუდენტობაში მტკიცედ არის შემუშავებული ზნეობრივი ქცევის ნორმებისა და წესების დაცვის აუცილებლობის შეგნება.

ზნეობრივ აღზრდას მოკლებული ახალგაზრდა უხამსობასა და სქესობრივ დანაშაულს ადვილად ჩაიდენს. ბუნება სქესისაგან მხოლოდ გამრავლებას მოითხოვს და არა უზნეობასა და გარყვნილებას. ამ ბიოლოგიურ მოვლენაში გარყვნილების მომენტი თვით ადამიანმა შეიტანა და იგი ზნეობრივი, პუშანური

კულტურის დაბალ დონეზე მიუთითებს. ზნეობრივი სიწმინდის შერყვნამ დაარღვია სქესობრივი ცხოვრების მორალაც. ახალგაზრდობის მტკიცე ზნეობრივ ჩამოყალიბებაზე თავის დროზე სერიოზულად თუ არავის უფიქრია, შედეგად ვიღებო ცინიკურ უხამსობას. ზოგიერთი ახალგაზრდა მახინჯ ქცევას ავლენს, რასაც იგი ზოგჯერ სისხლის სამართლის დანაშაულამდეც მიჰყავს. მაღალი ზნეობრივი იდეალების აღზრდა, ადამიანის ღირსების ბატონისცემის, ჰუმანიზმის, მოვალეობისა და სხვა შემუშავება სქესობრივი აღზრდისა და პრაქტიკის საფუძველია.

სიმპათიასა და სიყვარულის გრძნობაში მოცემულია ამხანაგობისა და მეგობრობის ზნეობრივი შინაარსი. ახალგაზრდობის ისეთი სულიერი სიმდიდრე, რომელიც ხელს უწყობს მათ ბედნიერებას, რომ საყვარელ ამხანაგთან, მეგობართან, ოჯახში ჰპოვონ სულიერი, მორალური სიმშვიდე და ამით ადამიანის სიცოცხლისათვის უაღრესად საჭირო ბირობები შექმნან — წახალისებისა და შექების ღირსია. მეგობრობა მოვალეობის მიხედვით მოქმედების საჭიროებასაც მოითხოვს. მეგობრობას საბუთი სჭირდება. ეს საბუთი არა მხოლოდ სიტყვიერ დაპირებაშია, არამედ მოქმედებაში, რომელიც მეგობრის ბედნიერებისაკენ არის მიმართული. კარგად გაგებული მეგობრობა მოითხოვს მხილებულ იქნეს მეგობარში ის ცუდი, რომელიც ხელის შემშლელია არა მარტო საზოგადოების კეთილდღეობისათვის, არამედ აგრეთვე ბიროვნებისთვისაც. მეგობრის ცუდი ქცევის, ჩვევისა თუ შეხედულების მხილება და გაკიცხვა მეგობრობას უაღრესად ბრინციბულ და ზნეობრივ-ჰუმანურ ხასიათს აძლევს.

ზნეობრივი მოვალეობის შეგნება, ზნეობრივი ქცევის წესებისა და ბრინციბების რწმენა, პატრიოტიზმისა და ინტერნაციონალიზმის იდეა, ჰუმანიზმის, ამხანაგობისა და მეგობრობის მაღალი თვისებების ახალგაზრდობაში ზღუდავს, ქმედების ისეთ ტენდენციებს, რომლებიც თავისი შეხედულებებითა და მოქმედებით წინ აღუდგა ასეთი მიდრეკილების ადამიანებს. ამით იწმინდება ჩვენი გარემო ანტიმორალური შეხედულებებისა და მოქმედებების გამოვლენისაგან.

უმაღლეს სკოლაში, სტუდენტობაში შექმნილი და შემუშავებული მორალური გარემო და თვისებები თავის მხრივ

წარმოადგენს იმ ობიექტურ პირობას, რაც კიდევ უფრო მაღაგრად გაფურჩქნის ჰუმანიზმს, ხელს შეუწყობს ადამიანთა ზნეობრივ განვითარებას. ჰუმანიზმი, ადამიანის სიყვარული მოსპობს შეგნებაში დარჩენილ იმ ანტიმორალურ ტენდენციებს, რომებიც ჯერ კიდევ შეიმჩნევა სტუდენტების გარკვეულ ნაწილში. ჰუმანიზმის აღზრდით ის ფსიქოლოგია და ჩვეულებები, რომლებიც ადამიანის ბედის მიმართ უგულო დამოკიდებულებაში ჩანს, შეიცვლება სიყვარულისა და ჰუმანიზმის ფსიქოლოგიით. მაგრამ ამისათვის არ არის საკმარისი მთლიანად გარემოსადმი მისდობა, არ კმარა იმით, რომ გარემოში საკმარისად მოიბოვება ანტიჰუმანური თვისებების სათავე. ამიტომაც საჭირო ახალგაზრდობის აღზრდის აქტიური მეთოდები. სტუდენტთა აღზრდა ისევე საზრუნავია, როგორც მათი სპეციალისტებად, განათლებულ ადამიანებად მომზადება.

შრომისა და საზოგადოებრივი საკუთრებისადმი შეგნებული დამოკიდებულების აღზრდა. შრომით სწავლებას ორგვარი ამოცანა აკისრია ჩვენს სასწავლებლებში: ერთი, პროფესიული შრომისათვის მომზადება, და მეორე, შრომის აღმზრდელობითი როლი. უმაღლეს სასწავლებლებში, სადაც პროფესიის შეძენა ხდება, სტუდენტი ახალგაზრდობა პრაქტიკის სახით უშუალოდ ებმება შრომით საქმიანობაში და ამით ეუფლება შრომით ჩვევებს. მაგრამ ამასთანავე შრომითი ჩვევების შეძენის ეს პროცესი აღმზრდელობით ფუნქციასაც ასრულებს, რითაც შრომისადმი დამოკიდებულების ხასიათი ყალიბდება, შრომას აღმზრდელობითი მნიშვნელობა ეძლევა, ეს კი ზნეობრივ საკითხს განეკუთვნება.

შრომას რომ აღმზრდელობითი მნიშვნელობა აქვს, ამას ძველთაგანვე მიაქციეს ყურადღება. თომას მორი, ჟან ჟაკ რუსო, პენრიზ პესტალოცი, შარლ ფურიე, რობერტ ოუენი, ნიკოლოზ ჩერნიშევსკი, ნიკოლოზ დობროლიუბოვი, კონსტანტინე უშინსკი, ილია ჭავჭავაძე, იაკობ გოგებაშვილი და ბევრი სხვა ცნობილი მოღვაწენი თუ მოაზროვნენი შრომის საკითხებს მხოლოდ პოლიტიკური და ეკონომიკური თვალსაზრისით კი არ განიხილავდნენ, არამედ მას უაღრესად მნიშვნელოვან პედაგოგიკურ პრობლემათა რიგს მიაკუთვნებდნენ. მიუხედავად იმისა, რომ ბევრი ძველი მოაზროვნე შრომას დიდ აღმზრდელობით ფაქტორად მიიჩნევდა და ამ აზრს საკმარისადაც

ასაბუთებდა, აღნიშნული პედაგოგიკური საკითხი დამაკმაყოფილებლად მაინც ვერ გადაიჭრა. ეს იმიტომ, რომ საზოგადოებრივ ცხოვრებაში შრომის როლი მეცნიერულად დასაბუთებული არ იყო. ამისათვის, ბირველ რიგში ნათელი უნდა გამხდარიყო შრომის ისტორიული ხასიათი, ხოლო სანამ ეს საკითხი არ გაირკვეოდა, მანამ არც ის შეიძლებოდა, რომ დამაკმაყოფილებლად ყოფილიყო გარკვეული შრომის პედაგოგიკური მნიშვნელობა.

შრომა, უბირველეს ყოვლისა, ადამიანური თვისებაა. ამიტომ გინც არ შრომობს, ის კარგავს ადამიანურ სახეს, გონებრივად ღარიბდება, ფიზიკურად სუსტდება, იმცირებს ადამიანურ ღირსებას. ადამიანის ღირსება კი, ის არის, რაც ყველაზე მეტად ამაღლებს ადამიანს, რაც მის მოღვაწეობას, ყველა მის მისწრაფებას უმაღლეს კეთილშობილებას ანიჭებს. შრომა ყოველთვის იყო ადამიანის არსებობის წყარო და აქტივობის სათავე.

ადამიანმა რომ თავისი მოთხოვნილებები დააკმაყოფილოს — უნდა იშრომოს, შექმნას მატერიალური და სულიერი ფასეულობა, სიმდიდრე, ამავე დროს შრომა არ არის მხოლოდ ცხოვრების საშუალება, იგი ადამიანის განვითარების, მის ესთეტიკურ და სხვა თვისებათა აღზრდის საშუალებაცაა. უშრომლად შეუძლებელია ხელოვნება, ე. ი. ხელოვნება ადამიანის შრომის გარკვეული დარგია. შრომის თავისებურება ისაა, რომ იგი არ არის მხოლოდ კუნთების ენერგიის ხარჯვა, არამედ შეგნებული მოქმედებაცაა, მიზნის განხორციელებას ემსახურება და ადამიანის რომელიმე მოთხოვნილების დაკმაყოფილებისათვის არის მიწოდებული. შრომის დროს შეგნებულია მოქმედების გეგმა და ამის შესატყვისად წესრიგდება როგორც შინაგანი, ისე გარეგანი პროცესები.

ორგანიზებული შრომა საუკეთესო გრძნობებსა და მისწრაფებებს წარმოშობს და აღვივებს. ეს არის შრომა, რომელსაც შემოქმედებითი ხასიათი აქვს. შემოქმედებითი შრომა ახალი გზებისა და მიღწევებისაკენ გვიკაფავს გზას, ინიციატივისა და ინტერესთა განვითარებას იწვევს. გამოკვლევებით დასტურდება, რომ რაც უფრო მეტად არის ჩართული გონებრივი ფუნქციები შრომაში, იმდენად მეტ სიამოვნებას იწვევს იგი და

მეორე რიგში დგება მატერიალური დაინტერესება, რომელიც, ცხადია დიდ როლს ასრულებს.

შრომის ტექნიკური, უპირველეს ყოვლისა, სოციალური პირობები მტკიცედ არის დაკავშირებული პიროვნების განვითარებასთან. შრომის სოციალური და ტექნიკური პირობები ურთიერთკავშირშია. ამით შრომამ მთლიანი პროცესის ხასიათი მიიღო. საზოგადოებრივი ურთიერთობის სრულყოფისა და სახელმწიფო კულტურულ-აღმშრდელობითი მუშაობის შედეგად ვითარდება შრომის ტექნიკური მხარე, იზრდება შრომის კულტურა, სრულყოფილი ხდება მისი ორგანიზაციული სისტემა, რაც შესაბამისად პიროვნების განვითარებასაც იწვევს.

შრომის ზნეობრივ მნიშვნელობას განსაზღვრავს არა მარტო შრომის შედეგი, არამედ შრომისადმი სუბიექტური დამოკიდებულება. შრომისადმი შეგნებული დამოკიდებულება.

შრომითი აქტივობის ისეთი ფაქტორები, როგორიცაა ამხანაგის, კოლექტივის, საზოგადოების წინაშე მორალური ვალდებულება, პასუხისმგებლობა და მათ მიერ გამოწვეული ზნეობრივი კმაყოფილება — შრომით სიამაყეს იწვევს. დადებითი ემოციები, სულაერ მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილება შემოქმედებითი შრომისთვის დამახასიათებელი ნიშანია.

სწავლებას, უმაღლესსა თუ საშუალო სასწავლებელში აღმშრდელობითი მნიშვნელობა აქვს. ახალგაზრდობის შრომაში ჩაბმა კიდევ უფრო ზრდის შრომის აღმშრდელობით მნიშვნელობას. სტუდენტის საწარმოო შრომა (პრაქტიკა) ამხანაგების გვერდში დგომასა და თანამშრომლობასაც ნიშნავს. შრომისადმი შეგნებული დამოკიდებულების აღზრდა თვითონ შრომაა, — შრომა თავისუფალი და შემოქმედებითი. შრომისადმი შეგნებული დამოკიდებულება ადამიანის ძვირფასი თვისებაა. ეს თვისება საზოგადოებრივი საკუთრებისადმი ფრთხილ დამოკიდებულებაშიც ჩანს. შეგნება იმისა, რომ ადამიანის თავდადებული შრომით არის შექმნილი. ის, რაც არსებობისათვის არის საჭირო და რაც საზოგადოებრივი საკუთრებაა, ასეთი საგნებისადმი ფრთხილ დამოკიდებულებას წარმოშობს. ვინც საზოგადოებრივ დასასვენებელ ადგილებში — პარკებსა და ბაღებში სკამებს ამტვრევს, ხეებზე დანით ჭრის ინიციალებს, საზოგადოებრივი ხმარების ტელეფონის ყურმილს გლეჯს, აზიანებს შენობათა კედლებს და ანაგვიანებს ქუჩას, მას არ გააჩნია ზნეობის ნიშანი.

შრომაში ჩაბმით სტუდენტი არა მარტო ცოდნას, ჩვევას, არამედ მშრომელი ადამიანის ფსიქოლოგიას, მის მორალურ თვისებასაც იძენს. აღმზრდელობითი მნიშვნელობა აქვს არა მარტო თვით შრომის პროცესს, არამედ იმასაც, რაც შრომას თან ახლავს. მაგალითად, ადამიანთა ურთიერთობა, იარაღის მოვლა, შრომის წესების დაცვა და სხვა. რაიმედანაც მაღალია სტუდენტობაში იმის შეგნება, რომ საჭიროა საზოგადოებრივი ცხოვრებისათვის, ადამიანის საკეთილდღეოდ, ბუნების გარდაქმნისათვის, იმდენად მეტი აღმზრდელობითი მნიშვნელობა აქვს შრომას. შრომას თუ თან განათლება არ ახლავს, არაერთი აღმზრდელობითი სარგებლიანობა არა აქვს, ნეიტრალურ პროცესად რჩება (მაკარენკო).

შრომისადმი შეგნებული დამოკიდებულება, პირველ რიგში, შრომის სოციალური მნიშვნელობის გაგებას მოითხოვს. წარმოების მექანიზაცია, ავტომატიზაცია ათავისუფლებს ადამიანს მიმე ფიზიკური შრომისაგან, მანქანა ადამიანს ეხმარება, უადვილებს მას შრომას. ეს გარემოება მშრომელ ადამიანში იწვევს მეტ ინტერესს წარმოების რაციონალიზაციის, შრომითი ელემენტების გაუმჯობესებისათვის, რითაც შრომა შემოქმედებით მოთხოვნილებას უკავშირდება.

შრომისადმი შეგნებული დამოკიდებულების აღზრდისათვის დიდი მნიშვნელობა ეძლევა სამუშაო დღის შემცირებას. იგი ბევრ თავისუფალ დროს აძლევს მშრომელს, რომელსაც იგი დასვენებისათვის, ან სხვა რომელიმე კულტურულ მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილებისათვის იყენებს. ასეთი პირობებში შრომა მხოლოდ ცხოვრების საშუალებათა შესაქმნელად კი არა, მოთხოვნილებად იქცევა, რადგან მასთან მრავალი დადებითი ემოცია არის დაკავშირებული. შრომის მორალური ფაქტორის აზრი ისაა, რომ ადამიანები ამის გამო ებმებიან შრომით საქმიანობაში; ამ გზით ადამიანები ცდილობენ კვალიფიკაციის ამაღლებას, ქვეყნისათვის მეტი პროდუქციის მიცემას, ეუფლებიან ტექნიკას და პირადი ინტერესიც პარმონიულად ეგუება საზოგადოებრივ ინტერესს, უკავშირდება კოლექტივს, იცავს დისციპლინას და ამით შრომა, როგორც საზოგადოებრივი მოვალეობა, თანდათან სულ სხვა დამოკიდებულებაში გადაიზრდება.

მაშასადამე, შრომისადმი და საზოგადოებრივი საკუთრებისადმი შეგნებული დამოკიდებულების აღზრდა უმაღლეს სასწავლებელში სტუდენტთა პოლიტიკურ აღზრდასთან არის დაკავშირებული. იმის გამო, რომ სტუდენტი ახალგაზრდობის ერთი ნაწილი ზოგჯერ სწორად ვერ ერკვევა თანამედროვე საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, სწორ ბოზიციას ვერ იკავებს ქვეყნის პრობლემათა გადაჭრაშიც.

ზნეობრივი აღზრდის კავშირი აღზრდის სხვა შემადგენელ ნაწილებთან. აღზრდა, ბიროვნების გონებრივი, ზნეობრივი, ესთეტიკური და ფიზიკური ჩამოყალიბების პროცესი ურთიერთთან მჭიდრო კავშირის გზით მიმდინარეობს. მართალია, თითოეული მათგანი აღზრდის დამოუკიდებელი დარგია, მაგრამ ეს იმას როდი ნიშნავს, რომ მათ შორის კავშირი არ იყოს. მაგრამ როცა მეცნიერული ცოდნისა და ზნეობრივი აღზრდის ურთიერთობის საკითხი დგება, ასეთ დროს ყოველთვის ერთი აზრი არ არსებობს. მეცნიერული ცოდნის შეძენა ნიშნავს თუ არა ადამიანის ზნეობრივ ამადლებას, ე. ი. მათ შორის ბირდაბირი კავშირი არსებობს თუ არა?

გონებრივ და ზნეობრივი აღზრდა. ჯერ კიდევ XVIII საუკუნის ბირველ ნახევარში რუსომ გამოთქვა აზრი: მეცნიერებისა და ზნეობის ურთიერთობა იმით გამოიხატება, რომ ადამიანთა გონებრივი, მეცნიერული ცოდნა, ხელსაყრელ ბირობებს არ წარმოშობს ზნეობრივი ბროგრესისათვის. მსგავსი შეხედულებისა იყო ინგლისელი ბოკლიც. XX საუკუნის მეორე ნახევრის ბურიუაზიულ იდეოლოგთა გარკვეული ნაწილი რუსოს მიერ გამოთქმულ შეხედულებას ზნეობრივი და გონებრივი აღზრდის ურთიერთობის შესახებ კვლავ იცავს და მეცნიერებისა და ტექნიკის განვითარებაში ამჩნევს არა ზნეობრივი განვითარების ბირობეს, არამედ ბირიქით, მათი განვითარება თითქოს აშკარად ამსხვრევს ზნეობრივ იდეალებს, თითქოს ადამიანს გამოეცალა ყოველგვარი კეთილშობილური, მაღალი იდეალები და უსინდისო საქმოსნად იქცა. ასეთია ე. წ. ტექნიციზმის შეხედულება.

ტექნიციზმი საზოგადოების ეკონომიკური ცხოვრებისაგან მოწყვეტილად განიზილავს ტექნიკას. ამგვარი გაგებით, სოციალური სისტემა ტექნიკაში მომხდარი ცვლილებებით არის გამოწვეული. და მაშასადამე, იგი ტექნიკას უნდა შეეგუოს.

ტექნიკა, საქონელი დამოუკიდებელი არსება გახდა, მან რაღაც მისტიკური ხასიათი შეიძინა, თითქოს საკუთარი, დამოუკიდებელი სიცოცხლე გაიჩინა და ადამიანზე კიდევ ბატონობს. ამ დებულების დამცველ მეცნიერთა აზრით, ახალი ტექნიკა, რომელიც ასე ფართოდ შეიჭრა ცხოვრებაში, იწვევს ადამიანთა მიერ ერთმანეთის გაუცხოებას, საზოგადოებისაგან პიროვნების იზოლაციას, როგორც აუცილებელ შედეგს: „ადამიანები ჩაკეტილნი არიან თავიანთ სახლებში, როგორც ლოკოკინები ნიჟარებში, ერთმანეთთან კავშირს მხოლოდ ტელევიზორებით ამყარებენ“ (გ. ფოსტერი).

მეცნიერული ცოდნით შეიარაღებული ადამიანი ცოდნას იყენებს ბუნების შემდგომი შექმნებისა და გარდაქმნის იარაღად. მეცნიერება და ტექნიკა ადამიანთა ცხოვრების გაუმჯობესების ერთგვარი ინსტრუმენტია. ამიტომაც, რომ მეცნიერება საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროშია შექრილი და დღეს ყოვლად შეუძლებელია მეცნიერული მონაპოვრის გარეშე ადამიანთა კეთილდღეობა. რაც უფრო ვითარდება ჩვენი საზოგადოებრივი ცხოვრება, ისრდება სოციალურ-პოლიტიკური და სულიერ-კულტურული პრობლემები, მით უფრო აუცილებელი ხდება მეცნიერება.

თანამედროვე მეცნიერებისა და ტექნიკის მონაპოვარი ხალხთა ბედნიერებას რომ ექსახურებოდეს, მან, როგორც ბერნარი იტყოდა, ახალი პატრონი უნდა გაიჩინოს. ეს ის პატრონია, რომელსაც ცხოვრების ღოწმუნგად საყოველთაო მშვიდობა და თანამშრომლობა გაუხდია. ბერნარი წერს: „კაცობრიობის მორალური დონის ამაღლების საშუალება საზოგადოების უკეთეს ორგანიზაციაში უნდა ვეძიოთ“. ადამიანის ზნეობრივი სრულყოფისათვის საჭიროა ადამიანთა სათანადო საზოგადოებრივი ორგანიზება და მაღალი ზნეობრივი იდეალებით აღზრდა. მაშასადამე, მეცნიერება და ტექნიკა კი არ არის ზნეობრივი ან უზნეო, ისინი თავისთავად კი არ იწვევენ ადამიანთა ზნეობრივ განვითარებას, არამედ თვით საზოგადოებრივი ცხოვრებაა ამის მიზეზი. მეცნიერული მიღწევები თავისთავად პუმანურია.

ტექნიკის პროგრესი მაშინ იწვევს სოციალურსა და ზნეობრივ პროგრესს, როცა მეცნიერების მონაპოვარი მშრომელი

ხალხისათვის ქმნის ცხოვრების ხელსაყრელ პირობებს, განვითარებისა და ბედნიერების გარემოს.

ის, ვინც ამტკიცებს, რომ მეცნიერებას, მსოფლმხედველობას ადამიანის ზნეობრივი ცხოვრებისათვის მნიშვნელობა არა აქვსო, ამით ბიროვნების იდეურ განაირაღებას ახდენს, ადამიანის ქცევას ინსტინქტამდე, ცხოველურ დონემდე აქვეითებს. როცა საზოგადოება თავის ცხოვრებას მეცნიერულ საფუძველზე აგებს ეს იმას ნიშნავს, რომ მისი მორალური თვალსაზრისიც მეცნიერული შინაარსის მიხედვით ყალიბდება. ცხადია, ეს ჯერ კიდევ არ გამოდგება იმის საბუთად, რომ მეცნიერულ ცოდნას დაუფლებული ადამიანი ზნეობრივ ბიროვნებად მივიჩნიოთ. ზნეობრივი ქცევა ცოდნამდე არ დაიყვანება, თუ ცოდნა მხოლოდ ინსტიტუტუალური სიმდიდრეა, თუ ეს ცოდნა მსოფლმხედველობის მტკიცე საფუძველი არ არის, იგი ვერ შეასრულებს ზნეობრივი მოტივის ფუნქციას. მეცნიერული განათლება, ცოდნა ხელს უწყობს ზნეობრივ სრულყოფას; და თუ ეს ყოველთვის ასე არ არის, ამის მიზეზი ისევე ადამიანები არიან.

მაშასადამე, განათლება, ცოდნა და ზნეობრივი ყოფიერება ურთიერთთან დაკავშირებულნი არიან და სხვაგვარად წარმოუდგენელიცაა, რადგან სადაც ადამიანია, იქ არის მორალიც, იქ არის საზოგადოება, ურთიერთობა, ცოდნა, სწავლება და სხვა.

ესთეტიკური და ზნეობრივი აღზრდა. სტუდენტთა ზნეობრივი აღზრდა ესთეტიკურ აღზრდასთან არის დაკავშირებული. ბელინსკი ესთეტიკურისა და ზნეობრივის ურთიერთობას შემდეგი სიტყვებით ახასიათებდა: „ვინც საცეკვაო მუსიკას ეხმაურება არა გულით, არამედ ფეხებით, ვის გულსაც არ აღელვებს მუსიკა, ვინც სურათში ხედავს მხოლოდ საგალანტერიო ნივთს, რომელიც თაბახის მოსართავად გამოდგება და აკვირვებს მისი მხოლოდ მორთულობა, ვისაც ახალგაზრდობისას ლექსები არ ჰყვარებია, ვინც დრამაში ხედავს მხოლოდ თეატრალურ ბიესას და რომანში — ზღაპარს, რომელიც მხოლოდ მოწყენილობის გასაფანტავად გამოდგება, იგი ადამიანი არ არის. ესთეტიკური გრძნობა არის საფუძველი სიკეთისა, საფუძველი ზნეობისა“. მაგრამ საკითხი მშვენიერებისა და ზნეობრივის, ესთეტიკურისა და ეთიკურის კავშირისა მხოლოდ

თეორიულ შეხედულებათა ასპექტში კი არ განიხილება, არამედ მას პრაქტიკული მხარეც გააჩნია. საკითხი ეხება იმას, თუ რამდენად უწყობს ხელს ესთეტიკური აღზრდა ახალგაზრდობის ზნეობრივად ჩამოყალიბებას. ამიტომაც, რომ ესთეტიკური და მორალური აღზრდა აღზრდის თეორიაში ურთიერთგავლენის მიხედვით განიხილება. და როცა ესთეტიკურ და ზნეობრივ აღზრდათა ურთიერთობის შესახებ წერენ, უმეტეს შემთხვევაში ესთეტიკური აღზრდის ძირითად საშუალებად ხელოვნებას მიიჩნევენ. აქ ხედავენ უფრო ნათლად ესთეტიკურისა და ეთიკურის კავშირს.

ეს ადგილი გასაგებიცაა, რადგან მთავარი საგანი ხელოვნებაში არის ადამიანი, მისი ცხოვრება და ადამიანებთან, საზოგადოებასთან მრავალმხრივი ურთიერთობა. ეთიკაც ამავე საკითხებს ეხება. ეს საერთო ნიადაგი განაპირობებს ეთიკურისა და ესთეტიკურის ურთიერთგავლენასაც. როცა გარკვეულია ხელოვნების როლი საზოგადოებისა და პიროვნების ცხოვრებაში, ამით მოცემულია ბასუხი იმ კითხვაზეც, თუ რა ფუნქციას ასრულებს ხელოვნება პიროვნების (სტუდენტის) ზნეობრივად ჩამოყალიბებაში.

ხელოვნების აღმზრდელობითი მნიშვნელობის გაგება კი, თავის მხრივ, დამოკიდებულია თვით ხელოვნების ბუნების გაგებაზე, იმაზე, თუ ხელოვნებას რა დანიშნულება აქისრია. ამ კითხვას ჯერ კიდევ არისტოტელე უბასუსებდა: ხელოვნებას დამოუკიდებელი მნიშვნელობა არ გააჩნიაო. იგი დაკავრებულია ადამიანის ცხოვრებასთან და მოწოდებულია „სიკეთის სრულყოფისათვის“. ხელოვნება ზნეობრივად ასპექტაკებს ადამიანს, დაბალი გნებებისაგან ათავისუფლებსო. მაგრამ თუ ხელოვნებას გავიგებთ როგორც ე. წ. ხელოვნება ხელოვნებისათვის, ამით არასწორ თვალსაზრისზე დავდგებით და ვაღიარებთ, რომ ხელოვნება დამოუკიდებელია, რომ საზოგადოების საჭირობოროტო საკითხები, ადამიანის ცხოვრების რეალური პირობები ხელოვნების ინტერესის სფეროს გარეთაა, მაშინ ლაბარაკიც არ შეიძლება არც ხელოვნების აღმზრდელობით მნიშვნელობაზე და არც ზნეობასთან მის კავშირზე. მაგალითად, ე. წ. იზოლაციონისტები ხელოვნებას განიხილავენ „ამა სამყაროს“ მიღმა არსებულად. მათი ძირითადი თეზისია: ხელოვნება იწყება იქ, სადაც ცხოვრება თავდება. ასეთია სიმბოლისტების, სიურეალისტების, კუბისტებისა

და სხვათა შეხედულება ხელოვნებაზე. მელინსკი წერდა, რომ აზრი წმინდა ხელოვნების შესახებ, ხელოვნებისა, რომელიც საკუთარ სფეროში იმყოფება და არაფერი საერთო არა აქავს ცხოვრების სხვა მხარესთან განყენებული აზრია, ასეთი ხელოვნება არასოდეს და არსად არ ყოფილაო. ასეთივე შეხედულებისა იყვნენ რუსეთის სხვა დემოკრატებიც. მაგალითად, ჩერნიშევსკი წერდა: „ცხოვრება არის მშვენიერებაო“, ხოლო გერცენი მას „ესთეტიკურ რეალობას“ უწოდებდა. ადამიანის ქცევა რთული კომპლექსია, და ფასდება როგორც ესთეტიკური, ისე ზნეობრივი თვალსაზრისით, მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, რომ ზნეობრივი და მშვენიერი შეფასების თვალსაზრისით იდენტური იყოს, ე. ი. მათ ერთი და იგივე საზომი გააჩნდეს.

ზნეობრივი ქცევით ფასდება, მშვენიერება კი ფორმით განიცდება. შესაძლებელია ყოველი ზნეობრივი ესთეტიკური არ იყოს, ამიტომ მათ შორის სრულიად კონკრეტულ კავშირზე შეიძლება ლაპარაკი. მაგალითად, ხარაზმა შეიძლება მოსაწონი (სილამაზის მიხედვით) ფეხსაცმელი ვერ შეკეროს—ეს შეიძლება სრულიადაც არ იყოს დამოკიდებული მის ზნეობრივ მხარეზე, მაგრამ ესთეტიკური უგემოვნებას კი ადასტურებს. ზნეობრივი მაშინ არის მშვენიერი, როცა დიადია, ამადლებულია, ე.ი. როცა ადამიანს ძალადი იდეალები გააჩნია. იდეალი მოითხოვს, რომ ზნეობრივი და მშვენიერი უმაღლესად და ყველაზე სრულიად იქნეს გამოხატული ცხოვრებაში.

ამგვარად, ზნეობრივი და ესთეტიკური აღზრდა ურთიერთს ავსებს და ახალგაზრდობის აღზრდის საქმეს ეხმარება. გარდა სპეციალური ამოცანისა როგორც ერთის, ისე მეორის გამაერთიანებელი დანიშნულებაა ახალგაზრდობის პარმონიულად ჩამოყალიბება.

ზნეობრივი და შრომითი აღზრდა. ეს საკითხი განხილულია იქ, სადაც ლაპარაკი იყო შრომისა და საზოგადოებრივი საკუთრებისადმი დამოკიდებულების შესახებ. აქ, მხოლოდ შეიძლება დაემატოს: ზნეობრივი აღზრდა ახალგაზრდას შთააგონებს, რომ შრომის მოვალეობად განცდა უკვე ზნეობრივი თვისების შეძენაცაა. ზნეობრივი და შრომითი აღზრდის კავშირი იმაშიც გამოიხატება, რომ შრომის მოტივად შეიძლება გახდეს არა მარტო მატერიალური და სულიერი ღირებულების შექმნა, არამედ თვით შრომის მოთხოვნილება და

სიყვარული. როცა მატერიალურ ღირებულებასზე ლაპარაკობენ, გულისხმობენ იმას, თუ რამდენად არის შრომა ანაზღაურებული, ხოლო როცა მატერიალურ და სულიერ ღირებულებასზე მსჯელობენ, მაშინ კი მხედველობაში აქვთ ან ის ნივთი, რომელიც იქმნება საზოგადოების საჭიროებისათვის, ან ის ღირებულება, რომელიც სულიერი კულტურის საზომს წარმოადგენს (ლიტერატურული ნაწარმოები, მუსიკა, ქანდაქება, ფერწერა და სხვ.). ყველა ესენი შრომითი დაძაბულობის მძლავრი ფაქტორებია, მაგრამ ისიც შეიძლება, რომ პრაქტიკულად, ყოველგვარი მატერიალური და სულიერი ღირებულების შექმნის ინტერესის გარეშე, ადამიანისათვის თვით შრომის პროცესი იყოს მთავარი მოტივი. ეს არის ის, რასაც შემოქმედებითი პროცესი ეწოდება, რაც შრომას (შემოქმედებითი ხასიათის გამო) მიმზიდველად ხდის.

მორალური მოტივით გამოწვეული შრომა და განცდას ნიშნავს, რაც მეორე ბიროვნებისათვის, საზოგადოებისათვის სასარგებლო საქმის გაკეთებას ახლავს. ეს განცდა საზოგადოებრივი ადამიანის განცდაა, რაც უნდა აღიზარდოს, სხვაგვარად იგი შრომის მოტივი ვერ გახდება. საზოგადოებრივი ადამიანის გრძნობა, სულ სხვა გრძნობაა, ვიდრე გრძნობა არასაზოგადოებრივი ადამიანისა. საზოგადოებრივი ადამიანის გრძნობა, რომელიც ზნეობრივი აღზრდის გზით არის შემუშავებული და შრომის მორალურ სტიმულს წარმოადგენს, არ გულისხმობს მატერიალურ ანაზღაურებას.

ზნეობრივი მოვალეობა არ არის მარტოოდენ ცოდნა იმისა, თუ რა ევალება სტუდენტს, როგორც ბიროვნებას მოცემულ კონკრეტულ ვითარებაში, თუ რა უნდა გააკეთოს მან საწარმოო პრაქტიკის დროს ქარხანაში, თუ სკოლაში; ზნეობრივი მოვალეობის შეგნება შემოქმედების მოთხოვნილებას იწვევს, იგი მოქმედების გამოწვევი ძალაა.

ზნეობრივი და ფიზიკური აღზრდა. ბირდაბირი და ვიწრო მნიშვნელობით ფიზიკური აღზრდის ამოცანა არის ორგანიზმის მორფოლოგიური და ფუნქციონალური სრულყოფა, სასიცოცხლო მნიშვნელობის ორგანოების განვითარება და სათანადო მოტორიკული ჩვევების შემუშავება-განმტკიცება. ფიზიკური აღზრდა ფიზიკური კულტურის შეძენას ნიშნავს, ფიზიკური კულტურა კი საერთო კულტურის ნაწილია, საზოგადოებრივი

მოგლენაა. ამიტომ ფიზიკური აღზრდა ზნეობრივსა და ესთეტიკური სწავლებასთან ერთად ორგანულ მთლიანობას წარმოადგენს.

ფიზიკური აღზრდა არ შეიძლება მოვწყვეტოთ ზნეობრივი, ესთეტიკური და აღზრდის სხვა მიზნებს და თვითმიზნად ვაქციოთ, თორემ მაშინ ფიზიკური ძალა ძალმომრეობის კულტად იქცევა, რაც არ შეიძლება გმირობის სათავედ დავსახოთ. ბევრია ფიზიკური ძალის ადამიანი, რომელიც კრიტიკულ ვითარებაში (ცხოვრებაში შექმნილი სიძნელეების დროს) ლარჩულად იქცევა.

ფიზიკურმა აღზრდამ ახალგაზრდობაში გმირული სულისკეთება უნდა განავითაროს, რაც მხოლოდ მაშინ არის შესაძლებელი, როცა ფიზიკური აღზრდა ზნეობრივი იდეალის აღზრდა-შეიქმნებასთან არის დაკავშირებული.

ზნეობრივი აღზრდის მეთოდები. ზნეობრივი ღირდის მეთოდი პროფესორ-მასწავლებლის (აღმზრდელის) მიერ შეგნებულად გამოყენებული ღონისძიებებია, რომელთა შედეგი წინასწარაა გათვალისწინებული. ამიტომ ზნეობრივი აღზრდის მეთოდი მხოლოდ პედაგოგიურ სინამდვილეში მოქმედი ღონისძიებაა. გარემოც მოქმედებს აღსაზრდელზე, სტუდენტზე, მაგრამ ამ მოქმედებას მეთოდად ვერ მივიჩნევთ, რადგან ამ დროს არც სპეციალურად შერჩეული შემოქმედების ღონისძიება, არც აღზრდის მიზანი და არც ამოცანები არ არის წინასწარ გათვალისწინებული.

თუ ზნეობრივი აღზრდის მეთოდად შემოქმედების ყველა ღონისძიებას მივიჩნევთ, ამით მეთოდი ფართო შინაარსს მიიღებს და დაშორდება აღზრდის პედაგოგიკურ გაგებას, მასში სტიქიური მომენტიც შევა. ზნეობრივი აღზრდა საზოგადოებრივი ცხოვრების საჭიროებას უპასუხებს, მაგრამ აღზრდის თითოეულ კონკრეტულ ამოცანას თავისი მიზანი აქვს. არსებობს ესთეტიკური აღზრდის სპეციალური მეთოდები (ისე როგორც შრომითი აღზრდის, ფიზიკური და ზნეობრივი აღზრდის მეთოდები), თუმცა მხედველობაშია მისაღები ის გარემოებაც, რომ აღზრდის ყველა ამოცანა ზნეობრივი აღზრდის მომენტსაც შეიცავს. შეუძლებელია ფიზიკურ ან ესთეტიკურ აღზრდას ზნეობრივი მომენტი არ გააჩნდეს. ამიტომაც ფიზიკური, შრომითი ან ესთეტიკური აღზრდისათვის გამოყენებული მეთოდები ზნეობრივ ჩამოყალიბებასაც ეხმარება. აღზრდის მეთოდები,

წესები არ არიან ურთიერთისაგან იზოლირებულნი, არამედ ისინი ყველა ერთად აღზრდის საერთო საქმეს ემსახურებიან. ამიტომაც არ შეიძლება ზნეობრივი აღზრდის რომელიმე მეთოდი აღზრდის სხვა ამოცანების მეთოდისაგან (დამოუკიდებლად მოქმედად) მოწყვეტილად მივიჩნიოთ. ბიროვნების ზნეობრივად ჩმოყალიბება აღზრდის სხვადასხვა მეთოდით ხორციელდება. ზნეობრივი აღზრდის მეთოდთა გონივრულ გამოყენებას უფრო მეტი ეფექტი მოაქვს, ვიდრე რომელიმე ერთ მეთოდს.

ზოგადი ლაბარაკი ზნეობრივი აღზრდის შინაარსისა და აღზრდის მეთოდების შესახებ ბევრად უფრო ადვილია, ვიდრე აღზრდის პრაქტიკულად განხორციელება. აღმზრდელი, პროფესორ-მასწავლებელი შეიძლება კარგადაც იცნობდეს მორალის და საერთოდ მსოფლმხედველობის საკითხებს, ერკვეოდეს ზნეობრივი აღზრდის ამოცანებშიც, მაგრამ როცა საკითხი კონკრეტულ ბირს, სტუდენტს, აღსაზრდელს, ზნეობრივი აღზრდის კონკრეტულ ამოცანას, კონკრეტულ სიტუაციაში მიმდინარე ზნეობრივ ჩამოყალიბებას ეხება, მაშინ არ კმარა მორალისა და მისი აღზრდის მეთოდების მარტოოდენ ცოდნა, არამედ საჭიროა შეიქმედებითი პედაგოგიური უნარი, რათა ცნობილი ზნეობრივი აღზრდის მეთოდთა არსენალიდან გამოყენებულ იქნეს სწორედ ის მეთოდები, რომელიც ყველაზე კარგ შედეგს მოიტანს. როგორი განათლებულიც არ უნდა იყოს აღმზრდელი, პროფესორ-მასწავლებელი და რა შესანიშნავადაც არ უნდა ფლობდეს აღზრდისა და სწავლების მეთოდებს, მას მაინც სჭირდება ის უნარი, რითაც მეთოდს შეარჩევს, გამოიყენებს. „შეგეძლოს აღზრდა, ეს მაინც ხელოვნებაა, ისიც, როგორც ვიოლინოზე ან როიალზე კარგად დაკვრა, სურათების კარგად ხატვა, კარგი მღერაობა ან ხარატობა“ (მაკარენკო).

აღმზრდელობითი შემოქმედება მხოლოდ აღმზრდელის, პროფესორ-მასწავლებლის მუშაობა კი არ არის, არამედ თვით აღსაზრდელი, სტუდენტი საჭიროებს საკუთარი თავის ჩამოყალიბებაში შემოქმედებით აქტივობას. აღმზრდელი, პროფესორ-მასწავლებელი მექანიკურად არ არჩევს აღზრდის მეთოდებსა და საშუალებებს, არამედ გულდასმით იხილავს და ითვალისწინებს სხვადასხვა ობიექტურსა და სუბიექტურ ბირობებს, შემოქმედებითად იყენებს მეთოდების გარკვეულ ნაწილს. მეორე მხრივ, არც აღსაზრდელი სტუდენტის ზნეობრივი

ჩამოყალიბება არის მექანიკური ბროცესი. ბიროვნების ზნეობრივი ჩამოყალიბება ისე კი არ ხდება, როგორც სამჭედლოში, სადაც მჭედელი ჩაქურის ცემით სჭედავს სასურველ საგანს, არამედ აღსაზრდელი, როგორც აღზრდის ობიექტი, თვითონაც მონაწილეობს საკუთარი ზნეობრივი სტატუსის ჩამოყალიბებაში. ამიტომაც, რომ იგი აღზრდის სუბიექტიც არის და აღზრდა მისთვის თვითაღზრდის, შემოქმედებითი ელემენტების შემცველიცაა.

არც ის ითქმის, რომ ზნეობრივი აღზრდის რამდენიმე მეთოდი ყოველთვის და ყოველ ბირობაში ერთნაირად სასარგებლო იყოს; ეს თვით აღსაზრდელის ბიროვნებაზე და გარემოზედაც არის დამოკიდებული. ინდივიდუალური საუბარი, მაკარენკოს აზრით, კარგია, მაგრამ შეიძლება ცუდიც იყოს. ამიტომ მეთოდი თავისთავად არ აჩვენებს ვარგისიანობასა თუ უვარგისობას, ზნეობრივ შინაარსს, ბიროვნების იდეურ მიმართულებას. ეს დამოკიდებულია აღზრდის ობიექტური და სუბიექტური ფაქტორების შინაარსზე, პროფესორ-მასწავლებელთა მრწამსზე, გამოცდილებაზე და სხვა.

დარწმუნება, როგორც ზნეობრივი აღზრდის მეთოდი.
დარწმუნება იმას ნიშნავს, რომ სტუდენტის, აღსაზრდელის შეგნება ამაღლდა იმ დონემდე, როცა აღარ ეჭვობს ბიროვნების, პროფესორ-მასწავლებლების მიერ მიწოდებული (თუ ნაჩვენები) მოქმედების, იდეის, შეხედულების სიმართლესა და სამართლიანობაში და ითვისებს მათ.

დარწმუნების გზით სტუდენტი შეიმუშავებს ისეთ შეხედულებას, აზრს, მოქმედების ისეთ სტილს, რომლის შეცვლა სხვა შეხედულებით, აზრით, მოქმედების სტილით მისთვის წარმოუდგენელია; მიღებული ცოდნა და ჩვევა მის რწმენად, ცხოვრების შინაარსად, მისი „მე“-ს ნაწილად იქცევა. დარწმუნება იმ შინაგან სითბოს უქმნის ზნეობრივ მოქმედებას, რომლითაც სტუდენტი ხელმძღვანელობს პრაქტიკული მოღვაწეობის დროს.

აღზრდისა და მწავლების კაცშირი აუცილებელი პირობაა სტუდენტში მიღებული ცოდნის რწმენად გახდომისათვის. თუ ასე არ მოხდა, მაშინ ცოდნა და რწმენა შეიძლება საწინააღმდეგო შინაარსისა იყვნენ.

დარწმუნების სიტყვიერი ფორმებია: ეთიკური საუბარი, ლექცია-მოსხენებები მორალის თემაზე, დისპუტი. დარწმუნების,

ცხოვრების პრაქტიკის ფორმებია: უფროსების ბირადი მაგალითი (პროფესორ-მასწავლებელთა, აღმწოდელთა) ცხოვრების პრაქტიკა.

ზნეობრივი აღზრდის მეთოდთა რიგს განეკუთვნება წახალისებისა და დასჯის ღონისძიებებიც.

ეთიკური საუბარი. ეთიკურ საუბარს, ე.ი. საუბარს მორალურ საკითხზე შეიძლება ადგილი ჰქონდეს ცალკე სტუდენტთანაც, იმ საკითხებზე, რომლის მიმართ სტუდენტი თავისი საქციელით სცოდავს. პროფესორ-მასწავლებელთა და სტუდენტთა შორის ეთიკურ საუბარს მხოლოდ მაშინ შეიძლება ჰქონდეს აღმწოდებლობითი მნიშვნელობა, როცა ასეთი საუბარი ნდობის და გულწოფელობის ვითარებაში მიმდინარეობს, როცა მოტანილი საბუთები სტუდენტისათვის დამარწმუნებელია. ეგრეთწოდებული ზნეობრივი შინაარსის ნოტაციები, კარგისა და ცუდის შესახებ გაჭიანურებული, დამრიგებლური ხასიათის სენტენცია ჩვეულებრივად კარგ შედეგს გერ იძლევა. საუბარი, დარიგება პროფესორ-მასწავლებლებისაგან სტუდენტის ცოდნასა და ამ საუბრის ჩატარების გამოცდილებას მოითხოვს. ამ დროისათვის შეიძლება მოხსენებული იქნას ისიც, რომ პროფესორ-მასწავლებელთა ავტორიტეტი საკმაოდ მნიშვნელოვანი პირობაა ეთიკური საუბრის ქმედებისათვის.

ეთიკური საუბარი შეიძლება ეხებოდეს როგორც დადებითი ხასიათის ზნეობრივ საქციელს, ისე უარყოფითსაც. უმაღლესი სკოლის ცხოვრებიდან ბევრი მაგალითის მოყვანა შეიძლება, თუ რა როლი შეასრულა სტუდენტთა ეთიკური საუბარმა სტუდენტის დასაგმობი საქციელის გაკიცხვით მის ზნეობრივ ჩამოყალიბებაში.

დისპუტი. უმაღლესი სკოლას დიდი გამოცდილება აქვთ სტუდენტთა შორის, სტუდენტა მონაწილეობით დისპუტების ჩატარების სხვა ისეთ საკითხებზე, რომლებიც სტუდენტთა მორალურსა და ესტეტიკურ სახეს ეხება. ასეთი დისპუტები ეხმარება სტუდენტობას შეამოწმოს საკუთარი აზრი, შეხედულობა, მოისპინოს საწინააღმდეგო არგუმენტაცია, უბასეხოს მას და ა.შ. კარგად ორგანიზებული დისპუტი სტუდენტობას აფიქრებს სადისკუსიო საკითხებზე. ჭეშმარიტებას, რომელიც დისპუტის პროცესში ცხადი და გასაგები ხდება, სტუდენტი ღრმად ითვისებს, იგი მისი ზნეობრივი კაპიტალი ხდება, მოქმედების წარმმართველად იქცევა. ამიტომაც ეძლევა

ასეთ დისპუტებს დიდი მნიშვნელობა და საჭიროებს სათანადო თემის შერჩევასაც. თემა ისე უნდა იყოს შერჩეული, რომ იგი თანამედროვე საკითხს ეხმაურებოდეს და აზრთა სხვადასხვაობას იწვევდეს. ჩვეულებრივად სტუდენტთა შორის დიდ მოწონებას ამსახურებს დისპუტი ისეთ საკითხებზე, როგორიცაა: „იდეალები და ახალგაზრდობა“, „მოღა და სიღამაზე“, „პატიოსნება და ადამიანური ღირსება“, „ამხანაგობა და მეგობრობა ქალ-ვაჟს შორის“, „მოვალეობა და ბირადი ინტერესები“ და სხვა.

ზოგიერთ უმაღლეს სასწავლებელში სტუდენტთა კლუბებიც არსებობს. აქ ჩამოყალიბებულია სხვადასხვა წრე. მათი მიზანია ხელი შეუწყოს და დაეხმაროს პროფესორ-მასწავლებლობასა და ორგანიზაციებს ახალგაზრდობის აღზრდაში. ყოველ წრეს გააჩნია თავისი სამუშაო გეგმა, რომელშიც გათვალისწინებულია მრავალგვარი ღონისძიებანი დისპუტებისა თუ ლექცია-საუბრების სახით. დისპუტებს სერიოზული მომზადება სჭირდება, რასაც, ჩვეულებრივად, სათანადო კათედრები კიდევ აკეთებენ, პროფესორ-მასწავლებლობა კამათში მონაწილეობს ან აჯამებს დისპუტის შედეგებს.

საერთოდ კი, უნდა აღინიშნოს, რომ ვისი ინიციატივითაც არ უნდა მოხდეს აღმზრდელობითი ღონისძიების ჩატარება, ამ საქმეში აუცილებელია უფროსის ზედამხედველობა და ხელმძღვანელობა. სტუდენტთა კლუბები ორგანიზაციას უკეთებს და ატარებს აგრეთვე ლექცია-მოხსენებებს, მართავს მკითხველთა კონფერენციებს ისეთ მხატვრული ან ისტორიული ნაწარმოების გმირთა შესახებ, რომლებშიაც დასურათებულია ადამიანთა ზნეობრივი სტატუსი, მათი მორალური ქცევის ხასიათი და იდეალის შინაარსი. ლექცია-მოხსენებების დროს ეხებიან მოქმედ ბირთა სოციალურ-ეთიკურ მრწამსს, მათი მოღვაწეობის საზოგადოებრივ ღირებულებას, ეძებენ გმირთა მოქმედებისა და ხასიათის ახსნის მიზეზებს და ა.შ. მკითხველთა კონფერენციის კარგად მომზადებას თავისი წვლილი შეაქვს სტუდენტთა ზნეობრივ აღზრდაში, იწვევს აქტივობას და ინტერესს საზოგადოებრივი საქმისადმი და სხვა.

ზნეობრივი აღზრდის დარწმუნების ისეთი მეთოდები, როგორიცაა უფროსების, აღმზრდელთა (პროფესორ-მასწავლებელთა) ცხოვრება და ბირადი მაგალითები დიდი ხანია ცნობილი და დასაბუთებულიცაა ცხოვრების პრაქტიკისა და

ბედაგოგიკური აზროვნების ისტორიით. ადამიანი, სტუდენტი ხელავს უფროსებს, ამჩნევს მათ საქციელს, ბიროვნულ თვისებებს და ყოველივე ეს მისთვის მაგალითია, თუ როგორი უნდა იყოს თვითონაც. როცა უფროსის, აღმზრდელის პირადი მაგალითი სტუდენტის მიერ გადმოღებულია, ამით იგი აღმზრდელობით ფაქტორად გადაიქცევა.

რწმენა, რომ მაგალითის აღმზრდელობითი მნიშვნელობა აქვს, ყოველთვის ჰქონდათ ადამიანებს. მაგალითად, ძველ სპარტაში ახალგაზრდობის ზნეობრივი აღზრდისათვის დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდნენ დადებითი თყობებების მქონე პირთა ცხოვრების გაცნობას. რა თავისებურება უნდა გააჩნდეს ბიროვნებას, რომ იგი მაგალითი იყოს სტუდენტისათვის, გავლენა მოახდინოს როგორც აღმზრდელობითმა ფაქტორმა და, რატომ არის, რომ ეს უკანასკნელი (სტუდენტი) მაგალითის გავლენას განიცდის? მაგალითის, ნიმუშის მქონე ბიროვნების თავისებურება მის შთამაგონებლობაშია, სტუდენტი ახალგაზრდობის თავისებურება კი მიმბაძველობის უნარში. ზნეობრივ აღზრდაში პირადი მაგალითის მნიშვნელობას გასაგებს ხდის შთაგონება და მიმბაძველობა.

ზოგადი განმარტებითი მიმბაძველობის უნარი არის ის, რის გამოც ორგანიზმი სხვის თვისებას აღიქვამს და შემდეგ თვითონ იმეორებს, საკუთარ თვისებად იხდის მას, ამ გაგებით მიმბაძველობას ცხოველთა თვისებადაც მიიჩნევენ და მას ინსტინქტს. უწოდებენ. მაგრამ მიმბაძველობის მექანიზმი ადამიანში უფრო რთულია, ვიდრე ცხოველებში.

ის, რომ ადამიანის მიმბაძველობა ახასიათებს, იმაზე მიუთითებს, რომ იგი სოციალური ორგანიზმია. მიმბაძველობა „სოციალური ცნობიერების ფაქტის“ არსებობას ნიშნავს. ახალგაზრდა ბაძავს იმას, რაც მისი განვითარების შინაგან მოთხოვნილებას ეთანხმება, რაც აუცილებელია მისი სრულყოფისათვის, ბაძავს იმას, რასაც შთამაგონებელია ძალა აქვს მისთვის. შთამაგონებელი-ასეთი ძალა პროფესორ-მასწავლებელთა ავტორიტეტია. ამ გაგებით ავტორიტეტიათი პროფესორ-მასწავლებლის სიტყვა და საქმე იმდენად დამაჯერებელი და სარწმუნოა სტუდენტისათვის, რომ სხვა საბუთი საჭირო აღარ არის, ავტორიტეტი თვითონ არის საბუთი.

ავტორიტეტი ორი ადამიანის ან ადამიანთა ჯგუფის ურთიერთობის დროს ერთი ავტორიტეტად არის აღიარებული, მეორე კი ამ ავტორიტეტს ცნობს. ავტორიტეტებს რაღაც უპირატესობის მქონედ მიიჩნევენ და, რადგან ადამიანთა შორის მატერიალური (ნივთიერი) და სულიერი (გონებრივი და მორალური) უპირატესობა შეიძლება არსებობდეს, ამიტომ მატერიალური და სულიერი ავტორიტეტის არსებობასაც აღიარებენ. მატერიალური უპირატესობა ანუ ქონებრივი უთანასწორობა მატერიალურ ავტორიტეტს წარმოშობს. ასეთ ავტორიტეტი ხელოვნურად არის შექმნილი—მატერიალური ავტორიტეტი ნივთის ფლობის უპირატესობაა, ბიროვნების თვისება არ არის. ასეთ შემთხვევაში საქმე გვაქვს არა ბიროვნების, არამედ ნივთის ავტორიტეტთან. ნივთის მითვისებით ქონებრივი უპირატესობა იქმნება და ამით იძენს მისი მფლობელი ავტორიტეტს, რომელიც არსებითად განსხვავდება ნამდვილი ავტორიტეტისაგან. რადგან ეს უკანასკნელი არის ბიროვნების თავისებურება, რაც გონებრივი და ზნეობრივი მდგომარეობით მოიბოვება და სიყვარულს, ნდობასა და პატივისცემას იმსახურებს. ამაში მდგომარეობს ის ძალა, რაც შთაგონებიათვის არის საჭირო.

მატერიალურიავტორიტეტი იძულებას ემყარება, აქ მორჩილება შიშით არის გამოწვეული, მაგრამ შიში სიყვარულს ვერ წარმოშობს, ვერც ნდობას გამოიწვევს, ავტორიტეტი კი სიყვარულისა და ნდობის გარეშე მხოლოდ თვალთმაქცობაა. ნამდვილ ავტორიტეტს მხოლოდ და მხოლოდ სულიერი უპირატესობა წარმოშობს, მაგრამ ეს უპირატესობა არ შეიძლება თანდაყოლილი თვისებად, ნიჭად მივიჩნიოთ. ავტორიტეტი შექმნილი თვისებაა, რომელიც სხვებისათვის (სტუდენტობის, ახალგაზრდობისათვის) ზრუნვაში გამოიხატება. როცა ბიროვნება (პროფესორ—მასწავლებელი) თავის სულიერ ზნეობრივ და გონებრივ უპირატესობას სხვისი (სტუდენტის) კეთილდღეობისათვის იყენებს, ე.ი. სხვისთვის ზრუნავს, ამით იგი სიყვარულს, ნდობასა და პატივისცემას იმსახურებს.

ამავე გზით იქმნება პედაგოგიური ავტორიტეტიც, რომელიც პროფესორ-მასწავლებელთა სიყვარულში, ნდობასა და პატივისცემაში გამოიხატება და ახალგაზრდობის აღზრდისათვის თავდადებული ზრუნვით შეიძინება. პროფესორ-მასწავლებელთა ფართო ერუდიცია წარმოადგენს იმ უპირატესობას, რაც მისი

ავტორიტეტისათვის არი საჭირო. ზნეობრივი უპირატესობა სამართლიანობაში ახალგაზრდობის კეგილდღეობისაგის ზრუნვასა და იმ მორალურ თვისებებში ჩანს, რასაც პროფესორ-მასწავლებლობა კეთილსინდისიერად ახმარს სტუდენტობის აღზრდა-განათლებას. ამ თვისების გამო აქვს პროფესორ-მასწავლებლობას შთაშაგონებელი ძალა, ამით შესწევს უნარი სათანადო გავლენა მოახდინოს ახალგაზრდობაზე, რათა იგი სწორ გზაზე დააყენოს, ზნეობრივად ჩამოაყალიბოს.

მაშასადამე, ბირადი მაგალითი, როგორც ზნეობრივი აღზრდის მეთოდი, მაშინ არის ეფექტური ღონისძიება, როცა უფროსი თაობის ბირადი ცხოვრების, პროფესიული საქმიანობის ხასიათი შეესაბამება იმ იდეებს, შეხედულებებს, რომელსაც იგი (ბიროვნება) ქადაგებს. მიმბაძველობა, ბირადი მაგალითის ძალა მარტოოდენ სიტყვის შთაშაგონებელ შესაძლებლობას არ გულისხმობს, არამედ სიტყვას ამ ბიროვნების შესაბამისი საქმიანობაც უნდა ახლდეს. თუ პროფესორ-მასწავლებლის სიტყვას მისი ბირადი მაგალითი არ ადასტურებს, ძნელი იქნება ახალგაზრდობის დარწმუნება.

ზნეობრივი იდეები, შეხედულებები, თვისებები სტუდენტა რწმენად, თვისებად გეო გახდება, თუ მათ პრაქტიკა არ ადასტურებს. იდეის მარტოოდენ ქადაგებას, თუ მას პრაქტიკული საბუთი არ ადასტურებს, არ გააჩნია რწმენის ძალა და არც სტუდენტთა ზნეობრივი აღზრდის ქმედითი მეთოდის როლის შესრულება შეუძლია. განსაკუთრებული ყუთადღების ღირსია უმაღლეს სასწავლებელში პროფესორ-მასწავლებელთა და სტუდენტთა ჩაცმულობა. საქმე ის არის, რომ ზოგიერთი ახალგაზრდა ბრმა მიმბაძველობით იცვამს და თმის გარცხნილობა ისეთი აქვს, როგორსაც ხედავს ტელევიზორში თუ მის პროფესორ-მასწავლებლობაში. ამგვარ მიმბაძველობას, რაც საერთოდ მოდისათვის არის დამახასიათებელი, იგი უახლოესი კულტურის მაჩვენებლად თგლის. რასაკვირველია, მოდა რთული მოვლენაა, იგი საზოგადოების ეკონომიკურ, სოციალურ და ფსიქოლოგიურ ცხოვრებას ასახავს, რის გამოც ბრმად გადაღება მოდებისა, შესაძლებელია, ჩვენი ყოფის, სოციალური და ფსიქოლოგიური ბუნების გამომხატველი არ იყოს.

როგორც აღნიშნავენ, ჩვენი სტუდენტ-ახალგაზრდობის გარკვეული ნაწილის ულტრამოდური გატაცება მათს ზნეობრივ

შეხედულებაშიც იჩენს თავს. ექნებათ ისეთი აზრი, თითქოს ისინი მაღალი გემოვნებისანი არიან, ამით თანდათან სცილდებიან, ეთიშებიან სხვებს და თავისთვის მსგავსთ უახლოვდებიან. ეს იწვევს თავაშვებულობას, თავისუფალი ქცევისადმი მიდრეკილებას, რაც მორალის მიხედვით მოწონებული არ არის. ასეთ მდგომარეობას უმაღლესი სასწავლებლის პროფესორ-მასწავლებლობამ ბრძოლა უნდა გამოუცხადოს და არც თვითონ ისინი შეიძლება გახდნენ მსგავსი ჩაცმულობის ადამიანთა ნიმუშად.

წახალისება და დასჯა. წახალისება და დასჯა, როგორც ზნეობრივი აღზრდის ფაქტორები, ბევრ ისეთ ღონისძიებას მოიცავს, რომელთა გონივრული გამოყენება სტუდენტთა ზნეობრივ ჩამოყალიბებაში სრულ გამართლებას და მოწონებას იმსახურებს.

წახალისების მეთოდებია: დაპირება, მოწონება, შექება (სიტყვიერი, წერილობითი) და დაჯილდოება. წახალისების მეთოდი სტუდენტთა საქციელის მოწონებაა, რითაც ისინი ახალ სტიმულს იღებენ ზნეობრივი მოქმედებისათვის. სტუდენტობა მონაწილეობს ახალ მშენებლობაში. ამ დროის მათი აქტივობის მიზეზია ის შინაგანი სოციალურ-ზნეობრივი შეგნება, რომელიც მათში აღზარდა უმაღლესმა სასწავლებელმა იმ მრავალგვარ მეთოდთა საშუალებით, რაც მას ზნეობრივი აღზრდის საშუალებათა არსენალში გააჩნია, მათ რიცხვში წახალისების ღონისძიებთაც.

დასჯის დანიშნულება ის არის, რომ შექმნას პირობები სტუდენტის მორალურად გაუმართლებელ მოქმედებათა აღმოფხვრისთვის; იგი უბიროვნულად ყოველსა, უვარგისი ქცევის წინააღმდეგ იბრძვის. მართალია, დასჯას ევალება გაწმინდოს სტუდენტის შეგნება (ცნობიერება) უვარგისი, არაზნეობრივი მოქმედებისა და შეხედულებებისაგან, მაგრამ მართო ეს არ კმარა ზნეობრივი აღზრდისათვის, ამასთან ერთად, დასჯა ახალ ზნეობრივ თვისებათა ჩანერგვა-განვითარებას უნდა იწვევდეს. დასჯამ, რეგრესიულმა ფაქტორმა სტუდენტის ცნობიერება იმ მოტივისაგან, ბრალისაგან უნდა გაწმინდოს, ის მისწრაფებანი უნდა აღმოუფხვრას, რომლებიც ხელს უშლის სტუდენტის ზნეობრივ ბიროვნებად ჩამოყალიბებას. აღზრდის თეორია დასჯის ფაქტორს ამიტომ აღიარებს ხელახალი აღზრდის ფაქტორად. ეს

იმას ნიშნავს, რომ დასჯის ფაქტორი მოწოდებულია არა მარტო უვარგისთან ბრძოლისათვის, არამედ კარგის, საჭიროსა და ზნეობრივის ჩანერგვისათვის. მან სტუდენტში მოქმედების სწორი მოტივები უნდა შეიმუშავოს, სტუდენტს ახალი მიზანი და ამოცანები უნდა დაუსახოს. „დასჯის გონივრული სისტემა,“ შენიშნავს მაკარენკო, - არა თუ კანონიერია, არამედ აუცილებელიცაა. იგი უნდა უწყობდეს ადამიანის მტკიცე ხასიათის ჩამოყალიბებას, ზრდიდეს პასუხისმგებლობის გრძნობას, წვრთნიდეს ნებისყოფას, ავითარებდეს ადამიანის ღირსებას, ცდუნებათა წინააღმდეგობისა და მათი გადალახვის უნარს“. დასჯა დანიშნულის აღმოფხვრისათვის არის მოწოდებული.

დანაშაულის ცნება სამართლის მეცნიერებაში ძირითადი ცნებაა, მაგრამ დანაშაული პედაგოგიკური ცნებაცაა. დანაშაულის ძირითადი ნიშანი შემდეგია: იგი ისეთი მოქმედებაა, რომლითაც ირღვევა დადგენილი წესები და ნორმები. მაგრამ ასეთი ზოგადი განმარტება არაფერს გვეუბნება პედაგოგიური დანაშაულის თავისებურებაზე და არც სამართლისათვის არის დაკმაყოფილებული. სამართლის მეცნიერება დანაშაულად მიიჩნევს შეგნებული ქცევის კონკრეტულ აქტს, რომელიც მოქმედების ან უმოქმედობის სახით არის გამოვლენილი და ამით არღვევს საზოგადოებრივ წესრიგს, აზიანებს საზოგადოებას. პედაგოგიკა განიხილავს ე.წ. პედაგოგიკურ დანაშაულს, რომელიც მიმართულია სასწავლო-აღმწერელობითი რეჟიმის წინააღმდეგ, ხელს უშლის პედაგოგიური პროცესის ნორმალურად წარმართვას და გამოვლინდება სტუდენტის ასეთი ქცევა დანაშაულად არის მიჩნეული და მას თავისი სუბიექტური მხარე გააჩნია რასაც ბრალს უწოდებენ.

დასჯის ღონისძიებათა გამოყენებისას გათვალისწინებული უნდა იყოს არა მარტო დანაშაულის ხასიათი, არამედ მისი ჩადენის პირობები და თვით დამნაშავის თავისებურებანი რთულია დამნაშავის ქცევის ბუნება, ყოველივე ამის გასაგებად ღრმად უნდა ჩაიხედო სტუდენტის იმ შინაგან სამყაროში, რომელიც მის თავისებულებას ქმნის. ყოველი სტუდენტი ინდივიდია, ცხოვრების აღზრდისა და მექანიზმების მიზეზით მას გარკვეული თვისებები გააჩნია. ამის გამო დასჯის ღონისძიებათა გამოყენებას თითოეული სტუდენტი განსხვავებული რეაქციებით პასუხობს. იმისათვის, რომ

დასჯა აღმზრდელობითი ღონისძიება გახდეს, აუცილებელია დანაშაულისა და სტუდენტის ბიროვნების ღრმად შესწავლა.

ზნეობრივი აღზრდის მეთოდია სისტემა მიზნად ისახავს, სათანადო აღმზრდელობით ფაქტორთა და მეთოდთა გამოყენებით, გარკვეული კალაპოტით წარიმართოს ახალგაზრდობის მოქმედება, სასურველ ქცევაში გამოავლინოს მისი აქტივობა და ინიციატივა, ჩამოაყალიბოს შეგნებული, მაღალზნეობრივი იდეალების მქონე სპეციალისტი. ეს არის აღზრდის მიზანი და მისი განხორციელებისათვის მოწოდებულია ჩვენი უმაღლესი და საშუალო სასწავლებლები, ოჯახი და მთელი საზოგადოებრიობა.

ლიტერატურა

1. ალექსანდრე გობრონიძე — მომავალ მასწავლებელთა მომზადება /მოსწავლეთა ზნეობრივი აღზრდისათვის/ ბათუმი, 1984 წ.
2. ალექსანდრე გობრონიძე — პედაგოგიკა — ბათუმი, 2000
3. დუმბაძე ნოდარ — მასწავლებელი — გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“, 21. 11. 1982 წ.
4. ნათელა გასაძე — პედაგოგიკა — თბილისი, 2000 წ.
5. კილასონია გ., ქვაჩაძია ირ. — ისმინე, სწავლის მძებნელო — სოხუმი, 1975 წ.
6. დავით ლორთქიფანიძე — დიდაქტიკა — თბილისი, 1981 წ.
7. დავით ლორთქიფანიძე — ლექცია უმაღლეს სკოლაში და მისი აგების პრინციპები, თბილისი, 1976 წ.
8. პედაგოგიკა — თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი - 1994 წ.
9. პედაგოგიკის ისტორია /პროფ. ნ. გასაძის რედაქციით/ თბილისი, 1998 წ.
10. უმაღლესი სკოლის პედაგოგიკის საკითხები — თბილისი, 1931 წ.
11. უმაღლესი სკოლის პედაგოგიკის საფუძვლები — ლენინგრადი, 1972 წ.
12. ქინქლაძე ოთარ — ლექცია გაზ. „სახალხო განათლება“ - 22.11.1985 წ.
13. შუშანიშვილი გიორგი — მეცნიერების ბუნება — თბილისი, 1985 წ.
14. გირგი ჯიბლაძე — პედაგოგიკა და მეთოდოლოგია, თბილისი, 1978 წ.
15. С.И. Архангельский — Лекции по теории обучения в высшей школе — Москва, 1974 г.
16. Основы педагогики и психологии высшей школы — М., 1986 г.
17. Педагогика высшей школы — Воронеж, 1974 г.

წინათქმა	3
შესავლის მაგიერ	6
I ნაწილი	
<u>უმაღლეს სასწავლებელში სწავლების</u> <u>ორგანიზაციის ფორმები</u>	13
1. ლექციის როლი და ადგილი უმაღლეს სასწავლებელში.	13
2. ათი ნიშანი განსხვავებისა უმაღლეს და საშუალო სკოლას შორის.	20
3. აკადემიური ლექცია.	21
4. აკადემიური ლექციის თავისებურებანი.	22
5. მოთხოვნები აკადემიური ლექციის მიმართ.	24
6. ლექციის შინაარსი.	33
7. ლექციის სტრუქტურა.	35
8. ლექციის გაცნობიერებული ათვისებისათვის.	36
9. თვალსაჩინოება ლექციაზე.	37
10. ლექტორის მეტყველების კულტურა.	37
11. აუდიტორია.	39
12. ლექტორი.	39
13. ლექტორის მომზადება ლექციისათვის.	40
14. სტუდენტი ლექციაზე.	41
15. ლექციის შემოწმება და კონტროლი.	42
16. პრაქტიკული მეცადინეობა უმაღლეს სასწავლებელში.	45
17. სემინარული მეცადინეობა.	48
18. ლაბორატორიული სამუშაოები.	53
19. სტუდენტთა დამოუკიდებელი მუშაობა.	54
20. საწარმოო და ბედაგოგიური პრაქტიკა.	56
სადიბლომო სამუშაოები.	
21. დაუსწრებელი უმაღლესი განათლება.	61
22. საუნივერსიტეტო სწავლების ფუნქციები	65